

Tiia Muriuki

VANHEMMAN LUOKKA-ASEMAN NÄYTTÄYTYMINEN NUOREN TULEVAISUUDEN ORIENTAATIOISSA

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Tiia Muriuki: Vanhemman luokka-aseman näyttäytyminen nuoren tulevaisuuden orientaatioissa
Pro Gradu -tutkielma, 83 sivua + liitteet 5 sivua
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Toukokuu 2022

Tämän Pro gradu -tutkielman aihe on vanhemman yhteiskuntaluokan näyttäytyminen nuoren tulevaisuuden orientaatioissa. Se auttaa tunnistamaan yhteiskuntaluokkien merkitystä monialaisena vaikuttajana yksilöiden elämänpolkujen ja -valintojen taustalla. Kun elämän lähtökohtien vaikutus tulevaisuuden valintojen taustalla tunnistetaan, voidaan löytää uusia keinoja mahdollisuuksien tasa-arvon lujittamiseksi, purkaa haitallisia rakenteita ja toisaalta tunnistaa niitä elämäntilanteita, joissa lähtökohtien erot alkavat ohjata yksilön valintoja.

Tässä tutkimuksessa kysytään, miten vanhempien yhteiskuntaluokka näyttäytyy nuorten tulevaisuuden haaveissa ja tavoitteissa sekä mitkä seikat nuorten kuvitellussa aikuisuudessa tekevät vanhempien yhteiskuntaluokan näkyväksi. Lisäksi edellä esitettyjen analyttisten kysymysten kautta pohditaan, miten yhteiskuntaluokka toisintuu nuorten kertomuksissa ja mitkä seikat ovat yhteiskuntaluokan toisintamisen ensisijaisia väyliä.

Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä ovat yhteiskuntaluokat Suomessa sekä nuoruus elämänpolkuun määrävien valintojen elämäntilanteena. Yhteiskuntaluokkien kautta pohditaan luokka-aseman rakentumista, ylisukupolvisten siirtymien mekanismeja sekä pitkän aikavälin vaikutuksia koulutukseen, työhön ja toimentuloon. Nuoruus taas esitetään yhteiskunnallisesta ja poliittisesta näkökulmasta erityisherkkänä valintojen elämäntilanteena sekä erilaisten ennalta ohjattujen aikuisuuden siirtymien kenttänä, jossa varsinaisia tulevaisuuden orientaatioita toteutetaan.

Tutkimusaineisto kerättiin yhteistyössä Tampereen kaupungin nuorisopalveluiden kanssa. Nuorille suunnatut ryhmähaastattelut toteutettiin aarrekarttatyöskentelynä tulevaisuuden muistelun viitekehyksessä. Haastatteluun osallistuneissa kahdessa nuorisoryhmässä oli viisi tai kuusi nuorta, joiden ikäjakauma vaihteli kahdeksannesta luokasta ammattikoulun ensimmäiseen luokkaan. Taustatietolomakkeiden kautta luodut ryhmäprofiilit, ryhmien rakentamat tulevaisuuden muistelun aarrekartat, työskentelyistä kirjatut muistiinpanot sekä nauhoitetut ja litteroidut työskentelypurut muodostivat lopullisen tutkimusaineiston, joka teemoiteltiin.

Nuorten tulevaisuuden haaveissa selkeinä teemoina toistuivat koti, perhe, työ ja toimeentulo sekä vapaa-aika. Näissä kaikissa kuvattiin nuoren lähtökohdista huolimatta varsin keskiluokkaista elämäntilannetta. Luokkaero ryhmien välillä rakentui orientaatioerojen kautta, jotka konkretisoituivat siinä, miten asioista puhuttiin ja miten niitä arvoitettiin. Tulevaisuuden orientaatioissa teemoiksi nousivat aikuisuuden ajoitus, koulutusalan valinta ja työn merkitys. Vanhempien yhteiskuntaluokkaa toisinnettiin ensisijaisesti koulutuksen kautta.

Tutkimustulokset ovat linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. Niissä on havaittu kotitaustan vaikutus nuorten tulevaisuuden orientaatioihin koskien erityisesti koulutusta ja työtä. Tämä tutkimus tukee aiempia löydöksiä, mutta nostaa esiin myös vallitsevaa eriarvoisuuden tilaa ja mahdollisuuksien tasa-arvon puutetta Tampereen alueella. Se auttaa tunnistamaan vanhempien luokka-aseman merkitystä monialaisena vaikuttajana etenkin arvolähtökohdista yksilöiden elämänpolkujen, valintojen ja mahdollisuuksien taustalla. Kun yhteiskuntaluokkia rakentavat ja rakenteita ylläpitävät mekanismit tunnistetaan, kyetään niitä myös tarvittaessa purkamaan. Tällöin kyetään edesauttamaan liikkuvuutta ja siten heikentämään kotitaustan vaikutusta nuoren mahdollisuuksien rajaajana.

Avainsanat: yhteiskuntaluokka, luokka-asema, nuoruus, tulevaisuusorientaatio

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	5
2	YHTEISKUNTALUOKKA	7
	2.1 Yhteiskuntaluokat Suomessa	7
	2.2 Ylisukupolvisuus	14
	2.3 Koulutus	17
	2.4 Hyvinvointi	25
	2.5 Alueellinen eriarvoisuus	29
3	NUORUUS VALINTOJEN ELÄMÄNVAIHEENA	32
	3.1 Nuoruuden ja aikuisuuden rajapinta	32
	3.2 Yhteiskunnallinen nuoruus	35
	3.3 Nuoret, koulutus ja työ	38
4	TUTKIMUS	42
	4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	42
	4.2 Tutkimuksen toteutus	43
	4.2.1 Aarrekarttatyöskentely	46
	4.2.2 Tulevaisuuden muistelu	47
	4.3 Tutkimuksen asetelma	49
	4.3.1 Teemoittelu	51
	4.3.2 Nuoret tutkimuksen kohderyhmänä	52
5	NUORTEN TULEVAISUUDEN HAAVEITA	54
	5.1 Koti	54
	5.2 Perhe	57
	5.3 Työ ja toimeentulo	59
	5.4 Vapaa-aika	61
6	NUORTEN TULEVAISUUS ORIENTAATIOINA	65
	6.1 Aikuisuuden ajoitus	65
	6.2 Koulutusalan valinta	67
	6.3 Työn merkitys	71
7	YHTEENVETO	74
	7.1 Johtopäätökset	74
	7.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	80
	7.3 Pohdinta ja jatkotutkimusaiheet	81
8	LÄHTEET	84
KUVAT		
	Kuva 1. Yhteiskuntaluokkien rakenne	12
TAULUKOT		
	Taulukko 1. Bruttotulo-osuuksien keskiarvot tulokymmenyksittäin	13
	Taulukko 2. Top 5 alan valinnan syyt ja vanhempien koulutus	22

LIITTEET

LIITE 1. Informaatiokirje

LIITE 2. Taustatietolomake

LIITE 3. Tulevaisuuden muistelun aarrekartat

1 JOHDANTO

Tämä tutkimus käsittelee vanhempien yhteiskuntaluokan ja sitä kautta nuoren sosioekonomisten lähtökohtien vaikutusta elämäntulkua määrittävien valintojen, arvojen ja tulevaisuuden orientaatioiden taustalla. Lähtökohtien vaikutusta elämäntulkua määrittävien valintojen ja arvojen taustalla lähestytään ensisijaisesti vanhempien yhteiskuntaluokkaan sidottujen odotusten kautta. Lisäksi tarkastellaan, minkälaisia yhteiskunnallisen aseman uusintamisen tapoja nuoret tuottavat haastattelutilanteissa. Tutkimuskysymykset ovat: miten vanhempien yhteiskuntaluokka näyttäytyy nuorten tulevaisuuden haaveissa ja tavoitteissa sekä mitkä seikat nuorten kuvitellussa aikuisuudessa tekevät vanhempien yhteiskuntaluokan näkyväksi. Kysymysten pohjalta pohditaan myös, miten ja minkälaisen arvojen kautta yhteiskuntaluokka toisintuu nuorten kertomuksissa ja mitkä tekijät ovat yhteiskuntaluokan toisintamisen ensisijaisia väyliä.

Teoreettisena viitekehyksenä ovat yhteiskuntaluokat suomalaisessa yhteiskunnassa sekä nuoruus valintojen elämäntulkuna. Yhteiskuntaluokkia lähestytään perheen lähtökohdista ja alueellisesta eriarvoisuudesta käsin. Teorian kautta pohditaan luokka-aseman rakentumista, ylisukupolvisten siirtymien mekanismeja sekä pitkän aikavälin vaikutuksia koulutukseen, työhön ja toimentuloon. Nuoruutta puolestaan lähestytään yhteiskunnallisesta ja poliittisesta näkökulmasta erityisherkkänä valintojen elämäntulkuna sekä erilaisten ennalta ohjattujen aikuisuuden siirtymien kenttänä, joissa varsinaisia tulevaisuuden orientaatioita toteutetaan.

Aiemmissa nuorten tulevaisuuden orientaatioita, yhteiskuntaluokkaa ja erilaisia pääomia yhdistävissä tutkimuksissa on havaittu elinympäristön ja vanhempien yhteiskunnallisen taustan suora vaikutus esimerkiksi koulutus- ja urasuuntautuneisuuteen. Vanhempien korkea koulutustausta heijastuu nuorten tulevaisuuden tavoitteisiin ja niitä ohjaaviin arvoihin. Lapsuuden kasvuympäristöstä kerätyt sosiaaliset- ja kulttuurilliset pääomat sekä koulutus tekevät näkyväksi yhteiskuntaluokkien välisiä eroja ja tuovat esiin suomalaisessa yhteiskunnassa olemassa olevaa eriarvoisuutta sekä mahdollisuuksien tasa-arvon puutetta. Alueelliset erot puolestaan kuvaavat hyvin yhteiskunnassa vallitsevaa eriarvoisuuden tilaa. Yhteiskuntaluokkien välillä on selvästi näkyvissä ajatusmaailmojen ja arvoerojen välinen kuilu esimerkiksi koulutusta ja sen kautta saatavaa pääomaa kohtaan.

Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Tampereen kaupungin nuorisopalveluiden kanssa. Yhtenä tutkimuksen tavoitteena on, että nuorisopalvelut voivat hyödyntää tutkimustuloksia esimerkiksi työn suunnittelussa ja kehittämisessä sekä poliittisen vaikuttamisen kentällä puhuessaan auki nuoruuteen liitettyjä teemoja. Tutkimusaineisto koostuu nuorten täyttämistä taustatietolomakkeista, tulevaisuuden muistelun viitekehyksessä ryhmätyöskentelynä rakennetuista tulevaisuuden aarrekartoista, työskentelykokonaisuuksista kerätyistä muistiinpanoista sekä litteroiduista purkukeskustelunauhoituksista. Nuoria on lähestytty ensisijaisesti sensitiivisenä tutkimuksen kohderyhmänä.

Tutkimuksesta merkityksellisyyttä tukee se, että se auttaa tunnistamaan yhteiskuntaluokkien ja vanhempien luokka-aseman merkitystä monialaisena vaikuttajana yksilöiden elämänpolkujen taustalla aina lapsuudesta aikuisuuteen saakka. Se tunnistaa ja esittelee yhteiskuntaluokkien jatkuvan olemassaolon ja kiistattoman vaikutuksen elämänvalintojen ja -mahdollisuuksien taustalla sekä orientaatioerojen rakentajana. Kun yhteiskuntaluokkia tukevat ja rakenteita ylläpitävät mekanismit tunnistetaan, kyetään niitä myös purkamaan edesauttaen liikkuvuutta ja siten yhteiskunnallisen systeemimme joustavuutta. Lähtökohtien vaikutusta tutkimalla voidaan löytää joko uusia tai vahvistaa vanhoja keinoja mahdollisuuksien tasa-arvon lujittamiseksi ja toisaalta tunnistaa niitä kohtia, joissa lähtökohtien erot alkavat ohjata yksilön valintoja ja tulevaisuuden orientaatioita.

2 YHTEISKUNTALUOKKA

Tässä luvussa perustellaan yhteiskuntaluokkien olemassaolo kirjallisuuteen ja ajanmukaiseen tutkimukseen vedoten, sekä avataan yhteiskuntaluokkien merkitystä elämänvalintojen taustalla niin ylisukupolvisen periytyvyyden, koulutuksen kuin terveyden ja hyvinvoinninkin osalta. Luokkajakoa käsitellään ensisijaisesti Suomen yhteiskunnalliseen rakenteeseen peilaten. Ensin puhutaan yhteiskuntaluokista yleisellä tasolla: missä luokkajako näkyy, mistä se koostuu, minkälaisiin asioihin se vaikuttaa ja kuinka mahdollisia siirtymät luokkien välillä ovat. Tämän jälkeen perehdytään tarkemmin luokka-asteen ylisukupolvisen periytyvyyden mekanismeihin ja luokka-asemaa toistaviin käytösmalleihin. Koulutus nähdään yleisesti yhtenä keskeisimmistä eriarvoisuutta ylisukupolvisesti siirtävänä tekijänä (Härkönen 2010, 53), joten sen merkitystä käsitellään erillisenä lukuna. Lopuksi nostetaan esiin vielä luokka-aseman vaikutus hyvinvointiin ja tuodaan esiin sen näkyvyys alueellisen eriarvoisuuden kautta.

2.1 Yhteiskuntaluokat Suomessa

Yhteiskuntaluokkia sekä niihin liittyviä ominaispiirteitä, merkityksiä ja siirtymiä on tutkittu laajasti ympäri maailmaa hyvin erilaisissa yhteiskunnallisissa konteksteissa. Brittiläinen sosiologi Beverly Skeggs on nostanut yhteiskuntaluokkiin liittyvän tutkimuksen uudelle tasolle selittämällä sen olemusta ensisijaisesti kulttuuriin sidottuna ilmiönä. Skeggs (2004, 69) toteaa, että yhteiskuntaluokkiin on koko luokkajaon historian ajan liittynyt viisi kiinteää ominaispiirrettä. Nämä piirteet pätevät yhteiskuntaluokkajaotteluihin ympäri maailman myös nykypäivänä ja vaikuttavat luokkajaon rakenteisiin sekä pysyvyyteen kulttuurin kautta hyvin erilaisissa ja erilaisesti rakentuneissa yhteiskunnissa. Nämä piirteet ovat:

- 1) Luokan yhdistyminen jonkinlaisiin vaihdon muotoihin, joita nykypäivänä edustavat erityisesti markkinatalous ja kapitalismi
- 2) Luokan ja minuuden olemuksen läheinen yhteys
- 3) Luokkatiedon saaminen muiden luokkien kategorisoinnin kautta
- 4) Luokkatutkimuksen näkökulmasidonnaisuus
- 5) Yhteiskuntaluokan kytkeytyminen moraalisiin arvojärjestelmiin.

Suomalaisessa yhteiskunnassa yhteiskuntaluokista on ajoittain puhuttu kadonneena ilmiönä, mutta luokkakadon sijaan olisi osuvampaa puhua erottelemisen painopisteen siirtymisestä ammattien erityispiirteiden mukaiseen arviointiin (Erola 2010a, 27, 29) tai yleiseen kulttuurilliseen lähestymistapaan (Tolonen 2008, 10). Erilaisia yhteiskunnallisia luokitteluja on yleisesti kritisoitu turhan suurista luokkakoista, jonka seurauksena yleistyksiset jäävät varsin epätarkoiksi (Erola 2010a, 32). Lahelman ja Rahkosen (2011, 46-48) mukaan yhteiskuntaluokan keskeiset ulottuvuudet ovat ”koulutus, ammattiasema ja tulot”. Nämä ulottuvuudet korreloivat keskenään ja yhdessä käytettynä ne avaavat yksilön sosioekonomista asemaa sen koko laajuudessa. Koulutukseen lasketaan varsinaisen koulussa kerätyn tiedon, osaamisen ja aseman lisäksi myös yksilön käytössä olevat muut aineettomat resurssit. Ammattiasema ja tulot liittyvät tiiviisti toisiinsa ja kiinnittävät yksilön paikalleen yhteiskunnan perusrakenteisiin määrittelemällä hänelle mahdolliset elinolot, resurssit ja voimavarat sekä yhteiskunnallisen vallankäytön mahdollisuudet. Tulot ilmentävät lisäksi tarkemmin käytössä olevia aineellisia resursseja esimerkiksi varallisuuden ja asumismuodon kautta. Talous on aina ollut luokkaa määrittävä tekijä, mutta uusliberalismin voimistuessa talouden kautta on alettu myös oikeuttamaan luokkajakoa ja talouden epätasaista jakautumista (Skeggs 2004, 128).

Yhteiskuntaluokkia pyritään tutkimaan usein pysyvänä totuutena, vaikka luokkien väliset rajat ovat epäselviä ja moniulotteisia. Luokka itsessään ei ole itsestään selvä tai pysyvä, vaan sitä tuotetaan jatkuvasti uudelleen, tosin ensisijaisesti valtaapitävien eli ylempien yhteiskuntaluokkien etujen mukaisesti. (Skeggs 2004, 30, 34.) Melin (2010, 225) toteaa, että selvät rajat luokkien välillä ovat hämärtyneet, eikä luokka-asema ole yksinään sama kuin ammattiasema tai perheen tulot, vaan siihen liittyy lisäksi vahva kulttuurillinen ulottuvuus, johon liitettävät mekanismit vaikuttavat luokka-asetelmien muodostumiseen. Luokka käsitteellä tulisikin pyrkiä ensisijaisesti kuvaamaan yhteiskunnallisia jakoja ja yksilöiden välisiä suhteita paitsi luokan sisällä, myös suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan (Melin 2010, 212). Luokkien sisällä vallitsee erilaisia kulttuurillisia ominaisuuksia, jotka vaikuttavat yksilöiden mahdollisuuksiin elämässä esimerkiksi resurssien, yhteiskunnallisten positioiden, kulttuurillisten käytänteiden ja sosialisoitumismahdollisuuksien kautta (Tolonen 2008, 10; Melin 2010, 224). Luokkajaon olemassaolon sijasta nykykeskustelu ja -tutkimus painottavat luokkien välisten erojen suuruutta tai niiden kasvua ja kapenemista (Naumanen & Silvennoinen 2010, 73). Luokalla viitataan enemminkin tarjolla

oleviin resursseihin ja siihen, mikä yksilölle on normaalia ja käytännössä mahdollista (Tolonen 2008, 10), kuin suoraan koulutukseen, ammattiin tai tuloluokkaan.

Blom & Kankainen & Melin (2012, 24, 28) korostavat, että kautta historian erilaiset yhteiskunnat ovat aina olleet eriarvoisia, eriarvoisuutta luovat tekijät vain ovat vaihdelleet. Nykyään yhteiskuntaluokista puhuttaessa puhutaan nimenomaan suurista ihmisryhmistä ja ryhmän jäsenten yhtäläisistä mahdollisuuksista markkinoiden hyödyntämiseen tarpeiden tyydytystä ajatellen. Luokan sisällä jaetaan yhteinen ja identtinen suhde tuotantoa koskevaan päätöksentekoon tai tuotantovälineisiin. Yhteiskuntaluokka vaikuttaa elämän keskeisiin piirteisiin ja siten yhteiskuntaluokista puhuttaessa puhutaan myös yleisesti elämää jäsentävistä tekijöistä. Tätä kautta luokkamääritelmien kautta on mahdollista tuoda esiin yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Tosin vain osin, sillä eriarvoisuuden kasvuun vaikuttavat myös esimerkiksi yksilön sukupuoli, sukupolvi, etninen tausta ja seksuaalinen suuntautuminen.

Liikkuminen yhteiskuntaluokkien välillä on mahdollista. Sekä ylimmissä että alimmissa yhteiskuntaluokissa pysyvyys on kuitenkin varsin suurta (Riihelä & Tuomela 2020, 60). Tietyt luokkaan liitetyt kulttuurilliset ominaispiirteet ja kulttuurimuodot kiinnittävät toiset yksilöt paikoilleen tai rajoittavat näiden liikkumista yhteiskunnallisilla tasoilla samalla, kun mahdollistavat toisille vapaan liikkuvuuden (Skeggs 2004, 28-29). Liike yhteiskuntaluokkien välillä tapahtuu useimmiten lähtökohdasta tarkasteltuna ympäröiviin luokkiin ja erilaiset suuret harppaukset sekä ylös- että alaspäin ovat varsin harvinaisia. Absoluuttinen ja suhteellinen liikkuvuus on syytä erottaa toisistaan. Absoluuttinen liikkuvuus mahdollistuu yhteiskunnan murroskohdissa ja sillä tarkoitetaan lasten ja vanhempien luokka-aseman eroa, joka rakentuu ainakin osittain yhteiskunnallisen rakennemuutoksen seurauksena. Tällöin lasten on jopa pakko löytää vanhempiensa ammatista eroava ammattiasema, sillä yhteiskunnallinen kehitys ja rakennemuutos on edennyt niin vauhdilla, että uusia työaloja on syntynyt reilusti samalla, kun vanhanaikaisia aloja on tullut päätökseensä. (Härkönen 2010, 54, 56.)

Suhteellinen liikkuvuus kuvaa liikettä yhteiskuntaluokkien välillä silloin, kun yhteiskunnalliset muuttujat ovat vakioituja. Suhteellinen liikkuvuus kuvaakin huomattavasti paremmin mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista yhteiskunnassa, sillä se sulkee yhteiskunnalliset muutokset tarkastelun ulkopuolelle. (Härkönen 2010, 53-54, 56.) Suhteelli-

sen liikkuvuuden määrä kuvaa mahdollisuuksien tasa-arvon tilaa, jossa yleinen liikkuvuus merkitsee parempaa tasa-arvoa (Haavisto 2018, 8; Härkönen 2010, 54). Suomi sijoittuu yleisen liikkuvuuden tarkastelussa esimerkiksi Euroopassa hyvälle keskitasolle (Härkönen 2010, 54). Suhteellista liikkuvuutta voidaan lisäksi tarkastella joko uraliikkuvuutena tai sukupolviikkuvuutena. Uraliikkuvuutta tarkastellessa otetaan huomioon koko työuran aikana tapahtuneet siirtymät yhteiskuntaluokkien välillä. Uraliikkuvuus on Suomessa suhteellisen maltillista ja perustuu ensisijaisesti koulutuksellisiin ansioihin. Sukupolviikkuvuutta tarkastellessa puolestaan keskitytään ensisijaisesti eroihin lasten ja vanhempien ammattiasemissa. (Blom ym. 2012, 14.)

Luokkarakenteen yleinen muutos on hidastunut. Liikkuvuuden määrä pysyy korkeana lähinnä siksi, että yhä suurempi osuus lapsista päätyy vanhempiaan matalammalle yhteiskuntaluokkatasolle. Osittain tähän liikkeeseen vaikuttaa syntyvyyden ja koulutuksen suhde: koulutettujen vanhempien lapsimäärät ovat nousussa, kun taas matalammissa yhteiskuntaluokissa syntyvyys on laskussa. Näin kaikille korkeampaan yhteiskuntaluokkaan syntyville lapsille ei yksinkertaisesti riitä hyviä työpaikkoja ja korkeita virka-asemia. Tilanne vahvistaa vanhempien pyrkimyksiä taata jälkikasvulle vähintään vanhempien yhteiskuntaluokkaa toistava asema yhteiskunnassa, mikä kokonaiskuvassa vähentää yleisesti mahdollisuuksia liikkua yhteiskuntaluokkien välillä. Sosiaalista liikkuvuutta voitaisiin vapauttaa varmistamalla yleisen hyvinvoinnin nousu myös alemmissa yhteiskuntaluokissa. Tämä kuitenkin vaatisi runsaasti poliittista tahtoa ja taloudellisen kasvun yleistä rajoittamista, jota ei valitettavasti ole nähtävissä poliittisella kentällä lähiaikoina. Lisäksi hyvinvoinnin tulisi parantua muutenkin, kuin taloudellisen kasvun mittareilla mitattuna. (Eskelinen & Erola & Karhula & Ruggera & Sirniö 2020, 150-151.)

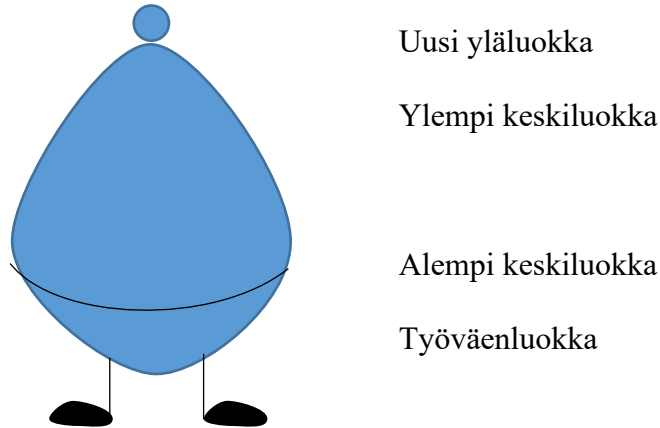
Suomessa liikkuvuuden piirteissä itsessään on huomattavia eroja sukupuolen kohdalla. Liikkuvuus korkeampaan yhteiskunnalliseen asemaan on naisilla miehiä yleisempää ja miehillä naisia voimakkaammin heikkenevää. Liikkuvuus yhteiskuntaluokissa alaspäin taas on miehillä naisia yleisempää ja lisääntynyt miesten kohdalla naisia enemmän. (Eskelinen ym. 2020, 131, 150.) Sukupolviikkuvuutta tutkittaessa etenkin miehet erottuvat pudokkaina luokka-asteikossa vanhempiensa luokka-asemaan verrattuna. Ainakin osittain tätä selittävät 1960-luvulla käynnistynyt suhteellisen liikkuvuuden väheneminen sekä 1990-luvun taloudellinen lama. (Blom ym. 2012, 15.) Naiset puolestaan liikkuvat alaspäin erittäin harvoin, joskin nousuakin esiintyy varsin maltillisesti (Härkönen 2010, 56). Silvasti & Lempiäinen & Kankainen (2014, 8, 16) huomauttavat myös, että yleinen

liikkuvuus yhteiskuntaluokkien välillä on hidastunut ja etenkin liike ylöspäin on muuttunut vaikeammaksi. Tämän päivän nuorten kohdalla lähtöasetelma ja luokka-aseman toistamisen mahdollisuus ovat jo valmiiksi aiempia sukupolvia heikompia, sillä töitä ei ole tarjolla samassa mittakaavassa kuin heidän vanhempiansa nuoruudessa. Koulutus ei yksin riitä suojaamaan luokka-asteen pudotukselta samalla tavalla kuin aiemmin.

Keskiluokka näyttäytyy usein jonkinlaisena ihanteena, jonka kulttuuri nähdään yhteiskunnallisella tasolla lisäarvoa tuottava tekijänä. Keskiluokkaisia arvoja pidetäänkin arvokkaina itsessään ja jonkinlaisina saavutettavina päämäärinä ilman kyseenalaistusta. Keskiluokan vahvuus on sen tieto muiden yhteiskuntaluokkien kulttuureista ja kyky esittää niitä ominaan, sekä mahdollisuus hyödyntää kulttuurillista tietoa toimissaan yleisesti parempien resurssien kautta. Työväenluokan kulttuuri nähdään alempiarvoisena ja siihen liitetään helposti useita moraalisesti kyseenalaisia arvoja. Työväenluokan keskuudessa kulttuurillisia erityispiirteitä ei kyetä hyödyntämään samalla tavalla kuin keskiluokassa. Kulttuurisen eriarvottamisen kautta pyritään tunnistamaan poliittisten vaatimusten tekemiseen kykenemättömät henkilöt ja vastuuttamaan työväenluokkaa rakenteellisesta eriarvoisuudesta. Lisäksi luokka-asteiden symbolisoimisen kautta pyritään lukitsemaan ihmiset paikoilleen ja tukahduttamaan uusien mahdollisuuksien ilmapiiri. (Skeggs 2004, 181-182, 273, 276, 282.)

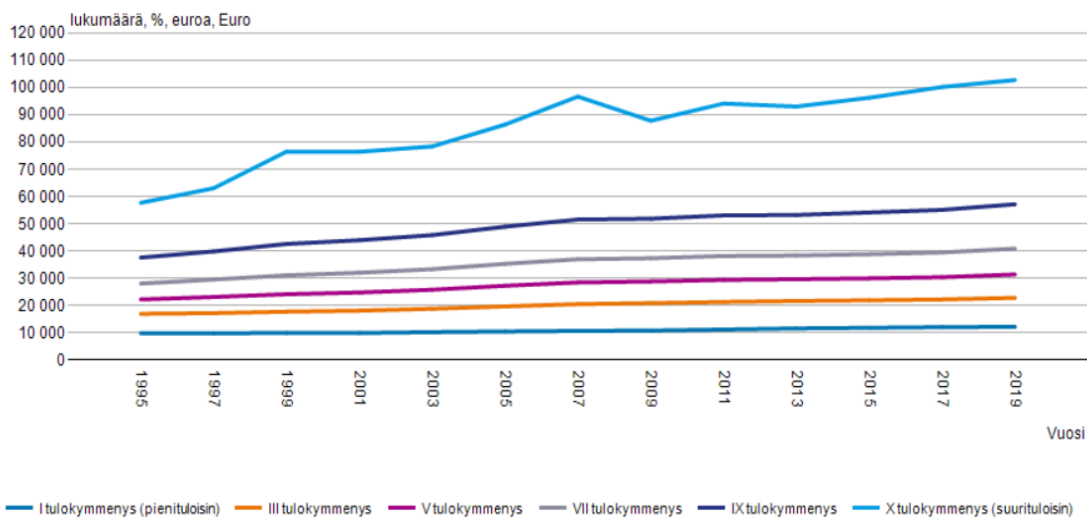
Suomi on vahvasti keskiluokkainen yhteiskunta (Blom & Melin 2014, 23; Haavisto 2018, 1; Erola 2010b, 238), jonka keskiluokka on jatkuvassa kasvussa (Silvasti ym. 2014, 7). Sen yleinen kasvu näyttää yhdistyvän hitaaseen talouskasvuun. Keskiluokkaisuutta määrittävät tiiviisti kokopäiväinen työssäkäynti, perheen tulotaso sekä kotitalouden rakenne. (Haavisto 2018, 1, 3.) Suurin osa suomalaisista samaistuu nimenomaan keskiluokkaan (Silvasti ym. 2014, 8; Blom ym. 2012, 8). Lisäksi omaa yhteiskunnallista asemaa arvioitaessa ylempi keskiluokka tunnistaa itsensä hyvin. Yhteiskuntaluokkaan samaistumista saneleekin ensisijaisesti yksilön koulutustaso. (Blom ym. 2012, 8-9.) Keskiluokka ei ole olemukseltaan tasapaksu, jolloin alempi ja ylempi keskiluokka olisivat keskenään samansuuruiset, vaan alempi keskiluokka painottuu raskaasti (Haavisto 2018, 2, 4). Erot alemman keskiluokan ja työväenluokan välillä ovatkin varsin pieniä (Silvasti ym. 2014, 7). Työväenluokassa yleisten ammattien ja maanviljelijöiden osuus on pienentynyt (Eskelinen ym. 2020, 135) ja nykyisin työväenluokkaa kansoittavat ensisijaisesti työelämän ulkopuolella olevat henkilöt, kuten työttömät, eläkeläiset, opiskelijat ja kotiäidit (Blom ym.

2014, 22). Liikehdintä työväenluokasta alempaan keskiluokkaan ja takaisin on varsin vilkasta, etenkin työmarkkinamuutosten seurauksena (Haavisto 2018, 7). Suomen tämänhetkistä yhteiskuntaluokkarakennetta kuvaa parhaiten keskivartalolihana, kapeahartiainen ja pienipäinen henkilö (Silvasti ym. 2014, 8).

Kuva 1. Yhteiskuntaluokkien rakenne (Silvasti ym. 2014,8; Haavisto 2018, 2)

Erola (2010b, 238) huomauttaa, että yhteiskunnallinen eriarvoistuminen tai siitä kumpuavat ongelmat eivät synny liikehdinnästä työväenluokan ja alemman keskiluokan välillä tai muutoksista työväenluokan koossa tai rakenteessa, vaan yläluokan jatkuvasta erottautumisesta ja irtaantumisesta muista luokista. Myös Silvasti ym. (2014, 7) tunnistavat ilmiön, jossa ylemmästä keskiluokasta erottuu selkeästi parempiosaisten ryhmä, jonka varallisuusero muuhun keskiluokkaan alkaa olla niin suuri, että he muodostavat jo oman luokkansa: 'uuden yläluokan'. Tämän luokan arki eroaa keskimääräisen suomalaisen arjesta täysin. Lisäksi uusi yläluokka murentaa pohjoismaisen hyvinvointivaltion periaatetta köyhyyden vähentämisestä esimerkiksi osoittamalla myötämielisyyttä työmarkkina-asemaltaan heikkoja matalapalkkaisia aloja kohtaan, sekä hyväksymällä jatkuvien tulo- ja luokkaerojen kasvun. (Blom ym. 2014, 9, 50). Uuden yläluokan irtaantuminen on ollut nähtävissä yleisessä tulokehityksessä aina 1990-luvun lopulta asti. 1990-luvun laman aikana pääomatulojen kasvu eriytettiin tuloverosta ja perusturvaan tehtiin leikkauksia. 2000-luvulle tultaessa yhteiskunnallisen tulojakauman ylin prosentti viisinkertaisti vuosittaiset tulonsa, kun taas tulojakauman alimman 70 prosentin kohdalla tulot laskivat. (Riihelä ym. 2020, 50, 53.)

Lähde: Tulonjakotilasto, Tilastokeskus

Taulukko 1. Bruttotulo-osuuksien keskiarvot tulokymmenyksittäin (Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto.)

Bruttotulo-osuuksien keskiarvoja tarkastellessa (taulukko 1) on syytä kiinnittää huomiota ylimmän tulokymmenyksen (X) ja toiseksi ylimmän tulokymmenyksen (IX) väliseen kiihtymiseen, joka konkretisoi uuden yläluokan kehitystä ja eriytymistä muista tuloluokista. Tulosten suhteellinen nousu on myös ylimmässä tulokymmenyksessä selvästi muita tulokymmenyksiä nopeampaa. Alemmissä tulokymmenyksissä puolestaan on huomattavissa, että bruttotulo-osuudet ovat reilun viidentoista vuoden aikana nousseet tuskin lainkaan ja mitä alemmista tulokymmenyksistä puhutaan, sitä hitaampaa tulokehitys on.

Tulot ja varallisuus ovat yhteiskunnallisen eriarvoisuuden päätekijöitä (Riihelä ym. 2020, 33). Blom ym. (2012, 18-19) vahvistavat, että tuloerojen kasvu Suomessa johtuu nimenomaan suurituloisimpien rikastumisesta. Suurituloisten palkat ovat kasvaneet reilusti samaan aikaan kuin pienituloisten palkat ovat kasvaneet vain vähän tai eivät ollenkaan. Arvioitaessa yhteiskuntaluokkien välisten erojen suuruutta, matala yhteiskunnallinen asema on vahvasti yhteydessä erojen suuruuden kokemiseen. Toisin sanoen mitä matalammasta yhteiskunnallisesta asemasta käsin luokkien välistä eroa arvoitiin, sitä suurempina erot näyttäytyivät. Merkityksellistä tästä tekee se, että vahva eriarvoisuuden kokemus heikentää yksilöiden luottamusta yhteiskuntaa kohtaan, joka puolestaan heikentää mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttamiseen, etenkin juuri alemmissa yhteis-

kuntaluokissa. Jos luottamusta yhteiskunnan tasapuolisiin mahdollisuuksiin ja omien valintojen vaikutukseen hyvän elämän tavoittelussa ei yhteiskunnallisen luottamuksen kadottamisen myötä ole, yrittäminen loppuu luottamuspulan seurauksena. Käytännössä tämä johtaa eriarvoisuuden kasvun lisääntymiseen. (Blom ym. 2012, 29.)

Taloudellinen eriarvoisuus rakentuu sekä lähtökohtien että lopputulemien eriarvoisuudesta. Lähtökohdiksi ajatellaan sellaiset piirteet ja elämän osa-alueet, joihin emme voi suoraan itse vaikuttaa. Näitä ovat esimerkiksi vanhempien yhteiskunnallinen asema, erilaiset synnynnäiset kyvyt sekä sukupuoli ja ihonväri. Lähtökohdat puolestaan vaikuttavat meille avautuviin mahdollisuuksiin. (Riihelä ym. 2020, 31.) Mahdollisuuksien tasa-arvo ei toteudu yleisten resurssien epätasaisen jakautumisen seurauksena (Eskelinen ym. 2020, 128). Eriarvoisuus ja yhteiskuntaluokat kulkevat tiiviisti yhdessä ja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden voidaan sanoa olevan yhteiskuntaluokkailmiö (Erola 2010b, 241). Taloudellisen asema ja sitä kautta yhteiskuntaluokka-aseman lopputulema on työn ja lähtökohtien yhteissumma (Riihelä ym. 2020, 319).

2.2 Ylisukupolvisuus

Lapsen tai nuoren elämän usean eri osa-alueen tapahtumia ja tulevaisuuden sosiaalista asemaa voidaan pitkälti ennustaa lapsuuden elinolosuhteiden sekä vanhempien sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen aseman perusteella. Ylisukupolvisella eriarvoisuudella viitataan siihen, että yksilöiden mahdollisuudet elämän eri osa-alueilla eivät ole yhtenevät perhetaustan ja perheen yhteiskunnallisen aseman seurauksena. Koska lähtökohdat määrittelevät tulevan työ- ja toimintakykymme, lapsuuden olosuhteiden ja elinympäristöjen merkitys korostuu luokka-asteiden ylisukupolvisista siirtymistä puhuttaessa. Lapsuuden perheen tarjoamat sosiaaliset, kulttuurilliset ja materiaaliset resurssit luovat toimintatapoja yksilöiden välille. Yhteiskunnallinen tilanne ja poliittiset päätökset kuitenkin vaikuttavat siihen, kuinka paljon vanhempien yhteiskunnallinen asema vaikuttaa lasten tulevaisuuden mahdollisuuksiin. (Eskelinen ym. 2020, 127-129.) Yksilön taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman pohja luodaan jo lapsuudessa (Tolonen 2005, 35).

Luokka-asteen ylisukupolvinen periytyvyys tuo esiin yhteiskunnassamme vallitsevan mahdollisuuksien tasa-arvon puutteen (Karhula & Sirniö 2019, 572) tekemällä näkyväksi suhteellisen liikkuvuuden vaikeuden. Henkilökohtaisen luokka-aseman taustalla vaikuttaa aina vanhempien yhteiskunnallinen asema. Yksilön koulutusurat ja koulutustaso seuraavat usein vanhempien koulutusta ja ammattiasemaa. Koulutukseen taas liittyy tiiviisti aikuisuuden työtehtävät ja ammattiasema, jotka puolestaan määrittävät yksilön tulotaso. Nämä kaikki näkyvät käytännössä sijoittumisena yhteiskuntaluokkaan. (Lahelma ym. 2011, 49.) Vaikka vanhempien ja lapsuuden kodin yhteiskuntaluokka ei suoraan määrää nuoren tulevaa yhteiskuntaluokkaa, se vaikuttaa vahvasti elämänvalintojen ja mahdollisuuksien taustalla. Lapsuuden kodin luokka-asema ja vanhempien koulutustaso ennakoivat vahvasti nuoren luokka-astetta tulevaisuudessa. (Erola 2010b, 237-238.; Blom ym. 2012, 15; Elovainio & Kortteinen 2012, 153.) Etenkin äidin koulutustaustalla on periytyvyyden osalta merkitystä. Koulutustason periytyminen on lisäksi voimakkainta matalammin koulutettujen keskuudessa. (Elovainio ym. 2012, 153.)

Tulotaso periytyy erityisen voimakkaasti tuloskaalan ääripäissä (Karhula ym. 2019, 574; Hynynen 2020, 6). Luokkatutkimuksessa on huomattu, että yhteys tulojen ja luokkatason välillä on vahvempi, kuin esimerkiksi yhteys koulutuksen ja luokka-aseman välillä. Yhteiskuntaluokka, johon synnymme, seuraa meitä läpi elämän. Luokka-asteiden erot tulevat näkyviksi koulutuksen, tulotason ja yleisen pärjäämisen kautta. (Blom ym. 2014, 41, 50.) Vanhemmat siirtävät lapsilleen sosiaalisia, kulttuurillisia ja taloudellisia resursseja sekä elämänhallinnan voimavaroja ensisijaisesti omien kykyjensä rajoissa. Yhteiskunnallisesti epätasaisesti jakautuneet lapsuuden perheen resurssit heijastuvat yksilöihin ja vaikuttavat esimerkiksi toimintatapoihin ja näkökantoihin loppu elämän ajan. Nämä kotona opitut arvot ja taidot joko edesauttavat tai vaikeuttavat nuoren sopeutumista koulutukseen, työelämään ja yhteiskuntaan, ja siten ennakoivat yleistä pärjäämistä elämässä. (Karhula ym. 2019, 572; Järvinen 2010, 234.) Yhteiskunnallinen asema ja luokka-aste siis muokkaavat tapaamme olla olemassa jo lapsuudesta saakka (Järvinen 2010, 234).

Myllyniemi & Gissler (2012, 89) mainitsevat, että lapsuuden kodista omaksutaan elämän perusvalmiudet, ”arvot, asenteet, normit, toiminnan mallit ja tekemisen tavat”, jotka myöhemmin välittyvät tapanamme toimia yhteiskunnassa ja elämässä. Samoin ongelmat hyvinvoinnissa ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä kumpuavat jo kotona opitusta etenkin silloin, jos yksilön omat resurssit ja mahdollisuudet ympäristön tukeen ovat olleet rajalliset.

Kodin heikot kasvuolot, heikko taloudellinen asema ja perheen kohtaamat sosiaaliset ongelmat ovat yhteydessä lapsen heikompaan kehitykseen (Härkönen 2010, 63; Myllyniemi ym. 2012, 89) ja usein liittyvät myös matalaan yhteiskuntaluokkaan. Perheen matala luokka-asema tarkoittaa helposti myös lapsen kehitystä heikommin tukevaa kasvuympäristöä ja elinoloja. Köyhä tai muuten levoton asuinalue saattaa esimerkiksi häiritä lapsen kognitiivista kehitystä. Vanhempien rahahuolet tai työttömyys voivat luoda kotiin jatkuvan stressi-ilmapiirin, joka vaikuttaa paitsi lapseen, myös vanhempiin läsnä olevina ja systemaattisina kasvattajina. Vanhempien kohtaamat ongelmat myös heikentävät yleisesti vanhempien voimavaroja, mikä heijastuu koko perheen hyvinvointiin. Avioerot ja yksinhuoltajuus ovat yleisempiä alemmissa luokka-asteissa ja heikommin koulutettujen vanhempien keskuudessa. (Härkönen 2010, 63-64.) Samalla vanhempien avioero vaikuttaa useimmiten negatiivisesti lasten tuleviin parisuhteisiin (Karhula ym. 2019, 575).

Heikot elinolot lapsuudessa vaikuttavat lapsen terveyteen ja hyvinvointiin aikuisiällä saakka. (Härkönen 2010, 64.) Lapsen sosiaalinen tausta ja yleiset elinolot ennakoivat usein myös sitä, kuinka hyvin lapsi sopeutuu kouluympäristöön, menestyy opinnoissaan ja minkälaisia koulutusuria hän valitsee (Myllyniemi ym. 2012, 89). Matala koulutustaso ja työttömyys lisäävät pahoinvoinninongelmien kasaantumisen todennäköisyyttä. Lapsuuden epävakaisiin oloihin ja köyhyyteen sekä näitä mahdollisesti seuraavaan myöhempään kouluttamattomuuteen liitetään usein myös ongelmat mielenterveydessä ja toimeentulossa. (Elovainio ym. 2012, 153.) Vanhempien ja kotiolojen mahdollistamat resurssit ovat myös vahvasti yhteydessä mahdollisuuteen kompensoida nuoren kohtaamia vastoin käymisiä elämässä (Eskelinen ym. 2020, 149). On hyvä huomata, että negatiiviset siirtymät, etenkin huono-osaisuuden, ammattiaseman, tulojen ja terveyden suhteen, ovat miehillä vahvempia (Karhula ym. 2019, 576).

Geneettisen perimän vaikutusta luokka-aseman periytyvyyteen on tutkittu suhteellisen vähän. Älyllisen periytyvyyden sijasta luokka-aseman periytyvyyteen näyttäisi vaikuttavan persoonallisuus piirteiden ja fyysisten ominaisuuksien siirtyminen sukupolvelta toiselle. (Härkönen 2010, 62.) Kotikulttuurimme heijastuu yleiseen käytökseemme, olemukseemme, välittämäämme arvomaailmaan ja ajattelutapoihin, jolloin meidän on luontaista sijoittua elämässä sellaisiin ympäristöihin, sosiaalsiin ryhmiin ja työtehtäviin, joita perhetaustamme luokka-asemineen heijastelevat (Naumanen ym. 2010, 83). Keräämme lapsuuden kodistamme sosiokulttuurista pääomaa eli lapsuuden perheen luokka-asema vaikuttaa kykyymme käyttäytyä luontevasti erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä (Järvinen

2010, 232). Esimerkiksi ylemmässä keskiluokassa kasvaneen työnhakijan on tällä perusteella yleisesti helpompi saada ylemmän keskiluokan työpaikka, sillä hänen kehonkielensä, käytöksensä ja sosiokulttuurinen olemuksensa ovat vaivattomia ja hän tuntee kotikasvatuksensa kautta oikeanlaisen etiketin ja käyttäytymismallin tilanteessa. Ajoittain vanhempien luokka-asemaa korkeammalle nousseet yksilöt kokevat olevansa ulkopuolisia omassa elämässään, sosiaalisissa ryhmissään ja työpaikallaan, sillä heidän olemisensa ei ole kevyttä ja luontevaa (Järvinen 2010, 232). Tällöin heidän luonnollinen sosiokulttuurinen olemisensa ei vastaa ympäristön vaatimuksia.

2.3 Koulutus

Koulutus on yksi tärkeimmistä tasa-arvoa luovista ja yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta edistävästä järjestelmistä. Kansainvälisessä vertailussa Suomen osalta vanhempien koulutus tai taloudellinen asema eivät juurikaan näy lasten oppimistuloksissa eli tilastollisesti peruskoulujärjestelmä kykenee tasaamaan lähtökohdista johtuvia eroja suhteellisen hyvin. Koulutukseen liittyy kuitenkin eriarvoisuutta ja eriarvoistumista. Käytännössä se näkyy esimerkiksi lasten ja nuorten mahdollisuuksissa käydä koulua, oppia uusia asioita sekä kouluttautua omien kykyjensä ja halujensa mukaisesti. Yhteiskuntaluokan periytyvyys kulkee tutkimuksen valossa ensisijaisesti juuri koulumenestyksen kautta. Koulutuksellinen eriarvoisuus siis tukee sosiaalista ja taloudellista eriarvoisuutta. (Kailanheimo-Lönnqvist, Kilpi-Jakonen, Niemelä & Prix 2020, 94-95.) Nimenomaan koulutus tuo tärkeimmin esiin suomalaisessa yhteiskunnassa vielä 2000-luvullakin vallitsevan yhteiskuntaluokkajaon (Tolonen 2005, 59).

Koulutus on myös keskeisessä asemassa, kun puhutaan liikkeestä yhteiskuntaluokkien välillä (Eskelinen ym. 2020, 131). Koulutusjärjestelmä kuvaakin erinomaisesti mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista (Kailanheimo-Lönnqvist ym. 2020, 94) eli sitä, minkälaiset mahdollisuudet meille oikeasti ovat tavoiteltavissa ja mitkä ovat resurssimme niiden saavuttamiseksi. Koulutus on myös toimivin väylä lapsuuden kodin yhteiskuntaluokan säilyttämiseen tai sosiaaliseen nousuun (Blom ym. 2014, 9; Härkönen 2010, 59). Härkönen (2010, 53) kuitenkin huomauttaa, että ”koulutusta pidetään yleisesti tärkeimpänä sukupolvien yli ulottuvana eriarvoisuutta selittävänä yksittäisenä tekijänä”. Koulutustaso periytyy itseasiassa vahvemmin kuin vanhemman varsinainen luokka-asema (Eskelinen

ym. 2020, 142). Koulu- ja työmarkkinoilla nuorilla oletetaan olevaan sosiaalista- ja kulttuurillista pääomaa, joka rakentuu jo lapsuudessa. Sen rakentumiseen vaikuttavat perheen yhteiskunnallinen asema ja asuinpaikkakunta sekä perheen vahvuudet ja riskit, jotka ovat vahvasti läsnä nuoren elämässä ja vaikuttavat hänen valintojensa taustalla. Perheen sosiaalisilla, kulttuurillisilla ja taloudellisilla pääomilla sekä paikallisilla koulutus- ja työllisyyspoliittisilla ratkaisuilla on vaikutusta nuorten koulutusmahdollisuuksiin ja haaveisiin. (Tolonen 2005, 59-60.)

Yhteiskuntaluokan periytymistä on yritetty selittää esimerkiksi sillä, että ylemmissä yhteiskuntaluokissa vanhemmat laittavat lapsensa nuorempina varhaiskasvatukseen piiriin, mikä parantaa lapsen yleisiä kouluvalmiuksia (Kailanheimo-Lönnqvist ym. 2020, 98). Vanhempien koulutustausta näkyy lasten lähtötasossa koulun alkaessa siten, että korkeasti koulutettujen perheiden lapset ovat oppimisessa ikäisiään keskimäärin pidemmällä (Ukkola & Väättäinen 2021, 15). Koulu ja lasten käytös tuovat lähtökohtien erot varsin selvästi näkyviin sen keskiluokkaisesti asetettujen tavoitteiden kautta (Koivusilta & Rimpelä 2001, 155-156). Toisaalta tutkimus on osoittanut, että ylemmissä yhteiskuntaluokissa lapsille luetaan enemmän, minkä puolestaan on osoitettu parantavan lasten koulumenestystä. Menestys koulussa ja tunne pärjäämisestä vaikuttavat lapsen tulevaisuuden koulu- ja koulutusvalintoihin. (Kailanheimo-Lönnqvist ym. 2020, 98.) Vanhemmilta saatu sosiaalinen tai emotionaalinen tuki, erilaiset lapseen kohdistetut vaatimukset ja vanhempien suhtautuminen kouluttautumiseen muokkaavat lapsen käsitystä koulutuksen merkityksestä ja itsestä oppijana (Tolonen 2005, 60).

Nuoren kohdalla vanhempien luokka-asetemalla ja koulutustasolla onkin vaikutusta sekä yleiseen koulumenestykseen ja koulutusuran pituuteen, että koulutuksen jälkeiseen työllistymiseen ja urakehitykseen, eikä koulutusjärjestelmämme kykene tasaamaan lähtökohdista syntyviä osaamiseroja lasten välillä (Naumanen ym. 2010, 79, 87; Ukkola ym. 2021, 9, 15; Tolonen 2005, 59). Varhaiskasvatuksen tukitoimilla on tutkitusti oppimistasoa nostavia vaikutuksia. Kokopäiväinen varhaiskasvatus hyödyttää erityisesti niitä lapsia, joilla on useampia heikkoa oppimistasoa ennakoivia tekijöitä. Yksilöiden välillä nähtävät erot oppimisessa ovat valtakunnallisella tasolla suuria. Lasten välisiin oppimiseroihin vaikuttavat paitsi lapsen tai nuoren motivaatio ja asenne, myös perhetaustojen erilaiset taloudelliset, koulutukselliset ja sosiokulttuurilliset resurssit. Alueelliset erot taloudellisessa toimeentulossa ja hyvinvoinnissa, myös kaupunkien sisällä, näkyvät lasten ja nuorten oppimiskyvyissä. Lisäksi eroja synnyttävät henkilökohtaiset ominaisuudet, jotka kulkevat

oppijan mukana läpi elämän. Sukupuolten välisiä selkeitä oppimiseroja ei ole. (Ukkola ym. 2021, 9-11.)

Kognitiivisia heikkouksia ja eroja oppimisedellytyksissä kyetään siis vielä jonkin verran tasaamaan päiväkodissa, mutta koulutuspoliittiset ratkaisut yksinään eivät riitä koulutusurien ylisukupolvisten siirtymien katkaisemiseen. Tätä on selitetty muun muassa sillä, että alemmissa yhteiskuntaluokissa lapsilta puuttuu sellaista kotona opittua sosiaalista ja kulttuurillista pääomaa, joka mahdollistaisi heille keskiluokkaisesti rakentuneessa koulutusjärjestelmässä pärjäämisen ja koulutuksellisten odotusten täyttämisen. Lapsen koulumenestykseen kun ei vaikuta vain kyky oppia, vaan myös esimerkiksi kyky sopeutua koulun toimintakulttuuriin ja sääntöihin. Tämä sopeutumattomuus helposti vahvistaa nuorten kielteistä minäkuvaa ja puoltaa käsitystä itsestä heikkona oppijana. (Naumanen ym. 2010, 75.) Yleisesti koulutukseen ja myöhemmin työelämään kiinnittyminen edellyttääkin nuorelta oppimiskyvyn ohella kykyä mukautua ja valmiuksia sopeutua koulun toimintakulttuuriin ja sen sosiaalisiin sääntöihin. Samalla koulun toimintatapojen tulee tuntua riittävän omalta, että niihin tahtoo sitoutua. (Toivainen 2018, 45; Naumanen ym. 2010, 78.)

Koulutaipaleen alussa lapselle muodostuu kuva itsestä oppijana ja omista kyvyistä pärjätä koulumaailmassa. Lapsen ympäristöltä saama palaute vahvistaa tai heikentää omaa mielikuvaa. Nämä mielikuvat puolestaan ohjaavat lapsen ja nuoren koulutusvalintoja ja siten määrittävät aikuistuvan nuoren ammatillista ja sosiaalista menestystä sekä elinolosuhteita. (Koivusilta ym. 2001, 159.) Korkeiden odotusten täyttämisen epäonnistuminen vahvistaa lapsen kielteistä minäkuvaa, joka pitkällä aikavälillä vaikuttaa lyhentävästi muun muassa koulutusuran pituuteen. Tämän lisäksi koulujärjestelmä kannustaa oppilaita keskinäiseen kilpailuun, ja valitettavasti ensimmäisinä putoavat ne, joilla on jo valmiiksi heikommat lähtökohdat oppimiseen, sopeutumiseen ja koulutuksen hankkimiseen. (Naumanen ym. 2010, 77-78, 88.) Omien resurssien riittämättömyys, nuoren kokemus siitä, että häneen ei luoteta tai ettei nuorella ole keinoja muuttaa ympäristössään esiintyviä epäkohtia kaventavat toimijuuden kokemusta ja rajaavat nuoren valinnanvapautta koulutusvalintojen suhteen (Toivainen 2018, 45). Lasten varttuessa perheen luokka-asemaan liittyvät kyvykkyyserot alkavat näkyä entistä selvemmin. Keskiluokkaisilla lapsilla, joilla on korkeasti koulutetut vanhemmat, on parhaat mahdollisuudet onnistua koulussa. (Naumanen ym. 2010, 78.)

Perusopetuslain (628/1998 § 6) mukaan perheen asuinkunta osoittaa oppivelvolliselle lapselle sellaisen oppimisen paikan, jossa lapselle tarjotaan opetusta sellaisella omalla kielellä, jolla kunta on velvollinen järjestämään opetusta. Huoltajien toivomukset otetaan huomioon, jos opetusta ei järjestetä lapsen kodin lähimmässä koulussa lapsen omalla kielellä. Keskimäärin 93 prosenttia ikäryhmän lapsista aloittaa peruskoulun kunnan osoittamassa lähikoulussa. Lähikoulu ei kuitenkaan aina välttämättä ole fyysisesti lähimpänä kotia sijaitseva koulu, esimerkiksi kuntarajojen ylitysten vuoksi. Opetussuunnitelman mukaan painotettu opetus, eli esimerkiksi erilaiset erityisluokat tai kieli- ja musiikkipainotteiset luokat, alkavat kolmannella luokalla. Huoltajille teetetyin tutkimuksen mukaan tämä on suurin syy koulun vaihtoon peruskoulun tässä vaiheessa. (Ukkola ym. 2021, 21-22.)

Vuodesta 1998 koulutuksellista eriarvoistumista on lisännyt koulupiiriin lakkauttamisen myötä käynnistynyt koulujen eriytyminen lapsen yhteiskuntaluokkataustan perusteella. Eriarvoistumiselle luotiin mahdollisuus antamalla vanhemmille laajempi oikeus päättää lapsensa koulu. Etenkin korkeasti koulutetut vanhemmat tekevät runsaasti vertailla koulujen välillä ja suosivat jatkuvasti samoja, hyviksi kokemiaan kouluja, jolloin näihin oppilaitoksiin kerääntyy aina enenevässä määrin korkean luokka-aseman perheitä laadukkaana opetuksen toivossa. Lapset saattavat kulkea pitkiäkin koulumatkoja opiskellakseen vanhempien hyväksi lukemassa koulussa. Toisaalta koulut, jotka sijaitsevat matalatuloisilla asuinalueilla, keräävät oppilaitukseen ensisijaisesti työväenluokkaisten vanhempien ja alemman keskiluokan perheiden lapsia. (Naumanen ym. 2010, 88; Blom ym. 2014, 39.) Selkeä eriarvoisuuden lisääntyminen voidaan nähdä vuodesta 2012 eteenpäin (Ukkola ym. 2021,15).

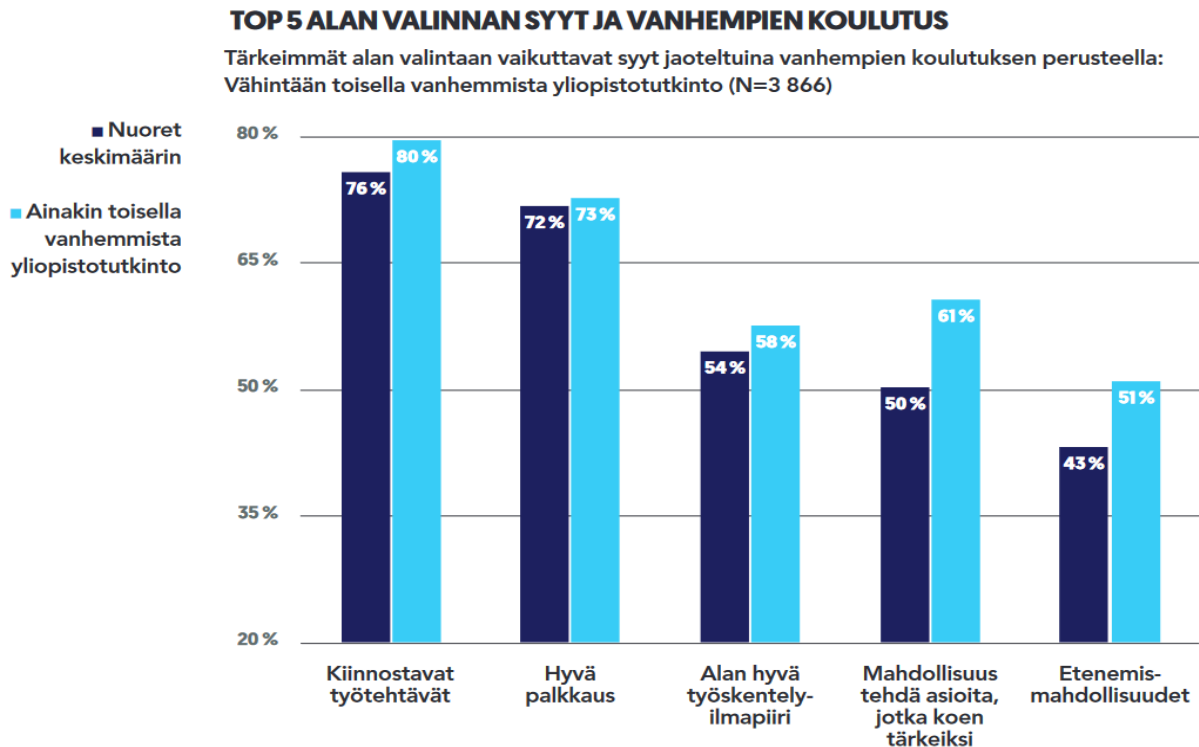
Peruskoulutuksen pituus vähentää koulutuksen kautta syntyvää eriarvoisuutta ja lisää suhteellista liikkuvuutta yhteiskuntaluokkien välillä. Tähän näyttäisi vaikuttavan ensisijaisesti nuoren ikä. Koulutusurien valitseminen hieman vanhempana lisää nuoren itsenäisyyttä valinnoissa ja toisaalta heikentää vanhempien vaikutusta päätöksen taustalla. Samaa aikaan vanhemmilla on ollut mahdollisuus tutustua lapseensa oppijana ja siten nuoren valintoihin ja kykyyn pärjätä opinnoissa on helpompi luottaa. (Härkönen 2010, 61.) Lisäksi koulutussiirtymien, jotka eivät perustu arvosanoihin ja suorituksiin, on kansainvälisessä vertailussa huomattu vähentävän ylisukupolvista eriarvoisuutta ainakin osittain siksi, että perheet eivät pääse vaikuttamaan valintojen taustalla. (Kailanheimo-Lönnqvist

ym. 2020, 121). On silti hyvä muistaa, että vaikka koulutusjärjestelmä olisi kuinka pitkälle kaikille sama, vanhempien luokka-aseman tarjoamien lähtökohtien ja lapsuuden aikaisten olojen vaikutus näkyy toimintakyvyssä aikuisikään saakka (Naumanen ym. 2010, 86) ja vaikuttaa kykyihimme ja sitä kautta meille avautuviin mahdollisuuksiin (Järvinen 2010, 236).

Työväenluokkaisten nuorten koulutustaso on Suomen historian saatossa noussut koulutuspaikkojen määrän lisääntyessä. Tämä on osaltaan lisännyt koulutuksellista tasa-arvoa. Eriarvoisuus luokkaryhmien välillä ja koulutuksellinen eriytyminen ovat silti kasvussa. (Blom ym. 2014, 39.) Vanhempien matala sosioekonominen asema on yhteydessä lasten vaatimattomampaan koulutukseen. Vaikka koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo on parantunut, selviä eroja on silti huomattavissa. Esimerkiksi korkeakoulutettujen vanhempien lapsilla on kuusinkertainen todennäköisyys aloittaa yliopisto-opinnot verrattuna matalammin koulutettujen vanhempien lapsiin. Samaan aikaan matalammin koulutettujen perheiden lasten määrä yliopistoissa on vähentynyt. Ammattikorkeakoulun kohdalla ero ei ole näin jyrkkä. (Kivinen & Hedman & Kaipainen 2012, 559, 562, 565.) Koska koulutuspaikkoja riittää jatkuvasti useammalle nuorelle, ilman jatkokoulutuspaikkaa jääneiden nuorten asema työmarkkinoilla on jatkuvasti heikentynyt. Heikoimmin koulutetuille jäävät ”lyhytaikaiset ja matalapalkkaiset pätkätyöt huonoissa olosuhteissa, vähäiset etenemismahdollisuudet ja jatkuva työttömyyden uhka.” (Koivusilta ym. 2001, 160.)

Talous ja nuoret TAT on julkaissut tutkimuksen, jossa nuoret ovat saaneet itse jakaa kokemuksiaan ja ajatuksiaan tulevaisuuden työelämämaisemista. Raportissa kuvataan, kuinka suuri merkitys lapsen ja nuoren kotitaustalla on edelleen kouluttautumisen ja työorientoitumisen taustalla. Vanhempien koulutustaso ja nuoren kasvuympäristö vaikuttavat esimerkiksi jatkokoulutushalukkuuteen, tulevaisuuden näkymiin työmarkkinoilla sekä odotuksiin työelämää kohtaan. (TAT nuorten tulevaisuus raportti 2021, 21-24.) Sillä, minkälaisena vanhempien työssäkäynti näyttäytyy nuorelle, on merkitystä nuoren työlle sanoittamien merkitysten ja työelämäodotusten taustalla. Esimerkiksi työttömien vanhempien lapset eivät ilmaise juuri lainkaan työn merkittävyystekijöitä omaa työllistymistään pohtiessaan. Tällöin työn tarkoitus ei ole toteuttaa itseään tai tuoda sisältöä elämään, vaan työn nimenomainen tarkoitus on taata toimeentulo. Lähtötilanne kotona voi pahimmillaan aiheuttaa nuorille näköalattomuutta tulevaisuutta kohtaan ylisukupolvisesti siirtyvänä ilmiönä. 14 prosenttia niistä nuorista, joiden kumpikaan vanhempi ei ole töissä, ei

usko myöskään itse sijoittuvansa tulevaisuudessa työelämään. (TAT nuorten tulevaisuusraportti 2021, 21-24.)

Taulukko 2. Top 5 alan valinnan syyt ja vanhempien koulutus (TAT nuorten tulevaisuusraportti 2021, 24.)

Tulevaisuuden alavalintaan vaikuttavia tekijöitä ovat nuorten mukaan ensisijaisesti kiinnostavat työtehtävät, hyvä palkkaus, hyvä työskentelyilmapiiri, mahdollisuus tehdä tärkeiksi kokemiaan asioita sekä hyvät etenemismahdollisuudet (taulukko 2). On kuitenkin hyvä huomioda, että työttömien vanhempien lapset arvostivat kaikkia tekijöitä keskimäärin heikommin, kun ne nuoret, joiden vanhemmat ovat töissä. Toisaalta vähintään toisen vanhemman yliopistotutkinto nosti kriteerien merkitystä nuoren silmissä. Paitsi vanhempien koulutustausta, myös nuoren kasvuympäristö vaikuttaa siihen, minkälaiset alat nuoria kiinnostavat. Kaupungissa asuvien nuorten ja maaseudun nuorten tulevaisuuden ammattitavoitteet eriyvät selvästi toisistaan. Kaupungeissa nuoret nimeävät vetovoimaisiksi muun muassa pankki- ja rahoitusalan, kirjanpito- ja taloushallintoalan sekä yliopistoja ja tutkimuslaitoksia. Maaseudun nuoret taas olivat ensisijaisesti kiinnostuneita maan metsätaloustalouksista, logistisista aloista sekä metsäteollisuudesta. (TAT nuorten tulevaisuusraportti 2021, 21.)

Ylemmissä yhteiskuntaluokissa koulutukseen panostetaan eri tavalla, koulutuksen arvo nähdään korkeampana ja koulutetut vanhemmat pyrkivät tukemaan lastensa koulutusta ensisijaisesti välttääkseen sosiaalista vajoamista (Härkönen 2010, 60; Koivusilta ym. 2001, 163). Korkeasti koulutetut vanhemmat ovat myös valmiimpia ponnistelemaan lastensa eteen koulutuksellisten tavoitteiden saavuttamiseksi (Koivusilta ym. 2021, 163). Mitä korkeampi vanhemman koulutaso on, sitä enemmän yleistä koulutusta koskevaa tietoa hänellä on jaettavaksi. Tämä hyödyttää heidän lapsiaan edesauttamalla kunnianhimoisempien koulutusvalintojen tekemisessä. (Kailanheimo-Lönnqvist ym. 2020, 99; Naumanen ym. 2010, 77.) Lapsen koulumenestys vaatiikin voimavaroja ja osallistumista myös vanhemmilta sekä laajaa osaamista lasten tueksi (Naumanen ym. 2010, 77). Tätä väitettä tukee esimerkiksi se, että koulupudokkuus on yleisempää alemmissa yhteiskuntaluokissa (Kailanheimo-Lönnqvist ym. 2020, 110).

Alemmissa yhteiskuntaluokissa kouluttautumisen hyödyt ja riskit nähdään eri tavalla, kuin ylemmissä luokissa, eikä koulutuksen kautta saavutettavaa hyötyä välttämättä nähdä investointien ja riskien arvoisena (Naumanen ym. 2010, 74). Vanhempien yhteiskuntaluokka ja koulutustaso ennakoivatkin esimerkiksi koulutuksen arvostusta (Ukkola ym. 2021, 15). Työelämän muutokset, kuten digitalisaatio, automatisaatio, ulkoistaminen ja globalisaatio ovat lisäksi aiheuttaneet sen, että useassa työtehtävässä vaaditaan aina vain korkeampaa koulutusta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että korkeasti koulutetuilla on enemmän vaihtoehtoja työmarkkinoilla. Toisaalta samaan aikaan korkeasti koulutettujen työttömien määrä on kasvanut koulutusinflaation myötä. (Kailanheimo-Lönnqvist ym. 2020, 115.) Nykypäivänä korkeakaan koulutus ei välttämättä takaa vakaata työsuhdetta ja pysyvää toimeentuloa työmarkkinoiden suosiossa yhä enenevässä määrin erilaisia projekteja ja määräaikaista työsuhteita (Silvasti ym. 2014, 9). Tämä saattaa etenkin alemmasta yhteiskuntaluokasta tulevien yksilöiden kohdalla ennestään heikentää pitkän koulutusuran tarkoituksenmukaisuutta.

Korkeammasta luokka-asemasta koulupolkinsa aloittava lapsi pärjää koulussa yleensä hyvin ja sitä kautta yksilön mahdollisuudet pitkälle kouluttautumiseen ovat heikommista lähtökohdista tulevia lapsia paremmat (Härkönen 2010, 59). Vanhempien korkea koulutusaste ennustaa korkeaa koulutusta ja pitkää koulupolkua myös lapsen kohdalla. Korkeampi koulutus helpottaa koulutuksen jälkeistä työllistymistä, vaikuttaa positiivisesti urakehitykseen ja nostaa nuoren todennäköisyyttä päätyä itse korkeaan luokka-asemaan.

(Naumanen ym. 2010, 87; Härkönen 2010, 59.) Luokka-asemalla on jopa niin suuri merkitys, että korkea luokka-asema itsessään suojaa heikomman koulumenestyksen negatiivisilta seuraamuksilta (Naumanen ym. 2010, 87; Eskelinen ym. 2020, 148). Lapsen kotitausta vaikuttaakin koulu-uran pituuteen huomattavasti vahvemmin kuin älykkyys tai lahjakkuus (Koivusilta ym. 2011, 163).

Etenkin ylemmissä yhteiskuntaluokissa vanhempien verkostot edesauttavat nuoren siirtymistä työelämään. Vaikka vanhempi ei suoraan käyttäisi suhteitaan työpaikan takaimiseksi, lapsuuden kodista saatu sosiokulttuurinen pääoma heijastuu nuoren yleiseen käytökseen, olemukseen, arvomaailmaan ja ajattelutapoihin, jotka puolestaan edesauttavat ylempien yhteiskuntaluokkien yksilöiden luontaisen sijoittumisen perhetaustaa heijasteleviin tehtäviin ja työympäristöihin. Mitä suurempi kilpailu työpaikoista on, sitä suurempi merkitys on työnhakijan sosiokulttuurisilla taidoilla ja henkilökohtaisilla ominaisuuksilla. (Naumanen ym. 2010, 83-84.)

Korkeamman luokka-aseman vanhemmilla on käytössään laajemmin erilaisia resursseja nuoren koulutuksen tukemiseen ja vastoinkäymisten selättämiseen. Käytännössä korkea koulutus ja vakaa taloudellinen tilanne tukevat vanhempien terveyttä, hyvinvointia ja mielenterveyttä niin, että heillä on paremmat resurssit nuoren tukemiseen ja vastoinkäymisistä ylipääsemiseen. (Kailanheimo-Lönnqvist ym. 2020, 110.) Koulumenetyksellä ja tunne pärjäämisestä voimistavat lapsissa ja nuorissa sellaisia yksilöllisiä piirteitä, jotka vahvistavat rakentavaa käyttäytymistä, joustavuutta ja tasapainoisuutta. Se ennakoii hyviä elämänhallinnallisia taitoja ja hyvää terveyttä. Koulutus yleisesti parantaa mahdollisuuksiamme rakentaa hyvinvointia edistäviä sosiaalisia ja fyysisiä ympäristöjä sekä omaksua terveyttä säilyttäviä selviytymiskeinoja. Heikko koulumenestys puolestaan vaikeuttaa kouluttautumista, kouluinstituutioihin ja yhteiskunnallisiin normeihin sopeutumista, kaivaa tulevaisuuden näkymiä sekä heikentää itseluottamusta. Lisäksi se kasvattaa lapsia ja nuoria, joista tuntuu, ettei heillä ole kykyä tai mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä. Samat riskitekijät, jotka ennakoivat matalaa koulutustasoa, ennakoivat myös haitallisia käytösmalleja ja puutteellisia resursseja hyödyntää ympärillä olevia mahdollisuuksia. (Koivusilta ym. 2001, 162, 165, 170.)

Yhteiskunnallinen asema ja saavutettu koulutustaso kulkevat käsi kädessä. Korkeakoulutus on kasautunut keskiluokkaan, kun taas alhainen koulutustaso ja lyhyet koulutusurat ovat ensisijaisesti työväenluokan ja työttömien ongelma. (Blom ym. 2014, 41.) Verrattaessa esimerkiksi maisterikoulutuksen saaneen tulotaso vastavaan ikäisten keskitulotason huomataan, että korkeammalla koulutuksella ansaitsee selvästi korkeamman tulotason (Kivinen ym. 2012, 564). Sosiaalipoliittisesti tuettu luokkajärjestelmä syrjii työttömiä, pätikätyöläisiä ja hauraassa työmarkkina-asemassa olevia (Silvasti ym. 2014, 9). Todennäköisyys työttömyyteen on sitä korkeampi, mitä matalampi yksilön koulutustaso on. Koulutuksen keskeyttämisen taustalla toisella asteella ovat useimmiten huono-osaisuus perheessä sekä nuoren terveysongelmat. Toisaalta kouluhenkilökunnan ja vanhempien tuki on vahva suojelevatekijä koulu-uupumuksen ehkäisyssä ja koulutukseen sitoutumisessa. (Kailanheimo-Lönnqvist ym. 2020, 110, 115.) Koulutus on lisäksi merkittävin yksittäinen tekijä syrjäytymisen ja huono-osaisuuden ehkäisyssä (Eskelinen ym. 2020, 131).

2.4 Hyvinvointi

Yhteiskuntaluokkien väliset erot terveydessä ja hyvinvoinnissa syntyvät usean tekijän yhteisvaikutuksessa. Ylimpänä vaikuttajana toimivat yhteiskunnan talous- ja sosiaalipoliittiset valinnat sekä yleinen vauraus. Nämä vaikuttavat elinympäristöömme, asumisen ratkaisuihin, työoloihin ja tarjolla oleviin palveluihin. Kasvu- ja elinolosuhteet puolestaan vaikuttavat suoraan elintapoihimme. Meitä ympäröivät olosuhteet vaikuttavat terveyteemme ja terveysvalintoihimme lapsuudesta vanhuuteen saakka. Terveys itsessään on voimavara, joka mahdollistaa meille parempien resurssien haalimisen ja hankkimisen, kuten hyvän koulutuksen tai työkyvyn ylläpidon. (Aaltonen & Kotimäki & Salonen & Tenhunen 2020, 66.) Henkilökohtainen kouluttautuminen ja koulumenestys edesauttavat yleistä terveyttä (Myllyniemi 2012, 47). Koulutus taas määrittää ammattiasemamme ja tulokehityksemme ja sitä kautta yhteiskunnallisen asemamme. Tulot vaikuttavat paitsi elinympäristöömme, asuinoloihimme ja kulutusmahdollisuuksiimme, myös esimerkiksi mahdollisuuksiimme ostaa terveyspalveluita. Kyselytutkimusten kautta on kyetty osoittamaan, että mitä korkeammassa yhteiskunnallisessa asemassa henkilö on, sitä paremmaksi hän kokee yleisen terveydentilansa. (Aaltonen ym. 2020, 66-67, 70.)

Yhteiskuntaluokan erilaiset ulottuvuudet ja niihin liittyvät olosuhteet ja voimavarat ovat yhteydessä elintapoihin ja terveyteen (Myllyniemi 2012, 47; Lahelma ym. 2011, 49). Näistä terveyteen vaikuttavat erityisesti ruokailutottumukset, liikunta, tupakointi ja päih- teiden käyttö (Myllyniemi 2012, 47). Vanhempien taloudellinen tilanne ja koulutustaso nähdään nykytutkimuksessa keskeisenä lapsen terveyden määrittäjänä. Yhteiskuntaluok- kiin sidottuja terveyseroja selittävät ensisijaisesti kaksi tekijää. Ensinnäkin hyvä terveys edesauttaa korkeamman luokka-aseman saavuttamista ja pitämistä. Toiseksi lapsuuden perheen korkea luokka-asema mahdollistaa terveysmyönteisen elinympäristön ja kasva- tuksen, jolloin terveyserot johtuvat sosiaalisen tuen, -tiedon ja terveyskäyttäytymisen re- surssien epätasaisesta jakautumisesta. (Aaltonen ym. 2020, 81.)

Lapsuuden perheen korkea luokka-asema on yhteydessä korkeampaan oletettuun elin- ikään sekä parempaan yleisterveyteen ja mielenterveyteen. Myös suotuisa terveyskäyt- täytyminen, kuten terveelliset elämäntavat, liikunta ja päihteettömyys, liittyvät vanhem- piin korkeampaan yhteiskuntaluokkaan (Karhula ym. 2019, 573). Toisaalta matalampiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvat yksilön sairastavat väestön keskiarvoa enemmän. Tätä voi- daan selittää yksilön korkeammasta yhteiskunnallisesta asemasta johtuvien terveyttä edistävien mahdollisuuksien kasaantumisella, joita ovat esimerkiksi vakaa talous, ympä- ristö ja yleisesti paremmat mahdollisuudet terveyden ylläpitoon. Nuorten elämäntapaerot ennakoivat aikuisiän terveyseroja sekä eroja hyvinvoinnissa. (Koivusilta ym. 2001, 156, 161.)

Terveyserojen kehitys alkaa jo lapsuudessa (Aaltonen ym. 2020, 65), vaikka varsinaiset yksilöiden väliset terveyserot alkavat näkyä vasta nuoruudessa (Myllyniemi 2012, 47). Lapsuuden perheessä hyvinvointia ja terveyttä vähentäviä tekijöitä, joita esiintyy etenkin yhteiskuntaluokkien matalassa päässä, ovat erilaiset terveysongelmat, työttömyys, van- hempien erot, yksinhuoltajuus, päihde- ja mielenterveysongelmat, kasvuympäristön yleis- nen turvattomuus ja erilaiset puutteet ravinnossa (Aaltonen ym. 2020, 82). Osa nuorten koulunkäyntiin liittyvistä ongelmista on heijastusta lapselle tai nuorelle keskeisten aikuis- ten pahoinvoinnista. Esimerkiksi avioerotilanteissa lapsille ja nuorille saattaa kasaantua tarpeettomasti paineita ja he voivat joutua itsenäistymään liian aikaisin, mikä saattaa sot- kea siirtymiä kohti aikuisuutta. Avioerokokemuksella on todettu olevan haitallisia vaiku- tuksia pitkälle aikuisikään saakka. Ne näkyvät muun muassa ihmissuhteissa, mielenter-

veydessä ja yleisessä terveystyöikäytymisessä. Avioerolapsilla on muita nuoria keskimääräisesti vähemmän terveystyöikävaroja käytössään ja enemmän sopeutumattomuutta yhteisöihin ja yhteiskuntaan. (Koivusilta ym. 2001, 163-164.)

Alempien yhteiskuntaluokkien nuorille kasaantuu paitsi terveydelle haitallisia elintapoja, myös enemmän terveydellisiä ja psykososiaalisia ongelmia. Vanhempien päihteiden käyttö ennakoii heidän lastensa päihteiden käyttöä niin nuoruudessa kuin aikuisuudessaakin. (Myllyniemi 2012, 47-48.) Yleisesti nähdään, että terveyden ja hyvinvoinnin ongelmat kasaantuvat alimpiin yhteiskuntaluokkiin sosiaalisen eriarvoisuuden seurauksena. Karkeasti yleistäen voidaan väittää, että yhteiskuntaluokkien väliset erot terveydentilassa johtavat yhteiskuntaluokkien välisten erojen pysyvyyteen (Aaltonen ym. 2020, 65-81).

Vanhemman yhteiskuntaluokka ja erilaiset sosiaaliset kasvuympäristöt näkyvät lapsen terveydessä aikuisikänsä saakka. Kasvu- ja lähiympäristömme muokkaavat terveystyöikäytymistämme. Kasvaessamme kohtaamme psyykkisiä ja sosiaalisia tuki- ja riskitekijöitä. Yksilön kyky selvitä ongelmatilanteissa, ylläpitää toimintakykyä ja luoda erilaisia selviytymisstrategioita määrittää kykyämme pärjätä elämässä. Myös vanhempien tuki auttaa selviytymään elämänkolhuista. Hyvä terveys nuoruusiässä edistää mahdollisuuksia suoriutua hyvin koulussa ja erilaisissa elämän kehitystehtävissä. Nuoruudessa rakennetaan myös aikuisuuden terveyden pohjaa. (Koivusilta ym. 2001, 160-161, 165.) Korkeamman luokka-aseman perheiden nuoret syövät terveellisemmin, harrastavat enemmän liikuntaa, tupakoivat vähemmän ja käyttävät päihteitä harvemmin (Myllyniemi 2012, 47).

Pariudumme ja perustamme perheen usein samasta yhteiskuntaluokasta tulevien henkilöiden kanssa (Karhula ym. 2019, 575), joka omalta osaltaan vahvistaa vanhempiemme luokka-aseman toistamista. Tämä perustuu samankaltaisiin arvoihin ja sosiokulttuurilliseen olemiseen parisuhteen osapuolten välillä. On hyvä huomata, että lapsuuden perheemme luokka-aste vaikuttaa usein myös lasten haluamisen ja saamisen ajankohdan taustalla. Työväenluokkaisissa perheissä lapsen nähdään kulkevan rinnalla työelämän rakentumisessa sekä muutoksissa. Lapsen johdosta mahdollisen lyhyen koulutusuran hyväksyminen on myös työväenluokassa yleisempää ja toisaalta lapsen saamista nuorena ei tuomita vanhempien tai yhteiskunnan taholta kovin jyrkästi. Keskiluokkaan sijoittuvissa perheissä ja etenkin ylemmässä keskiluokassa sosiokulttuurinen ympäristö kannustaa ensin kouluttautumaan ja rakentamaan uraa, ja vasta tämän jälkeen on mahdollisesti lasten aika. (Kelhä 2008, 85.) Ammatillisen koulutuksen suorittaneilla nuorilla on useammin

lapsia nuoremmalla iällä, kuin ammattikorkeakoulun tai yliopiston käyneillä (Aapola & Ketokivi 2005, 22).

Vanhempien koulutustaso yhdessä perheen henkisten ja taloudellisten olosuhteiden kanssa luovat pohjan lapsen koulutus- ja terveysuralle jo ennen lapsen syntymää (Koivusilta ym. 2001, 160). Terveystieteellinen eriarvoisuus alkaakin jo sikiövaiheessa äidin elinolojen myötä (Aaltonen ym. 2020, 82). Esimerkiksi sikiön saama ravinto on usein monipuolisempaa ja vastaa paremmin yleisiä suosituksia ylempien yhteiskuntaluokkien perheissä ja korkea luokka-asema tarkoittaa vauvan kohdalla usein pidempää imetysaikaa, joka taas on tutkimuksen valossa lapsen terveyttä edistävä asia. Tieto riittävästä toimeentulosta raskauden jälkeen puolestaan vähentää vanhempien stressiä. Äidin yhteiskunnallinen asema heijastuukin vahvasti lapsen terveyskäyttäytymiseen ja lapsuudessa opittuun terveyskäyttäytymiseen vaikuttaa läpi elämän. Myös lasten ruokailu-, liikunta- ja ulkoilutottumukset ovat ylemmissä yhteiskuntaluokissa lähempänä yleisiä suosituksia. Äidin luokka-asema näkyy nuoren kohdalla myös esimerkiksi myöhemmin elämässä tupakoinnissa ja alkoholin käytössä. (Aaltonen ym. 2020, 75.)

Nuorten vapaa-ajanviettoon ja harrastuneisuuteen vaikuttavat useat sellaiset tekijät, joihin nuorella ei ole itse mahdollisuutta vaikuttaa. Näitä ovat esimerkiksi sukupuoli, asuinalue, kotitausta ja vanhempien yhteiskuntaluokka. Harrastusten kautta nuoren on mahdollista kerätä itselleen sosiaalista- ja kulttuurillista pääomaa, luoda verkostoja ja ystävyssuhteita sekä rakentaa maailmankuvaansa. Niiden avulla nuori rakentaa paitsi luottamussuhteita muihin ihmisiin, myös yhteiskunnan instituutioihin. (Helve 2009, 252, 266-267.) Korkeammin koulutetuilla vanhemmilla on paremmat mahdollisuudet ohjata lapsiaan terveyttä ja hyvinvointia edistävien harrastusten pariin ja tarjota heille monipuolisimpia oppimisympäristöjä ja -välineitä. Korkeasti koulutettujen vanhempien lapsilla onkin keskimääräistä runsaammin aktiiviharrastuksia. (Koivusilta ym. 2001, 163.) Peruskoulutustaisten äitien lapsista 56 prosentilla ei ole lainkaan ohjattua harrastusta, kun taas korkeasti koulutettujen äitien lapsista vain 9 prosenttia ei käy säännöllisesti ohjatussa harrastuksessa (Ukkola ym. 2021, 31).

Korkeasti koulutettujen äitien lapset katsovat vähemmän televisiota ja käyvät useammin kirjastossa, kuin matalamman koulutuksen saaneiden lasten äidit. Lisäksi korkeakoulutettujen äitien lapset ja nuoret harrastavat keskimäärin aktiivisemmin ja osallistuivat useammin korkeakulttuuriharrastuksiin. Liikunnan harrastamiseen nuorten kohdalla ei vanhemman koulutustaustalla kuitenkaan ole merkitystä. (Helve 2009, 265-266.) Heikompi koulumenestys kasaantuu kuitenkin niille lapsille ja nuorille, joilla on passiivisimmat vapaa-ajanviettotavat. Runsaaseen ruutuaikaan ja liikunnan laiminlyömiseen liittyy usein myös liian vähäinen uni. (Koivusilta ym. 2001, 163.) Tämä kasaantuminen heikentää nuoren mahdollisuuksia koulunkäyntiin entisestään.

2.5 Alueellinen eriarvoisuus

Alueellinen eriarvoisuus liittyy yhteiskuntaluokkiin välillisesti tekemällä näkyväksi perheiden yhteiskunnallisia resursseja, mahdollisuuksia ja vaikutusmahdollisuuksia, ja toisaalta näiden puutetta. Eriytymiskehitystä itsessään kuvataan usein tuloerojen kautta, sillä niiden katsotaan selkeästi välittävän alueellisia eroja esimerkiksi asumisolosuhteiden kautta. Vaikka tuloerot ja hyvinvointi eivät ole suoranaisia synonyymeja keskenään, koulutustaso ja työmarkkina-asema vaikuttavat yksilön tulotasoon, jotka puolestaan kytkeytyvät yleisiin elinolosuhteisiin ja sitä kautta yksilöiden hyvinvointiin. (Hynynen 2020, 6.) Tuloerojen nähdään usein myös olevan yksi tekijä erilaisten sosiaalisten ongelmien taustalla (Saikkonen & Hannikainen & Kauppinen & Rasinkangas & Vaalavuo 2018, 40). Näin ollen tuloerojen kautta voidaan tehdä näkyväksi yleistä eriarvoisuutta. Luokkatutkimusta tehdessä eriarvoisia asuinalueita voidaan hyödyntää lähestymällä valittua ilmiötä nimenomaan mahdollisuuksien ja asukkaiden omien kokemusten kautta.

Yleistä eriarvoisuuskehitystä mitattaessa tuloerot ovat yksi selkeä indikaattori, joka antaa pelkän tulotason lisäksi viitteitä useampiin eriarvoisuuden muotoihin (Saikkonen ym. 2018, 29). Tuloerot ovat ainakin välillisesti useiden sosiaalisten ongelmien taustalla ja kytkeytyvät tiiviisti myös koulutustasoon ja työmarkkina-asemaan, jotka puolestaan kuvaavat ihmisten yleisiä elinoloja ja hyvinvointia (Hynynen 2020, 6). Eriarvoisuus lisää sosiaalista etäisyyttä luokka-asteiden välillä ja pahimmillaan heikentää yhteiskunnallista luottamusta, etenkin alemmassa luokka-asteessa. Tämä takia alueelliseen eriarvoisuuteen tulisikin puuttua sekä asuntopoliitilla että erilaisilla sosiaalipoliittisilla toimenpiteillä. (Saikkonen ym. 2018, 26-27.)

Eriarvoisuutta ja eriytymistä synnyttävät muun muassa asuinalueen asuntokanta sekä yleiset sosioekonomiset ja elämänvaiheiden erot. Asuntokanta on yksi alueellisen eriarvoisuuden selkeä indikaattori, sillä se ohjaa väestön muuttoliikettä sosioekonomisten piirteiden, taloudellisten resurssien ja asumista koskevien tarpeiden mukaisesti eri suuntiin ja erilaisille asuinalueille. Vuokra-asuntovaltaiset alueet ovat ensisijaisesti pienituloisten suosiossa, kun taas omistusasuntoalueet vetävät hyvätuloisia puoleensa. Yksi merkittävä alueellista eriarvoisuutta vähentävä tekijä onkin asuntokannan sekoittaminen. (Saikkonen ym. 2018, 26, 29-30). Tällöin samalla asuinalueella tarjotaan sopivia asuntoja moninaisiin tarpeisiin, elämäntilanteisiin ja taloudellisiin resursseihin. Asuntokantaa sekoittamalla paitsi ehkäistään eriarvoisuutta, myös turvataan eri elämänvaiheiden palveluita alueella, tuetaan alueellista monimuotoisuutta ja vähennetään lapsuuden kasvuympäristöjen mahdollisia haittavaikutuksia.

Asuntokannan sekoittumista edesauttaa esimerkiksi hyvä julkisen liikenteen suunnittelu, joka mahdollistaa kaikille tasapuolisen liikkumisen alueiden välillä. Hynysen (2020, 26) mukaan hyvinvoinnin erot näkyvät maantieteellisesti juuri liikkumisen mahdollisuuksissa: matalimman luokka-asteen alueilla auto on lähes harvinaisuus, kun taas ylemmän luokka-asteen alueilla kaksi autoa on yhtä yleistä, kuin yhden auton omistaminen. Toisaalta pieni- ja keskituloisten keskittymät sijaitsevat useimmiten toimivien jalankulku- ja joukkoliikenneyhteyksien läheisyydessä.

Tulotaso periytyy vahvasti vanhemmilta lapsille, etenkin tulojakauman ääripäissä (Hynynen 2020, 6; Karhula ym. 2019, 574). Tuloeroja ja siten myös eriarvoisuuskehitystä voidaan tasata erilaisilla sosiaalipoliittisilla päätöksillä ja -toimilla. Keskitetyt tulosiirrot ja asumisentuet alempaan yhteiskuntaluokkaan kuuluville henkilöille mahdollistavat muutot korkeamman tulotason alueille. Varhaiskasvatuksen investointien ja joustojen kautta kyetään takaamaan yhtäläinen työssäkäyntimahdollisuus molemmille vanhemmille, jolloin perheen tulotaso saadaan mahdollisesti nousemaan. Matalatuloisia asuinalueita puolestaan voidaan tukea turvaamalla alueilla erilaisten peruspalveluiden saatavuutta, vahvistamalla joukkoliikennettä ja panostamalla opetuksen laatuun alueiden kouluissa. (Saikkonen ym. 2018, 26, 45.) Tällöin myös asuinalueen kiinnostavuus nousee, mikä osaltaan ennakoii asuinalueen asuntokannan monipuolistumista.

Alueellinen eriarvoistuminen näkyy lasten osaamistasoeroina koulujen välillä. Matalan sosioekonomisen pääoman asuinalueelle keskittyy usein sosiaalista, taloudellista ja koulutuksellista huono-osaisuutta. Huonoimmassa tapauksessa tämä liittyy lähikoulun oppilaaksiottoalueen kanssa, jolloin koulu on automaattisesti keskimääräistä heikommassa asemassa tuen tarvisijoiden ja lasten oppimismahdollisuuksien kanssa. Matalan sosioekonomisen pääoman asuinalueella kasvaneet lapset erottuvatkin joukosta niin yksilökuin koulutasolla ja etenkin suurissa kaupungeissa. Lasten näkökulmasta asuinalue vaikuttaa vahvasti myös siihen, ketä lapset ja nuoret kohtaavat vapaa-ajallaan ja mitkä heidän harrastusmahdollisuutensa ovat. Eriarvoistuminen näkyy myös jatkokoulutuspolulla siten, että parhaiten koulussa pärjäävät nuoret hakevat lukioon ja taidoiltaan heikommalla oppijat ammattikouluun peruskoulun jälkeen. (Ukkola ym. 2021, 14.)

Tampereen kaupunkiseudulla on tutkittu laajasti alueellista eriarvoistumista sekä eriytymiskehitystä, viimeksi vuonna 2020 julkaistussa raportissa. Raportissa esitellään alueellisesti esimerkiksi kaupunkiseudun erilaisia asuntokuntia, rakennus- ja asuntokantaa, väestöjakaumaa, lapsiperheiden tulotasoa ja vieraskielisten osuuksia. Tämän lisäksi tarkastellaan alueiden kehitystä vuosikymmenien päähän esitettyjen teemojen valossa. Eriarvoistumiskehitystä on lähestytty sekä fyysisen kaupunkirakenteen että sosioekonomisten tekijöiden kautta (Hynynen 2020, 7). Osana eriarvoisuuden jakautumisen kuvausta tutkimustuloksista on luotu alueiden välisiä eroja esitteleviä karttoja eri aikakausilta hieman eri teemojen ympärille. Näin saadaan kuvattua paitsi tämän hetken tilanne, myös erot alueiden välisessä kehityksessä ja kehityksen suunnissa. Nämä kartat kuvaavat ensisijaisesti kaupunkiseudullista eriarvoisuutta eri asuinalueiden välillä. Erilaisiin indikaattoreihin perustuvien karttojen avulla kaupungin sisäisiä alueita kyetään jakamaan korkean ja matalan sosioekonomisen pääoman alueisiin ja tätä kautta muodostamaan ylemmän ja alemman luokka-aseman asuinalueita.

Hynynen (2020,15-16) on paikkatietopohjaisen tarkastelun kautta luonut eri aikakausille sijoittuvia karttoja kuvaamaan suhteellisen hyvinvoinnin jakautumista. Tällöin asuinalueita ja niiden väestöä havainnoidaan asukkaiden mediaanitulojen sekä työttömien ja korkeakoulutettujen suhteellisten osuuksien kautta. Alueellista muutosta tarkastellessa voidaan huomata, että keskittymät ovat suhteellisen pysyviä. Erillisten alueiden nousu suhteellisen hyvinvoinnin indeksillä taas juontui useimmiten alueen uudisrakentamiseen. On hyvä huomata, että suhteellisen hyvinvoinnin tasoista on esitelty vain ääripäät, eli tässä tapauksessa kaksi ylintä ja kaksi alinta kvintiiliä.

3 NUORUUS VALINTOJEN ELÄMÄNVAIHEENA

Tässä luvussa avataan nuoruutta ja aikuistumista sekä poliittisena että yhteiskunnan ohjaama valintojen elämänvaiheena. Luvun alussa määritellään erilaisia nuoruuden ja aikuisuuden siirtymäpintoja ja pohditaan aikuisuuden kokemuksen syntymistä sekä nuoruuden päämäärää yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Yhteiskuntaluokan ja yhteiskunnallisten rakenteiden vaikutusta mahdollisuuksien avaajana ja rajaajana käydään läpi aikuisuuden siirtymävaiheita peilaten. Tämän jälkeen yhteiskunnan tarjoamaa tukea aikuiseksi kasvamiseen katsotaan vielä Nuorisolain ja poliittisen ohjauksen kautta. Luvun lopussa nuoruuteen tutustutaan tarkemmin valintojen elämänvaiheena ja nuoreen oman elämänsä aktiivisena subjektina, joka valinnoillaan rakentaa itsensä näköistä tulevaisuutta, aikuisuutta ja elämänpolkua. Keskiössä ovat tällöin koulutus ja työ sekä näiden kautta rakentuva siokulttuurinen todellisuus.

3.1 Nuoruuden ja aikuisuuden rajapinta

Tarkkaa käännekohtaa nuoruuden ja aikuisuuden välillä on mahdoton määrittää. Yleisesti nuoruus nähdään elämänvaiheena lapsuuden ja aikuisuuden välillä, johon liittyvät erilaiset sosiaaliset, biologiset ja psykologiset kehitysvaiheet (Koivusilta ym. 2001, 156). Lapsuus ja nuoruus koetaan kehityksellisinä kasvunvaiheina, kun taas aikuisuudessa yksilö pääsee nauttimaan kehityksen lopputulemasta ja hyödyntämään sitä käytännössä. Käytännössä yksilön kehitys jatkuu kuitenkin läpi elämän eikä edes yksittäisiä ominaisuuksia tarkastellessa kehitys pääty äkillisesti nuoruuden vaihtuessa aikuisuudeksi. (Martelin & Pitkänen & Koskinen 2001, 41.) Ominaisuuksiin sidottuna nuoruuden päättyminen ei siis itsenään ole kovin tarkka määritelmä. Toisaalta nuoruus on esimerkiksi Nuorisolaissa (285/2016 § 3) määritelty alle 29-vuotiaiden ominaisuudeksi. Nuoren kasvuodotukset voidaan sijoittaa lain tavoin ikään. Tällöin yhteiskunnallisten odotusten taustalla ovat ikätasoon sidotut nuoren hallitsemat taidot, kehityksellinen ikä tai jokin tietty elämänvaihe, jonka nuori on ohittanut. Ongelmallista ikään sidotussa aikuisuudessa on se, että ikä ja erilaiset kehitysvaiheet eivät aina kulje rinnakkain ja toisaalta aikuisuuden laajaa määritelmää mitataan jatkuvasti yhä uusilla ulottuvuuksilla. (Aapola ym. 2005, 18.)

Itse kasvuprosessiin nuoresta aikuiseksi liittyy runsaasti erilaisia elämänmuutoksia, kehitystä fyysisessä olemuksessa ja ajattelussa sekä kasvua uudenlaisiin yhteiskunnan rajamiin sosiaalisiin normeihin (Martikainen 2015, 7). Aikuiseksi kasvamiseen liitetyt kehitysvaiheet voidaan katsoa suoritetuiksi, kun nuorella on riittävästi voimavaroja ja kykyä yhteiskunnan määrittämään tarkoituksenmukaiseen toimintaan sekä hänen identiteettinsä on saanut kehittyä persoonallisuuden vaatimuksiin vastaavaksi. Tähän liittyvät tiivistä itenäistyminen, yhteiskunnallisen osallisuuden kehittyminen ja terveelliset elämäntavat. Ideaalitalanteessa erilaisten siirtymien jälkeen nuori kykenee kantamaan vastuuta omasta ja muiden yhteisön jäsenten hyvinvoinnista. Kehitys ja kasvu ovat kuitenkin yksilöllisiä, ja aikuisuuteen liitettävät erilaiset elämänaalueet kattava vastuu ja itsenäisyys on mahdollisuus saavuttaa hyvin eri aikaan ja varsin erilaisissa olosuhteissa. (Koivusilta ym. 2001, 156-157.)

Jonkinlaisina aikuisuuden merkkeinä voidaan pitää sukukypsyyden saavuttamista, juridiseen täysi-ikäisyyteen pääsemistä tai itsenäistymisestä, mutta nämä asiat paitsi kehittyvät vähitellen ajan kuluessa, myös tapahtuvat keskenään eri aikaan sekä varsin yksilöidysti (Martelin ym. 2001, 41). Helve (1993, 12) kirjoittaa, että nuoren voidaan katsoa aikuisuneen, kun hän täyttää viisi kriteeriä:

- 1) psyykkinen ja fyysinen kehittyneisyys
- 2) itsenäistyminen vanhemmista
- 3) oman arvomaailman ja maailmankuvan luominen
- 4) ammatti- tai työroolin rakentaminen
- 5) itsenäinen asema lähipiirissä ja yhteiskunnassa.

Nuoruudessa keho muuttuu eli ihminen kehittyy fyysisesti aikuiseksi. Tähän liittyy kiinteästi myös oman sukupuoli-identiteetin tunnistaminen sekä henkilökohtaisen arvomaailman luominen, jotka kaikki tapahtuvat usein pitkällä aikavälillä ja lomittain toistensa kanssa. Aikuiseksi kasvamiseen liittyy myös useita loppuelämään ja elämänkulkuun vaikuttavien valintojen tekemistä, kuten toisen asteen koulutuspaikan valinta, joka Suomessa tapahtuu peruskoulun päätyttyä eli nuoren ollessa noin 16-vuotias. (Helve 1993,12.) Koulussiirtymät ovatkin kiinteä osa aikuistumista (Tolonen 2005, 35). Aikuistuessaan nuori siirtyy myös kodin vaikutuspiiristä vahvemmin ystävien varaan ja tästä eteenpäin seurustelu suhteisiin (Koivusilta ym. 2001, 167). Suomalaiset perustavat perheen keskimäärin

kolmenkymmenen vuoden iässä, jonka takia se onkin muodostunut eräänlaiseksi rajaviivaksi nuoruuden ja aikuisuuden välille (Aapola ym. 2005, 22). Aikuistumiseen liittyvän ammatti- ja työroolin rakentamista saattaa viivästyttää nuoren jääminen koulutuksen tai työpaikan ulkopuolelle, jolloin vahvan työroolin ja -identiteetin sijaan hänelle kehittyy työttömän rooli (Helve 1993, 12).

Aikuisuuteen siirtyminen on monimutkaistunut ja pitkittynyt (Toiviainen 2018, 36). Koivusilta ym. (2001, 159) mainitsevat, että syy tähän on erilaisten koulutusinstituutioiden parissa vietettävän ajan pitkittyminen, joka on siirtänyt nuorten itsenäistymistä myöhemmäksi. Samaan aikaan aikuisuuden raja on muuttunut häilyvämmäksi. Pitkittynyt nuoruus näkyy pidentyneinä opintopolkuina, opiskeluvuosien kasvuna, taloudellisen autonomian myöhentymisenä ja perheen perustamisen lykkäämisinä, joskus jopa lopullisesti. Toisaalta pitkittyneessä nuoruudessa yhdistyvät nuoruuden ja aikuisuuden parhaat puolet: nuoruuden vapaus ja aikuisuuden oikeus itsenäiseen päätöksentekoon ja yhteiskunnalliseen toimijuuteen, kuitenkin ilman kaikkia aikuisuuteen liittyviä velvollisuuksia. Nuorten oma suhtautuminen aikuisuuteen ja siihen liittyviin käsityksiin, kulttuurisiin määreisiin ja normeihin on muuttunut. Aikuisuutta mittaavia kriteereitä on päivitetty yhteiskunnallisen muutoksen yhteydessä. Osa aikuisuutta rakentavista ominaisuuksista on myös muuttunut elämänmuutosten kautta menetettäväksi ominaisuuksiksi, esimerkiksi avioeron tai työttömyyden myötä. (Aapola ym. 2005, 8-9, 20, 22-23.)

Omaa identiteettiä rakennetaan läheisissä ystävyysuhteissa, laajemmassa sosiaalisessa vertaispiirissä, koulutusvalintojen kautta sekä irtautumalla vanhemmista. Sillä minkälaisissa yhteisöissä omaa aikuisuutta rakennetaan, on merkitystä pitkälle aikuisuuteen. (Melkas 2009, 35-36; Martikainen 2015, 8.) Pitkittynyt nuoruus on tuonut lisää aikaa oman identiteetin rakentamiseen, mutta vaatii yksilöiltä myös enemmän epävarmuuden sietokykyä paitsi identiteetin, myös tulevaisuuden osalta (Aapola ym. 2005, 23). Nuoren elämässä vaikuttavat limittäiset verkostot ja niissä syntyneet kokemukset muovaavat nuoren minäkuvaa ja elämänsuuntaa sekä ohjaavat erilaisia aikuistumiseen liittyviä valintoja, kuten ammatillista suuntautumista (Toiviainen 2018, 46). Yhteiskunnan puolelta nuoruutta jäsentävät opiskelu, työelämä ja vapaa-aika (Helve 1993, 12).

3.2 Yhteiskunnallinen nuoruus

Nuoret ovat valtion erityistoimenpiteiden kohteena puhuttaessa menestyksekkäästä elämästä. Periaatteessa heitä valmistellaan ensisijaisesti työelämää varten ja sitä kautta veronmaksajiksi. Demokratia on aiemmin ollut väline muuttaa yhteiskuntaa ihmiselle paremmaksi paikaksi elää, mutta uusliberalistisen talousajattelun voimistuessa yksilöitä pyritään sopeuttamaan ”markkinaehtoiseen yhteiskunnan tarpeisiin”. (Silvasti ym. 2014, 13.) Uusliberalismin keskeisiä arvoja ovat taloudellinen kilpailu, individualismi ja tehokkuusajattelu.

Aikuistumista muovaavia keskeisiä yhteiskunnallisia instituutiota ovat valtio, perheinstituutio, koulutusjärjestelmä ja työmarkkinat. 2000-luvun yhteiskunnassa nämä ovat olleet jatkuvassa murroksessa. Muutokset näissä instituutioissa muovaavat myös aikuisuutta ja sen määritelmää. Aikuiseksi kasvamiseen liittyy silti edelleen runsaasti kulttuurillisesti hyväksytyjä elämänmuutoksia ja siirtymiä, joiden väliset suhteet ja ajoitukset ovat kuitenkin kokeneet muutoksen yhteiskunnallisten muutosten seurauksena. Tällaisia siirtymiä ovat muun muassa lapsuuden kodista muuttaminen, koulutukselliset siirtymät sekä työelämään siirtyminen, julkinen osallisuus, muutokset sosiaalisissa suhteissa sekä perheen perustaminen. Uusliberalistinen näkökanta aikuistumiseen on siirtänyt vastuun sen onnistumisesta yksilöille eli nuorille itselleen. Siirtymäprosesseissa on valtavasti eroja nuorten lähtökohdista, taustasta ja elinympäristöstä riippuen. (Aapola ym. 2005, 8, 10, 26.) Nuoren ulottuvissa olevat taloudelliset, sosiaaliset ja henkiset resurssit rajaavat nuorten yksilöllisiä mahdollisuuksia aikuistumisen suhteen. Myös nuoret itse arvottavat aikuisuuden erilaisia siirtymiä eri tavoin. (Tolonen 2005, 35; Aapola ym. 2005, 11, 26.)

Yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta aikuistumista määrittävät vahvasti erilaiset kehityspsykologiset teorit, jotka on pitkälti hyväksytty osaksi aikuistumisen ja hyvän elämän määritelmää sekä sosiaalista- ja kulttuurista todellisuuttamme. Aikuistumisessa yhteiskunnan tarjoamat raamit ohjaavat voimakkaasti nuoren valintoja. Onnistunut itsenäistyminen on positiivinen ja tavoiteltava asia. Esimerkiksi kodista irtaantuminen osana aikuiseksi kasvamista koetaan sisäistettynä ja pakottavana normina, jossa epäonnistuminen nähdään pahimmillaan epäonnistumisena elämässä. Lapsuuden kodista irtautuminen nähdään aikuisuuden ja itsenäisen elämän alkamisen symbolina, johon liittyy myös muita elämänhallinnallisia tehtäviä, kuten ajattelun avartumista, toimintakyvyn kehittymistä ja

uusien ihmissuhteiden rakentumista. Tätä aikuiseksi kasvamisen vaihetta ei ohjaa välttämättä niinkään nuoren oma halu vapauteen, vaan kulttuuriin kirjoitettu normisto, jonka kautta nuori osoittaa yhteiskunnalle henkilökohtaisen kasvunsa etenevän toivottuun suuntaan. Uusliberaalissa yhteiskunnassa omillaan toimeen tuleminen nähdään itseisarvona. (Herranen & Harinen 2008, 4-5, 11.) Toisaalta uusliberaalissa yhteiskunnassa aikuisuutta tarkastellaan yhä enenevässä määrin yksilön henkilökohtaisen todellisuuden kehittymisenä ulkoisten aikuisuuden tuntomerkkien sijaan. Henkisiä kriteereitä voivat olla esimerkiksi tunne aikuisuudesta tai kyky kantaa vastuuta itsestään, teoistaan ja niiden seurauksista. (Aapola ym. 2005, 20-21.)

Nuoren tulisi kyetä olla aktiivinen tekijä omaa elämäänsä ja aikuisuuttaan määrittävissä ja ohjaavissa valinnoissa. Toisaalta mahdollisuuksien moninaisuus, valintoihin liittyvä lopullisuuden tuntu ja vastuu valintojen seurauksista saattaa aiheuttaa nuorissa ahdistusta. (Martikainen 2015, 8.) Myös ympäristön odotukset tuovat painetta oikean valinnan tekemiseen (Penttinen 2015, 98). Aikuisuutta arvotetaan varsin perinteisin tunnusmerkein: opintojen päättäminen, taloudellinen itsenäisyys sekä työhön ja perheeseen vakiintuminen. Nämä aiheuttavat nuorissa helposti sosiaalisia paineita ja toisaalta tältä polulta poikkeaminen herättää huolta yhteiskunnan taholla. Oikea-aikaisesta suorittamisesta puolestaan palkitaan. (Aapola ym. 2005, 19.)

Nuoren toimijuudelle ja aikuistumiselle odotuksia, reunaehtoja ja jopa esteitä asettavat erilaisten instituutioiden ja yhteiskunnan sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet, etenkin, jos ne poikkeavat nuoren intressien tai vahvuuksien kanssa. Pahimmassa tapauksessa nämä rakenteet estävät nuoren kasvun ulos marginaaleista ja esimerkiksi alemmista yhteiskuntaluokista. Tällöin elämän merkityksellisyys täytyy etsiä sieltä, missä nuori kokee saavansa arvostusta ja käyttöarvoa senhetkisille voimavaroilleen. (Toivainen 2018, 45.) Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että nuoren on rikottava yhteiskunnan hänelle asettamia itsenäistymisen ja aikuistumisen tavoitteita. Osa nuoren maailmankuvaa on hänen arvomaailmansa, jonka toiminnallista ulottuvuutta elämäntavat kuvaavat (Helve 1993, 15, 89).

Nuoren perhetausta, sukupuoli, paikalliskulttuuri, ystäväpiiri, terveydentila ja etninen tausta (Tolonen 2005, 36) sekä vanhempien yhteiskuntaluokka ja erilaiset yhteiskunnalliset rakenteet vaikuttavat siihen, minkälaiseksi yksilön elämäntapa muotoutuu. Vanhempien yhteiskunnallinen asema lataa aikuistumiseen sosiaaliseen luokkaan sidottuja

paineita ja odotuksia. Lähtökohdat ja mahdollisuudet eivät ole yhteneviä. Esimerkiksi keskiluokka on teoriatasolla kaikille saavutettavissa koulutuksen kautta. Keskiluokassa pysyttelyä ja sinne pyrkimistä varjostaa kuitenkin epäonnistumisen mahdollisuus, jossa epäonnistuminen koulutuksessa tarkoittaa myös putoamista keskiluokasta. Yhtenä aikuisutumisen tehtävänä 2000-luvun yhteiskunnassa voidaankin pitää oman keskiluokkaisen paikan löytämistä ja pitämistä. (Aapola ym. 2005, 25.) Samalla ne nuoret, joiden perhe-tausta ei ohjaa korkeaan koulutukseen, joutuvat usein itsenäistymään varhain, useimmiten vanhempien elämäntilanteen seurauksena. Tämä laskee pitkällä aikavälillä nuorten mahdollisuuksia koulutukseen, itsemääräämiseen ja etenemismahdollisuuksiin elämässä (Koivusilta ym. 2001, 169) sekä lopulta oman keskiluokkaisen paikan löytämiseen.

Nuorisolaki (285/2016 § 2) asettaa tavoitteekseen muun muassa nuorten kasvun ja itsenäistymisen tukemisen, yhteiskunnallisen toimijuuden edellytysten vahvistamisen sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen. Nuorisolain pohjalta laadittu Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma vuosille 2020-2023 (2020, 11-12) pyrkii vahvistamaan nuorten arjenhallinnantaitoja ensisijaisesti työn ja koulutuksen kautta. Riittävän ja oikea-aikaisen sosiaaliturvan kautta pyritään tukemaan nuorten yleistä toimintakykyä ja toimijuutta sekä kouluttautumista, työllisyyttä ja merkityksellisyyden kokemusta. Pahimmillaan pysyvään työkyvyttömyyteen johtaviksi nuoria koskettaviksi haasteiksi nimetään muun muassa sosiaalisten taitojen ja/tai itseluottamuksen puute, yksinäisyys, tunnistamattomat oppimisvaikeudet ja kyvyttömyys nähdä tulevaisuuden mahdollisuuksia.

Nuoren itsenäistymisen ja hyvän elämän kannalta olennaisena nähdään, että nuori kykenee luottamaan yhteiskuntaan ja tulevaisuudessa odottaviin mahdollisuuksiin. Iso osa itsenäistymistä ja aikuiseksi kasvamista on lapsuuden kodista muuttaminen, jota pyritään nuorisopoliittisesti tukemaan vastaamalla asuntotarpeeseen ja varmistamaan kohtuuhiontaisten asuntojen tarjonta erityisesti 18-25-vuotiaille nuorille. Mielenterveyspalveluiden verkostoa pyritään vahvistamaan, jotta nuorten mielenterveydellisiä häiriöitä kyettäisiin tunnistamaan ennakoivasti. Mielenkiintoista ohjelman keinovalikoimassa on erityisesti se, että mielenterveyspalveluiden verkoston vahvistamista pyritään toteuttamaan ensisijaisesti oppilashuollon kautta, joka itsessään sulkee avun ulkopuolelle heikoimmassa asemassa olevat nuoret. Lisäksi osana itsenäisen ja hyvän elämän tukemista nuorten harrastustoimintaa pyritään vahvistamaan, nuorten tavoittamista parantamaan ja palveluja pyritään pitämään vähintään kohtuuhintaisena, jollei täysin ilmaisena. Ohjelma tunnistaa harrastamisen arvon mielekkäänä vapaa-ajan tekemisenä, sosiaalisten verkostojen luojana ja

itsensä kehittämisen välineenä. (Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020-2023 2020, 13, 17-18, 24.)

3.3 Nuoret, koulutus ja työ

Aikuistumisessa usein haastavinta on omien toiveiden ja ympäristön esittämien vaatimusten yhteensovittaminen (Martikainen 2015, 10). Ehkä näkyvin aikuistumisen askel on siirtyminen peruskoulusta jatkokoulutukseen, sillä siihen liittyy useimmiten lapsuuden kodista poismuuttaminen, vastuun lisääntyminen omasta elämästä sekä sosiaalisen ja taloudellisuuden etäisyyden rakentaminen omiin vanhempiin. Samalla nuori kerää sosiaalista ja kulttuurillista pääomaa vanhemmistaan erillisenä yksilönä paitsi koulutuksen, myös omillaan asumisen, sosiaalisten suhteiden, harrastamisen ja muun mielekkään toiminnan kautta. (Tolonen 2005, 35, 61.)

Ammatti- tai työuran rakentaminen on yksi iso osa aikuistumista ja itsenäisen elämän luomista. Ammatillista identiteettiä rakennetaan oman identiteetin rinnalla läpi elämän. Samoin kuin aikuistumista määrittävät kehityspsykologiset teoriat, erilaiset työuramallit, joilla nuorten kasvua seurataan, perustuvat siihen, että nuoret käyvät läpi samankaltaiset elämänvaiheet suunnilleen samanikäisinä ja samassa järjestyksessä. Tämä ulkopuolelta osoitettu odote saattaa lisätä paineita nuoren itsenäistymiseen, etenkin jos tulevaisuuden suunnitelmat ovat vielä auki, työelämäsiioittuminen on myöhästynyt tai elämän suunta muuten hukassa. (Penttinen 2015, 99.)

Ammatinvalintaa tehdessä pyritään usein korostamaan yksilön omia vahvuuksia ja kiinnostuksenkohteita (Penttinen 2015, 97; Ukkola ym. 2021, 31). Nuorilta itseltään kysyttäessä opiskelupaikan valintaan vaikuttaa ensisijaisesti nuoren kiinnostus kyseistä työtä tai alaa kohtaan, jota seuraavat sattuma, perheen toiveet ja viimeisimpänä valitun oppilaitoksen ominaisuudet, kuten sijainti tai erikoistumismahdollisuudet (Helve 2002, 104). Toisaalta aiemmalla koulumenestyksellä, työuratavoitteilla ja oppilaitoksen sijainnilla on käytännönmerkitystä ammatinvalintaa tehdessä. Kavereiden valinnoilla, vanhempien mielipiteillä tai opinto-ohjaajan suosituksilla on lopulta suhteellisen vähäinen merkitys valinnan taustalla. (Ukkola ym. 2021, 31.) Penttinen (2015, 102-103) mainitsee, että ammatinvalinnan taustalla vaikuttaa joukko ympäristökijöitä, jotka muokkaavat nuoren käsitystä hänen omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan. Yksi tekijä, jota nuori ei välttämättä itse edes tunnista, on perhetaustan vaikutus. Yhteiskuntaluokkiin sidotut erilaiset

kasvuympäristöt avaavat erilaisia mahdollisuusrakenteita ja nuoret hakeutuvat useimmiten samantasoiseen koulutukseen ja samankaltaisiin ammatteihin kuin vanhempansa. Koulutus onkin tärkein yksittäinen ylisukupolvista eriarvoisuutta selittävä tekijä (Härkönen 2010, 53), joka periytyy luokka-asemaakin vahvemmin (Eskelinen ym. 2020, 142).

Mielikuvilla paitsi omasta kyvykkyydestä, myös työn sisällöistä, on merkitystä koulutusvalintoja tehdessä. Mielikuvat eivät kuitenkaan aina vastaa työn varsinaisia sisältöjä, vaativuutta tai todellista arkea. Tämän takia nuoret usein hakevatkin lisätietoja valintansa taustalle lähipiiristään, erilaisten medioiden välityksellä sekä käytännön kokemusten kautta. Yksi tärkeä tekijä ammatinvalinnan taustalla on työllisyys. Yleinen keskustelu työn epävarmuustekijöistä ja lisääntyvä työttömyys on tuonut epävarmuutta nuorten tulevaisuuden kuviin ja -suunnitelmiin. Työelämän yleiset muutokset, rakenteiden muuttuminen ja esimerkiksi ammattien katoaminen kasvattavat epävarmuutta koulutuksen kannattavuutta ja tulevaisuuden kantavuutta kohtaan. Koulutusvalintojen edessä nuori ei voi tietää, minkälainen työtilanne työmarkkinoilla valmistumisen hetkellä vallitsee. (Penttinen 2015, 94, 107-108.) Lisäksi koulutuksessa ja työelämässä pärjääminen edellyttää nuorilta jo annettuina joitakin sosiaalisia ja kulttuurillisia resursseja, joiden haltuun saaminen ei kuitenkaan ole välttämättä nuoren omasta halusta kiinni, vaan ne ovat ennemminkin nuoren yhteiskunnallisen taustan ja lapsuuden sosiaalisten puitteiden luomia. Näissä on siis luonnollista vaihtelua yksilöiden ja yhteiskuntaluokkien välillä. (Toivainen 2018, 36.)

Koulutusratkaisuisissa alueellisuus ja taloudellinen epätasainen jakautuminen edistää eriarvoisuutta siten, että nuorilla on jatkuvasti heikommät mahdollisuudet kouluttautua pitkälle kotiympäristössään (Helve 2002, 46). Koulutus- ja urapolkuja rajaavat siis myös nuoren fyysinen sijainti sekä halukkuus ja kyvykkyys itsenäistymiseen kauempana kotoa. Toisen asteen jatkokoulutuspaikoista puhuttaessa koulun fyysisellä sijainnilla on merkitystä jopa 80 prosentille hakijoista. Samaan aikaan kilpailu koulutuspaikoista on etenkin suurissa kaupungeissa kovaa, eivätkä hyvätkään arvosanat välttämättä riitä takaamaan opiskelupaikkaa. Samaan aikaan pienten kaupunkien lukiot tarjoavat opiskelijoilleen erilaisia etuja, kuten ilmaisia tietokoneita, oman elinvoimansa takaamiseksi. (Ukkola ym. 2021, 27.)

Työn ja opiskelun yhdistäminen nähdään merkinä onnistuneesta aikuisuudesta ja itsenäistymisestä. Itsenäistyminen taas mahdollistaa omien sosiaalisten rajojen määrittämisen ja luomisen. Lapsuuden kodista muuttaminen on paitsi osoitus halusta itsenäistyä, myös materiaallinen ja emotionaalinen irtiotto vanhemmista. Palkintona on vapaus ja subjektiivisen kasvun mahdollisuus. Riippuvuussuhde vanhempiin saattaa kuitenkin jatkaa ainakin jossain muodossa omilleen muuttamisen jälkeenkin, jos nuoren muut aikuistumisen prosessit ovat häiriintyneet eli nuorella ei esimerkiksi ole työtä tai muuta toimeentuloa. (Herranen ym. 2008, 7-8.) Työelämään siirtymisen vaikeudet aiheuttavat nuorella sosiaalisia, psykologisia ja yhteiskunnallisia ongelmia. Sosiaaliset vaikeudet näkyvät esimerkiksi nuoren ihmissuhteissa, psykologiset itsetunnossa ja yhteiskunnallisen integraation puutteena. Työttömyys vaikeuttaa myös itsenäiseen elämään siirtymistä ja muuttaa helposti elämän kokonaisuudessaan varsin epäsäännölliseksi. Taloudelliset vaikeudet voivat aiheuttaa voimattomuutta ja stressiä. Pidemmällä aikavälillä työllistyminen vaikeutuu ennestään, jos nuori ei pääse rakentamaan ammatillista identiteettiään. Tämä saattaa johtaa itsetunnon heikentymiseen ja omien kykyjen ja mahdollisuuksien näkymättömyyteen. (Helve 2002, 61.)

Työttömillä nuorilla ongelmat lähtevät usein kasaantumaan. Perhesuhteisiin liittyvät valtasuhteet ja konfliktit saattavat hiertää nuoren, vanhempien ja mahdollisten sisarusten välillä. Vanhemmat voivat olla myös syystä tai toisesta työttömiä, jolloin riski itsenäistymiseen tarvittavien resurssien puutteesta niin sosiaalisesti, psykologisesti kuin taloudellisestikin kasvaa edelleen. Itsenäistyminen on kuitenkin tärkeä osa aikuiseksi kasvamista. (Helve 2002, 52.) Vanhemmista riippumattoman elämän luomisessa epäonnistuminen tuottaa useimmiten häpeää nuoreen kohdistuvien sosiaalisten- ja kulttuurillisten odotusten paineessa. Aikuiseksi kasvamisen on ikään kuin yhteiskunnan määrittelemä sosiaalinen velvollisuus, jonka toteuttamattomuudesta yksilölle saa huomautella. Työttömyys, koulutuksen ulkopuolelle jääminen tai vanhempien auttaminen lapsuuden kodissa tekevät sosiaalisen normin rikkomisesta eli kotona asumisesta hyväksyttävämpää. Samalla onnistuneenkin itsenäistymisen seurauksena omassa kodissa saattaa odottaa yksinäisyys. (Herranen ym. 2008, 9-11.)

Nuoret kartuttavat taitojaan ja kykyjään myös varsinaisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella (Toivainen 2018, 46; Helve 2002, 229). Koulutusjärjestelmän ulkopuoliselle oppimiselle on myös alettu pikkuhiljaa antaa arvostusta yhteiskunnassa. Sosiaalista- ja kulttuurillista pääomaa kerätään esimerkiksi erilaisista mediakanavista, ystäväpiiristä ja harrastuksista. Nämä taidot auttavat yksilöitä kiinnittymään yhteiskuntaan, mutta myös selviämään elämässä. (Helve 2002, 229.) Nuorten mahdollisuudet informaaliin oppimiseen eivät kuitenkaan ole yhtenevät. Vanhempien luokka-asema vaikuttaa esimerkiksi erilaisen laitteiden ja mediakanavien saatavuuteen sekä tiedon kriittiseen lukutaitoon.

Nuoren vanhempien yhteiskunnallisella luokka-asetelmalla on suora vaikutus nuoren vapaa-ajanviettopaikkoihin ja harrastamiseen. Nuorten kiinnostuksen kohteet vaihtelevat paitsi sukupuolen ja koulutuksen, myös yhteiskuntaluokan mukaan. Harrastamisen kautta nuori kerää sosiaalista- ja kulttuurillista pääomaa, joka puolestaan usein vaikuttaa pitkällä aikavälillä ammatti- ja työurakehitykseen tai vähintään näihin liittyviin valintoihin. Harrastukset ovat myös väylä erilaisten verkostojen ja ystävyys-suhteiden luomiseen, aikuistumiseen sekä maailmankuvan ja arvomaailman rakentamiseen. Harrastustoiminnan kautta nuori juurtuu yhteisönsä arvopohjaan. Osa harrastusten kautta saatavasta sosiaalisesta pääomasta on läpi elämän kestävien siteiden luominen, jotka toimivat pohjana luottamuksellisten suhteiden rakentumisessa, yhteistyökyvykkyydessä ja -halukkuudessa. Se kasvaa nuoren aikuistumisprosessin yhteydessä henkilökohtaiseksi voimavaraksi ja tukee nuoren kasvua. Osallistuminen ja yhteisöön kuulumisen tunne lisäävät luottamusta yhteiskunnan erilaisiin instituutioihin. (Helve 2009, 252-253, 267.) Kokonaisuudessaan tämä tukee nuoren kasvua itsenäiseksi aikuiseksi.

4 TUTKIMUS

Tämä luku alkaa tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimuskysymysten selkeyttämisellä. Tämän jälkeen katsotaan tarkemmin tutkimuksen käytännön toteutusta, jonka yhteydessä tutkimusmenetelmistä avataan aarrekarttatyöskentely ja tulevaisuuden muistelu. Tutkimusasetelman kautta käydään läpi tarkemmin tutkimukseen osallistuneita nuoria ja taustatietolomakkeiden kautta luotuja nuorisoryhmien profiileja. Samalla esitellään kerätty tutkimusaineisto, sen käsittely ja analyysimenetelmä teemoittelu. Lopuksi nuoruutta ja nuoria pohditaan yleisesti sensitiivisenä tutkimuskohteena.

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tämä tutkimus keskittyy avaamaan sitä, miten vanhempien yhteiskuntaluokka ja sitä kautta nuoren sosioekonomiset lähtökohdat näyttäytyvät nuoren tulevaisuuden orientaatioissa. Erilaiset orientaatiot ohjaavat nuorten elämän tapahtumia usealla eri elämänalueella ja rakentavat sosiaalista asemaa tulevaisuutta ajatellen. Lähtökohtien vaikutusta elämänkulkua määrittävien valintojen ja arvojen taustalla lähestytään vanhempien yhteiskuntaluokkaan sidottujen odotusten kautta. Lisäksi tarkastellaan sitä, minkälaisia yhteiskunnallisen aseman uusintamisen tapoja nuoret tuottavat haastattelutilanteessa. Äänen saavat nuoret, jotka saavat kertoa omin sanoin aikuisuudestaan ja tulevaisuuden orientaatioistaan. Teoriapohjana on vanhempien luokka-asema ja suomalainen luokkayhteiskunta, jota tarkastellaan perheen lähtökohdista ja alueellisesta eriarvoisuudesta käsin. Lisäksi teoriassa tarkastellaan nuoruutta ja siihen liittyviä siirtymiä kohti aikuisuutta valintojen ja nuoruuden yhteiskunnallisen aseman muutoksen kautta.

Tutkimuskysymyksetni ovat:

1. Miten vanhempien yhteiskuntaluokka näyttäytyy nuorten tulevaisuuden haaveissa ja tavoitteissa?
2. Mitkä seikat nuorten kuvitellussa aikuisuudessa tekevät vanhempien yhteiskuntaluokan näkyväksi?

Tutkimuskysymysten kautta pohditaan, miten yhteiskuntaluokka toisintuu nuorten kertomuksissa ja mitkä seikat ovat yhteiskuntaluokan toisintamisen ensisijaisia väyliä.

4.2 Tutkimuksen toteutus

Aineiston pohjana toimii kaksi ryhmähaastattelua, jotka järjestettiin yhteistyössä Tampereen kaupungin nuorisopalveluiden kanssa. Nuorisopalveluiden rooli oli ensisijaisesti tarjota väylä nuorten tavoittamiseen ja toisaalta mahdollistaa haastattelua varten mahdollisimman neutraalit ja nuoria leimaamattomat tilat. Nuorisopalveluilla on myös mahdollisuus hyödyntää tutkimuksen tuloksia esimerkiksi toiminnan suunnittelun taustana ja arvoittajana sekä puuttua osaltaan eriarvoistumiskehitykseen omassa toiminnassaan. Alkuperäinen toiveeni oli, että haastatteluun osallistuvat nuoret olisivat ensisijaisesti yläkouluikäisiä, mieluiten kahdeksaluokkalaisia. Tällöin yhteishaku olisi heidän osaltaan vielä tekemättä ja sen kautta tulevaisuus käytännössä täysin auki. Toisaalta kahdeksaluokkalaisia nuoria ei ole vielä haastettu koulun puolelta oman tulevaisuuden vakavaan pohdintaan tai velvoitettu oman polun mahdollistamiseen koulumenestyksen kautta. Varsinaisissa haastattelutilanteissa nuorten ikähaarukka vaihteli kahdeksannen luokan ja ammatikoulun ensimmäisen luokan välillä. Vain kahdeksaluokkalaisten tavoittaminen osoittautui hankalaksi esimerkiksi vallinneen koronatilanteen vuoksi, sillä kyseinen ikäluokka olisi siirtynyt ikärajojen puitteissa nuorisotilakävijöiksi juuri silloin, kun koronarajoitukset olivat sulkeneet kaikki nuorisotilat Tampereella.

'Raportti Tampereen kaupunkiseudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä ja toimenpidesuosituksista' antoi työkalut nuorisotilojen ja siten nuorten elinympäristöjen valintaan. Ryhmähaastattelut järjestettiin tarkoituksella eri luokka-asemaan kuuluvilla asuinalueilla. Ensimmäinen ryhmähaastattelu järjestettiin Hynysen (2020, 16) kartoittaman suhteellisen hyvinvoinnin jakautumisen ylimpien kvintiileiden asuinalueella eli alueella, joka koostuu ensisijaisesti ylempien luokka-asteiden edustajista. Toinen haastattelu järjestettiin puolestaan alimpien kvintiilien alueella, jonka olen tulkinut alueesta esitetyn perusteella alemman luokka-asteen asuinalueeksi. Rajapinta näiden kahden alueen välillä oli kuitenkin suhteellisen marginaalinen, sillä käytännössä yhteiskuntaluokista puhuttaessa haastattelut järjestettiin alemman keskiluokan ja vahvan keskiluokan asuinalueilla.

Hirsjärvi & Hurme (2008a, 61) toteavat, että ryhmähaastattelu sopii hyvin pienoiskulttuurien tutkimiseen ja haastateltavien sosiaalisen ympäristön kartoittamiseen. Toteutuneissa haastatteluissa osallistujia haastatteluryhmissä oli viisi tai kuusi nuorta. Haastattelutilanteen aluksi esittelin itseni ja kävin sanallisesti nuorten kanssa läpi laatimani tiedotteen tutkimuksesta sekä tutkimukseen liittyvät tietosuoja-asiat (liite 1). Nuoret saivat itse

päättää osallistumisestaan ja osallistuminen tutkimukseen oli täysin vapaaehtoista. Ennen ryhmähaastattelun aloittamista tarjosin nuorille vielä mahdollisuuden esittää kysymyksiä varsinaiseen tutkimukseen tai ryhmähaastatteluun liittyen. Kerroin, että he saavat tahtoeissaan poistua tilanteesta missä tahansa vaiheessa ilman minkäänlaisia seuraamuksia ja pyysin suullisen suostumuksen haastattelutilanteeseen osallistumiseen ja haastattelun aloittamiseen. Anonymiteetin varmistamiseksi nuorista kerättiin vain välttämättömät henkilötiedot eli haastattelutilanteessa ei esimerkiksi kysytty yhdenkään nuoren nimeä. Painotin myös, että haastattelu ja sen kautta kerätty aineisto ovat täysin luottamuksellisia, eikä nuoria voi tunnistaa lopullisesta työstä.

Tämän jälkeen nuoret saivat täytettäväkseen lyhyen taustatietolomakkeen (liite 2), jonka ensisijainen tarkoitus oli mahdollistaa ryhmäprofiilin luominen vastaajaryhmästä. Taustatietolomakkeessa kysyttiin asuinalue, vanhemman tai vanhempien ylin koulutus ja ammatti sekä nuoren oma kokemus perheen tulotasosta. Koulutus itsessään on monikäyttöinen taustatekijä sosiaalitutkimuksessa. Sen käyttö on kuitenkin haasteellista erilaisten koulu- ja oppilaitosjärjestelmämuutosten sekä koulutyyppien nimimuutosten seurauksena. (Sosiaalitutkimuksen sosiodemografiset taustamuuttajat.) Tämän takia vastausvaihtoehtoiksi valikoituivat lopulta yliopisto, ammattikorkeakoulu, lukio, ammattikoulu ja peruskoulu. Kokemukseni mukaan nuoret eivät välttämättä tiedä vanhempansa tai vanhempiensa koulutusta tai koulutusastetta, joten edellisten lisäksi täydentävänä kysymyksenä kysyttiin vanhemman tai vanhempien ammattinimikettä. Tämä on nuorelle usein helppompia ja tutumpia tapoja jäsentää vanhemman työssäkäyntiä tai työttömyyttä. Kysymys esitettiin avoimena, sillä sen ensisijainen tarkoitus oli täydentää vanhempien koulutustasotietoa ja edesauttaa ryhmäprofiilin luomista. Taustatietolomake tarjosi tietoa myös nuorten määrittelemänä vanhempien lukumäärästä. Yksinhuoltajuus on yleisempää alemmilla luokka-asteilla (Härkönen 2010, 64; Aaltonen ym. 2020, 82), joka muodostuikin olennaiseksi tekijäksi ryhmäprofiilia luodessa.

Taustatietolomakkeen viimeinen monivalintakysymys kysyi nuoren kokemusta perheen tulotasosta. Sitä arvioitiin viisiportaisella asteikolla välillä erinomainen-huono. Sosiaalitutkimuksessa toimeentulon kokonaiskuva on usein tutkimusongelman kannalta olennaisin tieto, joskin kysymysaiheena se voi olla varsin arkaluontoinen ja henkilökohtainen (Sosiaalitutkimuksen sosiodemografiset taustamuuttajat). Tämän takia keskiöön nousi nuorten subjektiivinen kokemus perheen tulotasosta, joka usein muodostuu omasta koke-

muksesta, vanhemman kyvystä vastata nuoren ja perheen tarpeisiin sekä vertailusta muihin perheisiin ja nuoriin ympärillä. Toisaalta nuorten kynnys kertoa ventovieraalle tutkijalle esimerkiksi oman perheen rahaongelmista on helpompi häivyttää omaan yhden sanan arvioon tilanteesta.

Varsinainen ryhmähaastattelu toteutettiin aarrekarttatyöskentelynä tulevaisuuden muistellun viitekehäksessä digitaalisia välineitä hyödyntäen. Käytännössä pyysin nuoria luomaan aarrekartan tulevaisuudestaan ja elämästään aikuisena. Digitaalisena alustana käytettiin Google JamBoardia. Tämä mahdollisti nuorisoryhmän työskentelyn kahdella laitteella samanaikaisesti saman dokumentin ympärillä. Dokumenttiin voi lisätä tekstiä, kuvia ja kommentteja oman tahtonsa ja näkemyksensä mukaan. Nuoret kokivat kuitenkin kuvien lisäämisen työllistävänä ja hankalana, sillä oma unelma oli helpompi sanoittaa kuin löytää sitä vastaava kuva. Työskentelyn ohjeistus oli yksinkertaisesti kirjoittaa ja kuvata, mitä elämässäsi on silloin, kun olet aikuinen. Varsinaisen aikuisuuden määrittelyn jätin nuorille itselleen. Työskentelyn helpottamiseksi kehoitin nuoria pohtimaan aikuista elämäänsä päiväruutiinien kautta aamusta eteenpäin ja illan jälkeen siirtyä vielä viikonloppuihin ja loma-aikoihin. Työskentelyn ohessa tein joitakin muistiinpanoja nuorten välisestä keskustelusta ja kommentteista, joilla täydensin keräämääni materiaaliani haastattelutilanteiden jälkeen. Muistiinpanoja täydensin yhteisen keskustelun pohjalta vielä haastattelutilanteen päätyttyä.

Haastatteluryhmät työskentelivät yhtenä kokonaisuutena, vaikka itse työskentely suoritettiin kahden tietokoneruudun takaa. Ryhmän sisällä nuoret kommentoivat toiselta laitteelta kirjattuja tulevaisuuden näkymiä, inspiroituivat toisten ideoista tai kirjasivat vastaargumentteja heille vieraan tuntuisiin ajatuksiin. Haastattelun ohjaajana tehtäväni oli pitää huoli siitä, että kaikki tulivat kuulluiksi ja eriävätkin mielipiteet pääsivät näkyviin ja kuuluviin. Samalla tarkkailin nuorten yleistä olemista. Molempien ryhmien kohdalla aarrekarttapohjalle syntyi kaksi tulevaisuuden tarinaa, joissa molemmissa oli kuitenkin useampi sivujuonne ja tulevaisuuden kokonaisuus.

Aarrekarttojen valmistuttua kävimme vielä yhteisen purkukeskustelun, jossa nuoret saivat kommentoida ja avata ajatuksiaan, tuntojaan ja ylös kirjoittamiaan asioita. Nämä keskustelut nauhoitettiin ja keskustelun ohessa nuorilla oli vielä mahdollisuus lisätä karttoihinsa yksityiskohtia niin tahtoessaan. Ensisijaisesti esitin tarkentavia kysymyksiä

nuorten esille nostamista teemoista ymmärtääkseni heidän aarrekarttansa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Lisäksi kyselin peruskoulun jälkeisen ajan suunnitelmista ja valmiin aarrekartan sisältöjen saavuttamisen käytännöistä. Nuorilta pyydettiin myös erillinen sanallinen lupa julkaista valmis aarrekartta osana valmista tutkimusta. Lopuksi pyysin vielä palautetta tehdystä haastattelusta. Yleisesti nuoret kokivat työskentelyn mielekkäänä ja jälkeenpäin nuoriso-ohjaajilta kyseltynä nuoret olivat antaneet saman suuntaista palautetta myös tutkijan poistuttua paikalta.

4.2.1 Aarrekarttatyöskentely

Aarrekarttatyöskentelyn tarkoitus on nostaa esiin ja luoda tietoiseen mieleen meille tärkeitä asioita ja siten suunnata ajatuksiamme ja tekojamme niiden toteutumisen edistämiseksi. Työskentelyn kautta luodut haaveet ohjaavat sekä alitajuntaisesti että tietoisesti arjessa tekemiämme valintoja. Ajatusten suuntaaminen tulevaan ja tulevaisuuden suunnittelu yleensä lisäävät yksilön voimavaroja arjessa. Menetelmässä yhdistyvät mielikuvi- tus sekä rohkea ja salliva asenne. (Harju 2000, 14, 16.)

Aarrekarttaan kuvatut unelmat rakennetaan työskentelytilanteessa sillä ajatuksella, että jossain vaiheessa tulevaisuutta unelma on totta. Haaveen tai unelman konkretisointia helpottaa, kun käsiteltäviä asioita ei ole liian montaa rinnakkain, vaan yksilön on mahdollista keskittyä maksimissaan viiteen tulevaisuuden tavoitteeseen kerralla. Työskentelyn onnistuminen vaatii sen, että asettamamme tavoitteet ovat meille oikeasti tärkeitä ja arvokkaita. Aarrekarttatyöskentelyn kautta on mahdollista tuoda omia unelmia esiin useamman aistin kautta. (Harju 2000, 23, 65, 68 75.) Tässä tutkimuksessa aarrekarttatyöskentelyssä hyödynnettiin ensisijaisesti näkö- ja kuuloaistia. Tutkimukseen osallistuneet nuoret sanallistivat aikuisuuttaan tekstimuotoiseksi sanoin ja lausein. Lisäksi heillä oli mahdollisuus liittää aarrekarttoihinsa kuvia, joskin kuvien hakeminen Internetistä osoittautui käytännötilanteessa hitaaksi ja toimimattomaksi. Lisäksi kuuloaisti tuki ryhmän yhteistä työskentelyä keskustelun ja ajatusten jakamisen muodossa.

Ryhmämuotoisessa aarrekarttatyöskentelyssä ei virallisen toimintamallin mukaan ole tarkoituksellista puhua, vaan työskentely suoritetaan täydessä hiljaisuudessa (Harju 2000, 92). Tässä tutkimusasetelmassa ja tulevaisuuden muistelun viitekehyksessä keskustelu ja sanoittaminen ovat kuitenkin keskeisiä aineistonkeruumuotoja, jolloin hiljaisuus työskentelyn aikana ei näyttäytynyt tarkoituksenmukaisena. Aarrekartan ryhmätyöskentelyssä

olennaista on, että työskentely tapahtuu yhdessä ja kaikki osallistujat ovat fyysisesti samassa tilassa. Jokaisella tulee olla mahdollisuus saavuttaa työstön alla oleva aarrekartta. Unelmien keskiössä tulee aina olla minä itse, vaikka yhteisöllisessä aarrekartassa myös me-henki ja yhteiset ajatukset vaikuttavat kokonaisuuteen. Työskentely on myös ryhmämuotoisena yksilöllinen prosessi, eikä varsinaisena tavoitteena tule pitää toisen haaveiden ymmärtämistä, vaan omien haaveiden ja unelmien esiin tuomista. (Harju 2000, 76, 79-93.)

Työskentelyn aikana asioista puhutaan kun-muodossa, eli tapahtuvina ja tosina asioina. Teema kartan rakentamisen pohjana on ryhmän yhteinen, mutta tavoitteet ja unelmat säilyvät yksilöllisinä. Työskentelyn kautta voidaan tuoda näkyväksi ryhmän sisäisiä suhteita ja vuorovaikutussuhteita, jopa ilman sanallista kommunikaatiota. Aarrekartan tekstiversiossa lauseiden on oltava sen verran kuvaavia, että kaikilla osallistujilla on mahdollisuus ymmärtää tekstin tarkoitus ja sisältö. Kuvien tulkinta taas voi säilyä monimuotisempana. Valmiiksi kirjattuja haaveita saa siirrellä aarrekartalla, jos ryhmäläiset kokevat tämän tarpeelliseksi. Unelmien varsinainen sijoittelu kartalla saattaa kuvata esimerkiksi unelmien samankaltaisuutta, yhteensopimattomuutta tai merkityksellisyyttä. Yhteisen valmiin kartan tulee saada kaikkien ryhmäläisten hyväksyntä. Karttaa, siihen kuvattuja unelmia ja niiden toteutumista tulisi jatkossa seurata yhteisesti sovitussa seurantakokouksissa, jolloin niiden uudelleen määrittäminen ja oikeasuuntaisuus voidaan tarkistaa. (Harju 2000, 76, 91, 94-96, 99.)

4.2.2 Tulevaisuuden muistelu

Ryhmähaastattelun viitekehyksenä toimi ennakoitdialoginakin tunnettu tulevaisuuden muistelu. Tulevaisuuden muistelua käytetään useimmiten moniammatillisissa verkostopalavereissa lasten, nuorten ja perheiden asioita käsiteltäessä. Onnistuneita tuloksia on saatu myös vanhustyössä ja pitkäaikaistyöttömien keskuudessa. Yhdistävänä tekijänä tulevaisuuden muistelun verkostopalaverin koollekutsumisen taustalla on usein huoli sekä toiminnan koordinaation hajonneisuus. (Kokko 2006, 28; Seikkula & Arnkil 2013, 61.) Käytännössä tulevaisuuden muistelun kautta pyritään ennakoimaan ja suunnittelemaan hyvää tulevaisuutta. Hyvä tulevaisuus sanoitetaan, jonka jälkeen mietitään yhdessä erilaisia keinoja ja polkuja sen saavuttamiseksi. (Kokko 2006, 28-29.) Työvälineenä tulevaisuuden muistelu sallii jopa leikinomaisen otteen sekä mielikuvituksen ja luovuuden käytön vakavia asioita käsiteltäessä. Erityispiirteenä tulevaisuuden muistelussa on se, että

tulevaisuuteen ei tähyillä tästä päivästä ja tilanteesta käsin, vaan kuvitellusta tulevaisuudesta katsotaan takaisin nykypäivään, jolloin on mahdollista pohtia, mitkä muutokset tai elämänpolut toivat toivottuun pisteeseen (Seikkula ym. 2013, 68, 76). Samalla mahdollisia ongelmia kuvitellun tulevaisuuden tiellä ei tarkoituksellisesti käsitellä ollenkaan (Kokko 2006, 29).

Tulevaisuuden muistelu on vahvasti asiakaslähtöinen työtapana, joka näkyy esimerkiksi siinä, että asiakas määrittää hyvän tulevaisuutensa itse (Kokko 2006, 28). Seikkula ym. (2013, 68, 106) mainitsevatkin, että tulevaisuuden muistelu voi parhaimmillaan olla voimaannuttava ja yksilön voimavaroja lisäävä kokemus, sillä hyvä tulevaisuus nähdään mahdollisuuksia pursuavana, tavoitettavana asiana. Samalla vahva osallisuus, aito kuulukuksi tuleminen tunne, osallistujien välinen jaettu yhteinen tunnetila ja luomisen prosessi parhaimmillaan vahvistavat voimaantumisen tunnetta. Verkostopalaverin osallistujia kannustetaan katsomaan tulevaisuutta puhtaasti vain omasta näkökulmastaan, jolloin toisten osallistujien ajatuksille ja tunteille syntyy huomattavasti enemmän tilaa. Tämä puolestaan mahdollistaa uusien henkilökohtaisten oivallusten syntymistä kuuntelun kautta. Työskentelyn vetäjän tulee varmistaa, että kaikki osalliset tulevat vuorollaan yhdenvertaisina kuulluiksi. (Seikkula ym. 2013, 62, 70; Kokko 2006, 29).

Ryhmähaastattelutilanteessa tulevaisuuden muistelun viitekehys näkyy etenkin tulevaisuuden suunnitteluna tulevaisuudesta käsin. Tässä tutkimuksessa nuoret kuvittelivat itsensä aikuisina ja tämän jälkeen toivat elämän keskeiset sisällöt aarrekarttatyöskentelyn kautta esiin. Toisin kuin varsinaisessa tulevaisuuden muistelussa, haastattelutilanteessa ei ollut tarkoitus pohtia mitä polkuja tulevaisuuteen tallattiin, vaan pääasia on, että nuoret pääsivät perille. Menetelmänä tulevaisuuden muistelun keskeinen arvoisältö on dialogi, tasavertaisuus ja kuulukuksi tuleminen. Vaikka tulevaisuuden muistelu tehtiin ryhmässä, jokaiselle nuorelle annettiin tasavertainen mahdollisuus tulla kuulluiksi ja sisällyttää aarrekarttaan omia tärkeinä pitämiään asioita. Tulevaisuuden muistelu toi haastattelutilanteeseen myös hieman leikkisyyttä ja mahdollisuuden leikkiä ajatuksella itsestä aikuisena.

4.3 Tutkimuksen asetelma

Haastatteluihin osallistuneet nuoret ovat Tampereen kaupungin nuorisopalveluiden asiakkaita, joita nuoriso-ohjaajat kuvasivat 'vakikävijöiksi' eli nuoriksi, jotka tulevat nuorisotilalle vähintään muutamana iltana viikossa ja ovat nuoriso-ohjaajille yleisesti tuttuja. Käytännössä tämä tarkoittaa myös sitä, että nuoret haastatteluryhmän sisällä vähintäänkin tiesivät toisensa ennalta. Toisaalta nuoriso-ohjaajat olivat varta vasten arvioineet kyseiset nuoret paitsi halukkaiksi, myös kyvykkäiksi osallistumaan haastatteluun, sillä nuoriso-ohjaajat olivat annettujen raamien puitteissa lähestyneet haastattelun kohderyhmään sopivia nuoria kysellen näiltä kiinnostusta vapaaehtoiseen osallistumiseen. Yhteensä haastatteluihin osallistui 11 nuorta Tampereen alueelta kahdelta eri nuorisotilalta.

Haastatteluryhmässä A oli kuusi nuorta, joista kaksi oli tyttöjä ja neljä poikia. Sekä nuorisotila että nuorten pääasiallinen elinpiiri sijaitsivat alueella, jotka 'Raportti Tampereen seudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä ja toimenpidesuosituksista' listasi hyvä- ja keskituloiseksi asuinalueeksi. Toisaalta raportissa esitellyt 'suhteellisen hyvinvoinnin tasot', jotka perustuvat paikkatietopohjaisesti eri asuinalueiden väestön työttömien ja korkeakoulutettujen suhteellisiin osuuksiin sekä mediaanituloihin, kuvasivat aluetta kahden ylimmän kvintiilin asuinalueeksi eli hyvinvoinnin keskittymäksi. (Hynynen 2020, 15-16.) Todellisuudessa alue nähdään usein kahtia jakaantuneena, jossa hyväosaiset ja heikompiosaiset kansoittavat asuinalueen eri reunoja. Haastatteluryhmän nuorimmat osallistujat olivat kahdeksaluokkalaisia, vanhimmat ammattikoulun ensimmäisellä luokalla. Taustatietolomakkeeseen täytettyjen tietojen mukaan kaikkien nuorten vanhemmista vähintään toisella oli korkeakoulututkinto. Vanhemmista kahdella oli yliopistotutkinto ja kokemus perheen tulotasosta oli yleisesti keskitasoa. Nuorista yksi oli jatkamassa peruskoulun jälkeen lukioon, muut joko jo olivat tai suunnittelivat jatkavansa ammattikouluun. Taustatietolomakkeen kautta luodun ryhmäprofiilin mukaan luokittelin ryhmän A nuoret ensisijaisesti keskiluokkaisiksi nuoriksi.

Haastatteluryhmässä B oli viisi nuorta, joista kaksi oli tyttöjä ja kolme poikia. Nuorisotila ja nuorten elinpiiri sijaitsivat alueella, jotka 'Raportti Tampereen seudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä ja toimenpidesuosituksista', laski pieni- ja keskituloisten alueeksi. Samaan aikaan alue oli 'suhteellisen hyvinvoinnin tasoilla' kahden alimman kvintiilin asuinalue. On myös hyvä huomioida, että kyseisen alueen kehitys ei ole viimeisen reilun

kahdenkymmenen vuoden aikana kokenut minkäänlaista nousua 'suhteellisen hyvinvoinnin tasoissa' mitattuna. (Hynynen 2020, 15-16, 18.) Haastatteluryhmä B koostui yhdeksannen luokan oppilaista sekä yhdestä ammattikoulun ensimmäisen luokan opiskelijasta. Taustatietolomakkeisiin täytettyjen tietojen mukaan vanhemmista puolet oli ammattikoulutaustaisia, puolet ammattikorkeakoulutaustaisia. Yliopistosta ei ollut valmistunut yksikään. Nuoret kokivat perheensä tulotason hyvänä tai keskitasoisena. Kaksi nuorta ilmoitti vain yhden huoltajan ylimmän koulutuksen, joka nuorille antamani ohjeistuksen mukaan voidaan merkitykseltään tulkita tarkoittamaan, että nämä nuoret tulevat yksinhuoltajaperheistä. Nuorista kaksi oli jatkamassa lukioon ja loput joko jo olivat tai suunnittelivat haakevansa ammattikouluun. Taustatietolomakkeen kautta luodun ryhmäprofiilin mukaan luokittelun ryhmän B nuoret ensisijaisesti alemman keskiluokan nuoriksi.

Molemmissa ryhmissä oli vähintään yksi paperi, jossa taustatietolomakkeeseen kirjattu vanhemman ammattinimike ei täsmännyt lainkaan annettuun ylimpään koulutustasoon (esimerkkinä lastentarhanhoitaja – ammattikorkeakoulututkinto). Tässä voi olla syynä tietämättömyys, välinpitämättömyys tai vanhemman koulutuksen ja työpaikan kohtamattomuus. Nämä on kuitenkin otettu huomioon ryhmäprofiilia rakennettaessa.

Tutkimusaineisto koostui nuorten täyttämistä taustatietolomakkeista, valmiista aarrekartoista, työskentelyn aikana käytyjen keskusteluiden muistiinpanoista sekä purkukeskustelunauhoituksista. Aineiston varsinainen analyysi alkoi ryhmäprofiilien luomisella, jota varten hyödynnettiin nuorten täyttämiä taustatietolomakkeita sekä työskentelymuistiinpanoja. Ryhmäprofiileita rakennettaessa pyrittiin häivyttämään nuoria yksilöinä mahdollisimman voimakkaasti ja lähestymään nuorta ryhmän osana ja oman yhteiskuntaluokansa edustajana ennemmin kuin yksilönä. Ryhmäprofiilien kautta arvioitiin nuorten sopivuutta tutkittuun asuinalueeseen ja hahmotettiin yhteiskunnallista sijoittumista. Valmiiden profiileiden kautta ryhmien eriäviä lähtökohtia ja yleistä elinympäristöä arvioitiin vielä tarkemmin yhteiskuntaluokan näkökulmasta.

Tämän jälkeen purkukeskustelunauhoitukset litteroitiin, tosin vain osittain. Kaikkea nauhoitettua materiaalia ei ollut tarkoituksenmukaista litteroida, vaan kirjaamalla jätettiin esimerkiksi tarkentavat ohjeistukset, täysin aiheen ohi menneet keskustelut ja nuorten toisilleen kertomat vitsit. Osittaisen litteroinnin tarkoitus oli vähentää turhan työn määrää ja korostaa litteroidun aineiston tarkoituksenmukaisuutta. Valmiiksi litteroituun materiaaliin tutustuttiin ensin huolellisella toistuvan lukemisen kautta. Tämän jälkeen litteroidun

aineiston rinnalle nostettiin nuorten luomat aarrekartat. Aarrekarttoja ja litteroitua materiaalia lähdettiin yhdessä teemoittelemaan. Tässä tapauksessa tutkimusaineistosta etsittiin aluksi yleisiä teemakategorioita, joiden alle nuorten esiin nostamat aikuisuuteen kuuluvat asiakokonaisuudet lajiteltiin. Varsinaisiksi teemoiksi muotoituivat lopulta koti, perhe, työ ja toimeentulo sekä vapaa-aika.

Teemoitteluvaiheessa kävi varsin pian selväksi, että sisällöllisesti nuorisoryhmien tuotama aineisto oli varsin yhtenevää. Ryhmien välisiä eroja lähdettiin etsimään teemakokonaisuuksia ohjaavista arvoista ja asenteista. Tässä vaiheessa teemoittelun tavoitteeksi asetettiin kategorioinnin sijaan se, miten kategorioiden alle jaotelluista teemoista puhuttiin. Alkuperäisiä keskustelumuistiinpanoja selkeytettiin ja niistä tehtyjä huomiota verrattiin jo luotuihin ryhmäprofiileihin sekä aiempaan teemoitteluun. Tutkimusaineiston rinnalle nostettiin myös teoria yhteiskuntaluokista ja eri luokka-asteisiin sidotuista arvoista. Uudella litterointikierroksella teemoiksi nousivat aikuisuuden ajoitus, koulutusalan valinta ja työn merkitys. Kaksi erilaista teemakokonaisuutta nimettiin yläotsikoilla Nuorten tulevaisuuden haaveita ja Nuorten tulevaisuus orientaatioina.

4.3.1 Teemoittelu

Kvalitatiivisessa tutkimusprosessissa aineistonkeruu ja alustava analyysi tapahtuvat usein ainakin osittaisesti samanaikaisesti (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008b, 218). Haastattelutilanteessa tutkija usein jo alustavasti huomioi ilmiöiden esiintyvyyttä, toistuvuutta tai jakautumista (Hirsjärvi ym. 2008a, 136). Tässä tutkimuksessa haastattelut litteroitiin eli nauhoittamalla kerätty aineisto kirjoitettiin tekstiksi. Hirsjärvi ym. (2008a, 140) huomauttavat, että sanasta sanaan litterointi on varsin aikaa vievää ja työlästä, eikä aina tarkoituksenmukaista. Tässä tapauksessa aineisto kirjoitettiin puhtaaksi valikoiden eli vain varsinaisista teema-alueista keskusteltaessa. Valmiiksi litteroituun aineistoon on syytä tutustua useaan kertaan helpottaakseen kokonaiskuvan syntymistä. Mitä tutumpi aineisto on, sitä helpompi sitä on analysoida. (Hirsjärvi ym. 2008a, 143.)

Varsinainen analyysi alkoi haastattelumateriaalien yhdistämisellä, jolloin nuorten luomat aarrekartat yhdistettiin niiden luomistilannetta seuranneisiin haastatteluihin ja tutkijan omiin muistiinpanoihin. Analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua. Se on toimiva analyysitapa etenkin käytännöllisiä ilmiöitä tutkittaessa (Eskola & Suoranta 1998, 128). Teemoittelun avulla pyritään hahmottamaan ja nostamaan esiin aineistosta keskeisiä piir-

teitä. Juhila (2021) kirjoittaa, että teemoittelun ensisijainen tarkoitus on pyrkiä tunnistamaan tutkimusaineistosta tutkimuskysymyksen kannalta olennaiset teemat ja luoda näistä yhtenäisiä asiakokonaisuuksia. Huomattavaa on, että teemat muotoutuvat vasta aineiston analyysivaiheessa ja vaatimuksena on niiden toistuvuus läpi aineiston. Onnistuakseen teemoittelu vaatiikin vuorovaikutusta teorian ja empirian kanssa. Tällöin teemoittelussa esiin nousevat erilaiset osa-alueet lomittuvat toisiinsa varsinaisessa tutkimustekstissä (Eskola ym. 1998, 125).

Alasuutari (2011) puhuu havaintojen pelkistämisestä, jolla hän viittaa asioiden ryhmittelemiseen kategorioittain. Kategorian sisällön ei tarvitse välttämättä olla yhteneväinen, kunhan kategorian alla käsiteltävä teema on sama. Hirsjärvi ym. (2008a, 142) nostavat lisäksi esille, että teemoitteleessaan tutkija käyttää väkisin valtaa aineistonsa ryhmitelyssä ja hän lopulta määrittää tutkimuksen olennaisen sisällön. Esille nousevat teemat ovat siis aina riippuvaisia tutkijan tulkinnasta. Lisäksi tutkimusaineisto muuttuu tuloksiksi vasta analyysin myötä (Eskola ym. 1998, 129).

Kulttuuritutkimuksessa keskeinen näkökulma on, että todellisuus on sosiaalisesti konstruoinut, eli yksilöiden käytös ja elämän valinnat pohjautuvat ”merkintätulkintoihin ja tulkintasääntöihin”. Eli maailmamme on se, mikä meidän suhteemme siihen on. (Alasuutari 2011.) Tutkimuksessa ei välttämättä etsitä varsinaisesti totuutta, vaan tutkija voi sen sijaan haluta kuulla tarkemmin haastateltavien ajatuksia ja näkökulmia rajatusta teemasta (Kallinen ym. 2015, 85). Erilaisten näkökulmien kuuleminen mahdollistaa tässä tutkimuksessa vertailevan teemoittelun, jossa haastattelutilanteiden tulokset teemoitellaan samojen teemojen alle, mutta samalla ne pidetään erillisinä vertailua varten. Näin saman teeman alle syntyviä kokonaisuuksia voidaan tarkastella sekä kokonaisuutena että vertaillen saman teemakokonaisuuden sisältöjä keskenään eri ryhmien välillä.

4.3.2 Nuoret tutkimuksen kohderyhmänä

Nuoret tutkimuksen kohteena ovat sensitiivinen kohderyhmä (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2015, 83). Nuoruus itsessään ei ole tarkkaan rajattu ajanjakso ihmisen elämänkaarella, vaan se nähdään useimmiten siirtymäajanjaksona lapsuuden ja aikuisuuden tai koulun ja työelämän välillä (Myllyniemi ym. 2012, 25). Erilaiset yhteiskunnalliset, ikäspesifit instituutiot tukevat nuoren kasvua ja erilaisia siirtymiä matkalla aikuisuuteen ja täysivaltaiseen kansalaisuuteen. Nuorilla ei ole täyttä määrääntävaltaa itsestään ja elämästään,

vaan yhteiskunta ja perhetausta sanelevat useita nuoren arkeen ja elämään liittyviä seikkoja. Lisäksi instituutioiden vahva osallisuus nuoren elämässä tekee nuorisotutkimuksesta herkästi poliittista. Tämä on hyvä huomioida tutkimusta tehdessä, sillä nuoren kasvuympäristö ja suhde instituutioihin heijastuu nuoren näkemyksiin ja kokemuksiin, mutta asettaa myös nuoret tutkimuksen kohteena jonnekin vapaan toimijan ja olosuhteiden uhrin välimaastoon. (Kallinen ym. 2015, 92-93.)

Haastattelumenetelmää valittaessa on syytä keskittyä nuoren subjektiivisuuden korostamiseen. Erilaiset teemahaastattelut sopivat sensitiivisten kohderyhmien tutkimiseen hyvin, sillä silloin haastattelu voidaan toteuttaa ensisijaisesti haastateltavan ehdoilla. (Kallinen ym. 2015, 80.) Ryhmähaastattelujen kautta on mahdollista saada yksilönäkökulmaa laajempaa tietoa ja tuoda esiin ryhmän kokemusta, kulttuuria ja ajatusmaailmaa (Alasuutari 2011). Ryhmähaastattelutilanteessa nuoret saavat tarvittaessa tukea toisiltaan, mikä vähentää haastattelutilanteen uhkaavuutta. Samalla kuitenkin tutkijalla on heikompi mahdollisuus vaikuttaa haastattelun kulkuun sekä vähemmän valtaa suhteessa haastateltaviin. Toisaalta haastateltavat ovat itse vastuussa osallistumisensa tasosta ja antamastaan panoksesta. Tutkijan on myös hyvä huomioida, että ryhmähaastattelutilanteessa yksilöllinen ilmaisu saattaa paikoitellen estyä muiden ryhmäläisten toimesta. Tällaisia estäviä tekijöitä ovat muun muassa yleinen luottamuksen puute tutkijan suuntaan, tilanteen jännitteisyys ja osallistujien väliset keskinäiset konfliktit. Mahdollisten negatiivisten vuorovaikutuskehien tunnistaminen ja niihin puuttuminen vaatii haastattelijalta paitsi tilanteiden lukutaitoa, myös hyviä vuorovaikutustaitoja. (Kallinen ym. 2015, 61-63.)

Osallistavat menetelmät osana nuorten ryhmähaastattelutilannetta saattavat lisätä haastattelun kiinnostavuutta sekä hyödyllisen tutkimustiedon saantia. Niitä voidaan käyttää itsenäisenä aineistonkeruumuotona tai haastattelua täydentävänä kokonaisuutena. Julkinen tila haastattelupaikkana edistää tutkijan ja haastateltavien välistä tasa-arvoa ja neutraalin tilan kautta erilaisia epämukavuuden tunteita on helpompi häivyttää. (Kallinen ym. 2015, 65, 123.) Julkiset tilat ovat usein myös esteettömiä, eivätkä leimaa haastateltavia.

5 NUORTEN TULEVAISUUDEN HAAVEITA

Tämä luku keskittyy tutkimustulosten esittelemiseen teemoittelun kautta. Esiin nostetaan tutkimuskysymysten kannalta keskeisiä aihealueita kaikesta tutkimuksen taustamateriaalista ja näistä rakennetaan yhtenäisiä asiakokonaisuuksia (Juhila 2021). Tutkimustuloksia peilataan taustateorioihin yhteiskuntaluokista ja nuoruudesta valintojen elämänvaiheena.

Aineistona on käytetty nuorista luotuja ryhmäprofiileja, ryhmätöinä laadittuja tulevaisuuden aarrekarttoja, aarrekarttatyöskentelyjä seuranneita nauhoitettuja ja litteroituja haastatteluja sekä tutkijan muistiinpanoja. Aineiston taustalla vaikuttavat nuorisoryhmistä luodut ryhmäprofiilit, joiden kautta nuoret pyritään sijoittamaan paitsi tutkitulle asuinalueelle, myös hahmottaa näiden yhteiskunnallista sijoittumista. Muistiinpanoja on kirjattu sekä haastattelutilanteen aikana että kootusti haastattelutilanteen lopuksi. Ne kattavat nuorten välisen keskustelun aarrekarttatyöskentelyn aikana, nuorten vastaukset nauhoitettussa haastattelutilanteessa sekä tutkijan omat yleiset huomiot haastattelutilanteesta ja sanotusta. Lainauksissa on eroteltu se, kummasta haastatteluryhmästä nuori tulee ja onko lainaus aarrekartasta vai haastatteluaineistosta poimittu (esimerkiksi *Ryhmä B, aarrekartta*). Tutkijan muistiinpanoihin viitataan termillä *Aineisto C*.

Tässä tutkimuksessa teemoiksi nousivat **koti, perhe, työ ja toimeentulo sekä vapaa-aika**. Nämä olivat molemmissa haastattelutilanteissa toistuvat teemat aikuisuuden tulevaisuuden muistelun aarrekartan haastattelukokonaisuudessa. Lisäksi teemojen sisällöt ovat hyvin samankaltaisia.

5.1 Koti

Koti nousi teemaksi molemmissa haastattelutilanteissa lähes välittömästi haastattelutilanteen aluksi, joskin sille oli nuorten keskuudessa hieman vaihtelevia kriteerejä. Kukaan nuorista ei nähnyt asuvansa vanhempiensa kanssa kotona aikuistuttuaan, eikä yksikään haastatteluun osallistuneista nuorista suunnitellut asuvansa vanhempiensa kanssa pidempään kuin on välttämätöntä. Muutto omilleen tuntui konkretisoituvan osaksi nuorten itse tuottamaa aikuisuuden määritelmää. Oma koti oli keskeinen osa arkea kaikissa esiin nousseissa elämäntilanteissa. Lapsuuden kodista irtautuminen osana aikuistumista nähdäänkin yhteiskunnallisesti oikeana kehityssuuntana ja lähes pakotettuna normina, joka pohjaa

erilaisista kehityspsykologisista teorioista sosiaaliseen- ja kulttuurilliseen todellisuutemme hyväksytyistä normeista. Omaan kotiin muuttaminen nähdään itsenäisen elämän alun symbolina. (Herranen ym. 2008, 4.)

Nuorten teksteissä ja puheessa asuttiin yksin ja kumppanin kanssa. Muutamalla nuorella oli kuvatussa tilanteessa myös perhe ja lapsia.

arkisin herään aamulla syön aamupalaa yhdessä lasten ja miehen kanssa...
(Ryhmä B, aarrekartta)

...toiset herää kumppanin kanssa, jotkut lemmikin ja jotkut taas yksin.
(Ryhmä A, aarrekartta)

Tulevaisuuden muistelun aarrekarttaan kuvattuun elämäntilanteeseen sopi useampi erilainen asumismuoto. Asumismuotoina esiin tuotiin sekä omakotiasuminen että vuokra-asuminen ja omakotitalo sekä kerrostalo.

...asutaan kerrostalossa ja omakotitalossa... (Ryhmä A, aarrekartta)

Oma koti, vuokralla... (Ryhmä A, aarrekartta)

Kodin kuvailussa keskeiseksi nousi sen sopiminen omiin elämäntarpeisiin ja haastattelutilanteessa kuvattuun elämäntilanteeseen. Ryhmässä B oma koti kuvailtiin isona, näyttävänä ja tyylikkäänä. Omaa kotia määriteltiin tarvittaessa uudestaan sopimaan paremmin tulevaisuuden muistelun aarrekartan muihin osioihin haastattelutilanteen edetessä (*Aineisto C*).

haluaisin asua isossa modernissa omakotitalossa jossa on uima-allas
(Ryhmä B, aarrekartta)

”meil oli iso kämppä... keittiö on semmonen musta ja siel on sellaset hienot lamput ja isot portaat” (Ryhmä B, haastattelu)

Useampi nuori nosti esiin mahdollisuuden tehdä kodista oman näköisensä ja omiin unelmiinsa sopivan. Yksi nuori kertoi unelmoivansa omasta kodista siksi, että hän pääsisi sisustamaan sen haluamallaan tavalla. Toistaiseksi nuori oli päässyt sisustamaan vain omaa huonettaan, mutta kertoi huoneen kuvastavan häntä ja hänen mieltymyksiään niin tarkasti, että hän tahtois tulevaisuudessa kopioida huoneensa tyylin oman asuntonsa sisutukseen.

kaunis sisutettu koti, joka on täynnä kasveja (Ryhmä A, aarrekartta)

Yksi nuorista taas toivoi voivansa tulevaisuudessa työskennellä pääosin kodistaan käsin. Hän koki, että muun elämän kannalta olennaisinta kodissa on sen sijainti palveluiden äärellä sekä asumismukavuus, sillä kodissa vietetään paljon aikaa. *(Aineisto C)*

Suurin osa haastatelluista nuorista näki kotinsa sijaitsevan jatkossakin Tampereella, joskin myös Oulu, Helsinki ja ulkomaat vilahtivat nuorten puheessa. Ymmärtääkseni Oulu oli joillekin nuorista lapsuuden kotikaupunki, joten sen vetovoima kumpusi lapsuuden muistoista *(Aineisto C)*. Toisaalta Helsinki nähtiin mahdollisuuksien kaupunkina uratoiveiden osalta.

”No ehkä aluks Suomessa ja ehkä Tampereella, mut sitte myöhemmin vois muuttaa vaik pariks vuodeks johki ulkomaille...” (Ryhmä B, haastattelu)

Oma koti sijaitsee Tampereella tai jossain muussa kaupungissa (kuten vaikka Oulussa...) (Ryhmä A, aarrekartta)

...asutaan Suomessa Helsingissä tai muualla... (Ryhmä A, aarrekartta)

Nuoret, jotka kertoivat asuvansa aikuisenakin Tampereella, olivat aikuistuttuaan muuttaneet toiselle asuinalueelle, kuin missä vanhempien koti sijaitsi haastatteluhetkellä. Valintaa perusteltiin muun muassa asuinalueen turvattomuudella tai sopimattomuudella aarrekartassa kuvattuun aikuisuuteen. *(Aineisto C.)*

Ulkomaillemuuttoa suunnitelleet nuoret kokivat, että ennen ulkomaille muuttoa tuli opiskella tutkinto Suomessa. Ulkomaille mentiin töihin keräämään työkokemusta uudessa ympäristössä tai vain bilettämään.

ensiksi asuttaisiin suomessa ja vietäisiin opinnot loppuun ja sen jälkeen muutettaisiin mahdollisesti ulkomaille pariksi vuodeksi asumaan (Ryhmä B, aarrekartta)

aijon muuttaa ulkomaille bilettämään (Ryhmä B, aarrekartta)

5.2 Perhe

Perheen koko jakoi mielipiteitä, mutta jonkinlainen perhe oli toiveissa kaikilla nuorilla kahta lukuun ottamatta. Tämä itsessään on jo mielenkiintoista, sillä Aapola ym. (2005, 8) mainitsevat aikuisuuden määritelmää pohtiessaan, että perheinstituutio itsessään on ollut voimakkaan muutoksen alla, ja tämä näkyy esimerkiksi nuoruuden pitkittymisenä ja perheen perustamisen lykkääntymisenä. Lähes kaikilla nuorilla oli tulevaisuuden suunnitelmassa puoliso, johon sekä puheessa että aarrekartoissa viitattiin yleisimmin termeillä vaimo, mies tai kumppani. Avioliitto instituutiona ja parisuhde näyttäytyivät siis vahvasti nuorten tulevaisuuden muistelun aarrekartoissa.

...syön aamupalaa yhdessä lasten ja miehen kanssa ja sitten vien heidät kouluun jos sinne on pitkä matka (Ryhmä B, aarrekartta)

... toiset herää kumppanin kanssa, jotkut lemmikin, jotkut yksin... (Ryhmä A, aarrekartta)

viikonloput oisin kyproksella vaimon kanssa ja jättäisin lapset siskolleni hoitoon. (Ryhmä B, aarrekartta)

Perheestä puhuttaessa mainittiin myös nuorten omaan ydinperheeseen kuuluvia henkilöitä, kuten sisarusia ja vanhempia. Tämä kuvaa hyvin sitä vahvaa suhdetta ja hierarkiaa, joka kotona asuvien nuorten ja heidän vanhempiensa välillä edelleen vallitsee. Toisaalta nuoret eivät todellisuudessa ole vielä irtautuneet lapsuuden perheistään, joten nykyisen elämänvaiheen keskeiset henkilöt kulkevat helposti mukana myös tulevaisuutta kuvaillessa.

Yksi nuori suunnitteli lisäksi, että menestyksekkäänä aikuisena hän ostaa talon äidilleen. Hän ei kuitenkaan muiden nuorten kysyessä tahtonut kirjoittaa aiettaan tulevaisuuden muistelun aarrekarttaan ja perusteli sen muille nuorille sillä, että äidin talo ei ollut varsinaisesti hänen tulevaisuuttaan. Samalla nuori tuntui sanoittavan pelkoa sitä kohtaan, ettei menestykään elämässä. (*Aineisto C.*)

Muutama nuori korosti tahtovansa elää nimenomaan yksin. Yksinasuminen konkretisoitui elämän mahdollisuuksissa. Yksinasuminen ei kuitenkaan tarkoittanut nuorille pääsääntöisesti yksinolemista, vaan puolisolottomien ja perheettömien puheessa ja unelmakartoissa korostui työn merkitys, vapaa-ajan mielekkyys ja ystävien läsnäolo. Ystävyysuhteiden merkityksen kasvaminen nuorten elämässä on osa luonnollista kasvua ja itsenäistymistä (Helve 2009, 251) ja riippumattomuuden hakemista omista vanhemmista (Melkas 2009, 35).

mennään kavereiden kanssa kaupungille... (Ryhmä A, aarrekartta)

ystävien kanssa käytäisiin aina parilla lasillisella ja käytäisiin ennen sitä yhdessä jossakin (Ryhmä B, aarrekartta)

Perheeseen laskettiin kuuluvaksi usein myös jokin lemmikki. Lemmikin nähtiin sopivan sekä perhe-elämään että yksinasumiseen. Lemmikeistä mainittiin ainakin akvaario, kissa ja koira.

lemmikiksi haluaisin 2 koiraa (Ryhmä B, aarrekartta)

...sen jälkeen silittäisin minun kissaa... (Ryhmä B, aarrekartta)

Joidenkin nuorten perheeseen kuului tulevaisuudessa myös lapsia. Lapset eivät kuitenkaan kaikkien nuorten kohdalla nousseet automaattisesti aarrekartalle, sillä aikuisuutta muisteltiin erivaiheisista aikuisuuden siirtymistä käsin. Kysyttäessä lapsista niiden lukumäärästä oli kuitenkin jo selvä visio.

lapsia kaksi, koska yks on liian vähän ja kolme liikaa (Ryhmä B, aarrekartta)

...lapsia olis joskus ihan jees harkita, mutta maksimissaan 2, EI ENEMPÄÄ. (Ryhmä A, aarrekartta)

TM: "siel ei ollu lapsia missään nimessä,, mutta teillä muilla oli..."

Nuori: "Kolme, meil oli kolme"(Ryhmä B, haastattelu)

Yksi nuorista kertoi, että ei tahdo koskaan lapsia. Muiden ryhmäläisten kysellessä asiasta tarkemmin nuori sanoi voivansa hoitaa tarvittaessa heidän lapsiaan, mutta omia hän ei tahdo.

*ei lapsia koska ne on rasittavia vaikka ne onkin ihan söpöjä kun ne nukkuu
(Ryhmä B, aarrekartta)*

Toisaalta haastatteluryhmissä oli nuori, joka sivuutti koko keskustelun lapsista oletettavasti siitä syystä, että hänen aikuisuutensa ei ollut unelmakartassa vielä siinä vaiheessa, että lapset olisivat olleet olennaisia.

5.3 Työ ja toimeentulo

Ammatti- tai työura ja sen rakentaminen ovat keskeinen osa aikuistumista ja itsenäistymistä (Penttinen 2015, 99). Haastatteluihin osallistuneista nuorista kaikki kokivat työn olevan keskeinen osa aikuisuuttaan ja arkeaan. Tulevaisuuden ammattinimikkeiksi listattiin muun muassa rakennusinsinööri, koodari, lääkäri, poliisi ja sairaanhoitaja.

olisin rakennusmestari omassa firmassa (Ryhmä B, aarrekartta)

...jokaisella oma unelmatyönsä (poliisi/vartija, jonkinlainen sairaanhoitaja). (Ryhmä A, aarrekartta)

Mielenkiintoista kyllä, osa nuorista esitti omana haaveammattinaan vanhempiensa ammattinimikettä vastaavaa alaa, joka tuli esiin työskentelyä purkaessa. Toisaalta samaan aikaan yksi nuori sanoitti pyrkivänsä valinnoillaan tietoisesti välttämään vanhempiensa työelämäkokemusta yrittäjänä. (Aineisto C.)

Kaikilla nuorilla oli tulevaisuuden muistelun aarrekartalla jokin työ, ja siihen liittyen säännöllinen toimeentulo sekä rytmitetty arki. Työn perässä oltiin myös valmiita muuttamaan, tarvittaessa aina ulkomaille asti. Esimerkiksi muusikoksi haluava nuori koki, että Helsingissä hänellä olisi paremmat mahdollisuudet toteuttaa itseään ja rakentaa uraansa sekä ammatillista verkostoa ympärilleen (Aineisto C).

Yhteisen työskentelyn aikana arkea jäsennettiin ensisijaisesti työn kautta, sillä se rajasi ajankäytön mahdollisuuksia muiden elämänalueiden osalta. Nuorten ajatusmaailmassa heillä kaikilla oli säännöllinen päivätyö, joka näkyi tulevaisuuden muistelun aarrekar-
toilla siinä, että töihin lähdettiin aamulla ja vapaa-aika perheen, ystävien ja harrastusten
parissa oli illalla ja viikonloppuisin.

*Illalla maittava iltapala ja sitten nukkumaan, aamulla taas työn touhuun.
(Ryhmä A, aarrekartta)*

*viikonloppuisin urheilisin ja viettäisin aikaa perheen kanssa tai lähtisin vii-
konloppu reissuille (Ryhmä B, aarrekartta)*

Päivän rytmittyminen arkipäiväpainotteiseksi voi johtua ainakin osittain siitä, että nuor-
ten arki yleensä rakentuu koulun myötä hyvin päiväpainotteiseksi ja tästä rutiinista voi
olla vaikea irtaantua ajatuksen tasolla. Toisaalta useammalla nuorella ainakin toinen van-
hemmista oli taustatietolomakkeen mukaan vuorotyössä eli kaikille nuorille vuorotyöläi-
sen arki ei ollut välttämättä täysin vierasta. Päivätyö oli myös usein ristiriidassa nuorten
toiveammattien, kuten poliisin, sairaanhoitaja tai lääkäri, kanssa.

Työ paitsi rytmitti arkea ja määritteli tulevaisuuden asuinseutua, toi elämään myös lisäar-
voa kasvattamalla niin sosiaalista kuin kulttuuristakin pääomaa. Työ toimeentulon takaa-
jana tuli myös esille nuorten kommentteissa.

*Töissä on kivaa, työ on vaiherikasta. Työstä saa uusia kokemuksia ja ystä-
vyyssuhteita, sekä tietenkin kahvia ja rahaa. (Ryhmä A, aarrekartta)*

Nuorten unelmakartoissa aamulla ehdittiin syödä rauhassa aamupalaa koko perheen voi-
min, ulkoiluttaa lemmikit ja tarvittaessa vielä ajaa lapset kouluun ennen töiden aloitta-
mista. Aamupala mainittiin jokaisen nuoren kohdalla, joka on mielenkiintoinen osoitus
aamupalan merkityksestä arjen kannattelijana.

...Lidl paistopisteen aamupalaa... (Ryhmä A, aarrekartta)

*Aluksi hyvät ja herättävät aamukahvit ja aamupala, luultavasti leipää/puu-
roo. (Ryhmä A, aarrekartta)*

*kun herään aamulla toivon herääväni kauniin vaimon vierestä. sen jälkeen
hakisin omar munkin ja kupin kahvia. (Ryhmä B, aarrekartta)*

Työ, johon aamupalan jälkeen siirryttiin, määritti aikuisuuden minuutta ja työn arvokkaana ominaisuutena mainittiin useammassa yhteydessä mahdollisuus joustoon.

*...oman ajan vapaus töissä tärkeintä, rahaa töistä, iloa työn tekemisestä...
(Ryhmä A, aarrekartta)*

Tolonen (2005, 59-60) huomauttaa, että nuorten koulutusmahdollisuuksiin ja tulevaisuuden haaveisiin vaikuttavat lapsuuden perheen sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset pääomat, joiden lisäksi esimerkiksi koulutusmahdollisuudet ja niitä seuraavat työllisyysnäkökymät toimivat kulttuurillisina ja materiaalisina resursseja elämää suunniteltaessa. Työelämän suuntaan oli vaihtelevia toiveita. Yksi nuori toivoi voivansa tehdä töitä ensisijaisesti kodistaan käsin, toinen toivoi työn sisältävän runsaasti matkustelua sekä Suomessa että ulkomailla.

...koneelta tehdään töitä kotona... (Ryhmä A, aarrekartta)

...töiden takia usein matkalla... (Ryhmä A, aarrekartta)

Suurin osa suomalaisista samaistuu keskiluokkaan (Silvasti ym. 2014, 8; Blom ym. 2012, 8), eivätkä haastatteluun osallistuneet nuoret olleet tulevaisuuden muistelussaan tästä poikkeus. Keskiluokkaisuuteen kuuluviksi piirteiksi luetaan useimmiten nimenomaan kokopäivätyö, perheen riittävä tulotaso ja kotitalouden rakenne (Haavisto 2018, 1, 3). Yhteiskuntaluokkaan samaistumista sanelee ensisijaisesti yksilön koulutustaso (Blom ym. 2012, 9) ja nuorten toiveammatit tähtäsivät suurimmaksi osin nimenomaan keskiluokkaiseksi lueteltuihin ammatteihin. Kaiken kaikkiaan nuorten toiveissa esiintyi varsin keskiluokkainen elämäntyyli.

5.4 Vapaa-aika

Vapaa-aika sijoittui tulevaisuuden muistelun aarrekartoilla nimenomaan iltoihin ja viikonloppuihin, sillä muistelmissaan nuoret kävivät töissä ensisijaisesti päivisin. Vapaaajalla liikuttiin (lenkkeily ja kuntosali), pelattiin (tennis ja konsolipelit), käytiin ostoksilla, katseltiin televisiota ja nähtiin kavereita.

Kotona rennosti ottamista, puolison, ystävän tai itseni kanssa. Tai rentoutumisen sijasta salille, joko yksin tai ystävän kanssa. (Ryhmä A, aarrekartta)

...katsoa elokuvia, juomassa yksin viikonloppuna kotona, ...vapaa-ajalla käydä lenkillä, ostaa vaatteita (kaupasta ja netistä), aina välillä haetaan ruokaa pikaruokaravintolasta tai tehdään itse (Ryhmä A, aarrekartta)

Myös joitakin arjen askareita mahtui unelmakarttaan, esimerkiksi edellä mainittu kaupassakäynti, siivoaminen, ruuanlaitto ja lastenhoito mainittiin. Muutama nuori unelmoi myös kotitöiden ulkoistamisesta.

viikonloppuisin urheilisin ja viettäisin aikaa perheen kanssa tai lähtisin viikonloppureissuille (Ryhmä B, aarrekartta)

... siivooja tekisi päivällä meidän siivous työt että vaimoni ei tarvitsisi siivota (Ryhmä B, aarrekartta)

Ystävien kanssa vietettiin aikaa ja matkusteltiin. Heidät nähtiin ensisijaisesti vapaa-ajan ihmisinä, joiden kanssa palaudutaan työn rasituksesta, mutta toisaalta uusia ystäviä toivottiin saatavan myös töistä.

ystävien kanssa käytäisiin aina parilla lasillisella ja käytäisiin ennen sitä yhdessä jossain (Ryhmä B, aarrekartta)

Työstä saa uusia kokemuksia ja ystävyysuhteita... (Ryhmä A, aarrekartta)

Nuoruuden harrastuksista nähtiin kehittyvän ammatti- ja työuria. Nämä tulevaisuuden muistelmät liittyivät ensisijaisesti koodaukseen ja musiikkiin. Samalla jotkut haastatteluhetken harrastuksista nähtiin jatkuvan aikuisuuteen saakka.

TM: "Onks teil jotain mitä haluisitte jatkaa vaikka aikuisuuteen tai kokeilla tai ..?"

Nuori A: "No mä käyn aktiivisesti seurakunnan toiminnassa että sitä vois kyllä ny ainaki vähän aikaa jatkaa."

Nuori B: "Sama mullaki."

Nuori C: "Sama." (Ryhmä A, haastattelu.)

Toisaalta ne nuoret, jotka kertoivat haastatteluhetkellä viettävänsä vapaa-aikaansa pääosin harrastusten ulkopuolella, eivät oikein osanneet kuvitella harrastavansa tulevaisuudessaakaan (*Aineisto C*). On hyvä huomioida, että toinen haastatteluryhmistä asui Hynysen (2020, 16) tutkimusraportin mukaan Alueellista eriarvoisuutta mittaavilla 'suhteellisen hyvinvoinnin tasoilla' kahden alimman kvintiilin asuinalueella. Lapsen tai nuoren yleinen kasvuympäristö vaikuttaa siihen, millaiset nuorten vapaa-ajanvietto ja harrastusmahdollisuudet ovat (Helve 2009, 252, 256) ja matalan sosioekonomisen pääoman asuinalueella kasvaneilla lapsilla yleiset mahdollisuudet harrastamiseen ovat heikommalla (Ukkola ym. 2021, 14). Ryhmässä B vain yksi nuori kertoi harrastavansa jotain ohjatusti ja säännöllisesti.

Aikuisuuden vapaa-aikaan kuului joillakin nuorilla myös lasten vieminen harrastuksiin.

vapaa-ajalla veisin lapseni harrastuksiin ja menisin pelaamaan minun kavereiden kanssa tennistä. tenniksen jälkeen mentäisiin kaljalle. (Ryhmä B, aarrekartta)

Alkoholi mainittiin vapaa-aikaan kuuluvana seikkana. Ensisijaisesti sitä nautittiin ystävien seurassa, joskin yksi nuori suunnitteli viettävänsä viikonloput juoden alkoholia yksin kotonaan. Olutta saatettiin juoda myös töistä palautumisen tai saunan yhteydessä. Nuoret vaikuttivat puhuvan alkoholista osittain myös nähdäkseen, saisiko se haastattelijalta nuorisotyöhön kuuluvan paheksuvan reaktion (*Aineisto C*).

TM: "Mutta niin, minkälaisia harrastuksia? Salilla käyntiä, kavereitten kaabissee..?"

Nuori: "Oho! Kuka saakeli sen sano."

naurua (Ryhmä A, haastattelu)

Ystävien kanssa voi ottaa muutaman huurteisen sillointällöin terassilla, lämpimissä kesäilloissa. (Ryhmä A, aarrekartta)

Auto oli iso osa nuorten aikuisuutta tulevaisuuden muistelun aarrekartoilla. Autolle oli tarkat kriteerit, joiden täyttymisestä tietyn automerkin tai -mallin kanssa jopa hieman kiisteltiin.

Nuori A: "Älkää ainaka laittako Bemaria ku ne haisee."

Nuori B: "No mimmone?"

Nuori A: "Kirjota siihe vaikka mattamusta Tesla."

Nuori C: "Oikeesti mattamusta ois aika nätti. Siin pitää olla sellaset hienot vanteet."

Nuori B: "Eiku mä haluun Lambon enkä mitään Teslaa!" (Ryhmä B, haastattelu)

Auto nähtiin välineenä kulkea työmatkoja, kyyditä perheenjäseniä, kokea vapautta ja kohentaa imagoa. Auton tärkein kriteeri tuntuikin olevan tyylikkyys, kallis hinta ja imago, vaikka sen arvo arjen helpottajana tunnustettiin myös. Osalle nuorista auton käyttöarvo oli toissijaista silläkin uhalla, että suunniteltu perhe ja lapset eivät esimerkiksi mahtuisi kyytiin (*Aineisto C*). Auto tuki mielekästä arkea.

*Sitten työntouhuun, omalla autolla (Mersu tai Audi, ei mikään muu käy).
(Ryhmä A, aarrekartta)*

6 NUORTEN TULEVAISUUS ORIENTAATIOINA

Ehkä tutkimuksen kannalta olennaisempaa kuin se mitä sanottiin, on se, miten asioista puhuttiin. Tämä luku keskittyykin erittelemään sitä, miten samoja teemoja lähestyttiin erilaisin arvostuksin ja painotuksin. Tämä luku tekee näkyväksi nimenomaan ryhmien synnyttämän luokkatuotoksen. Haastatteluiden asiasisältö itsessään oli lähes identtistä: molemmissa ryhmissä aikuisuuden tulevaisuuden muistelun aarrekatassa esiin nousevat teemat olivat koti, perhe, työ ja toimeentulo sekä vapaa-aika, eikä varsinaisia sisältöeroja teemojen välillä juurikaan ollut. Kuitenkin orientaatioerot eli se, miten asioista puhuttiin ja minkälaisia asioita arvostettiin, loivat luokkaeroa nuorisoryhmien välille. Aikuisuus nähtiin hyvin eri elämänvaiheesta, työelämäorientaatiota ohjasi suunnitelmallisuus tai ajautuvaisuus ja työtä, sen merkitystä ja sisältöä sanoitettiin hyvin eri tavalla. Teemoiksi nousivatkin **aikuisuuden ajoitus, koulutusalan valinta ja työn merkitys**.

6.1 Aikuisuuden ajoitus

Se, mihin elämänvaiheeseen nuoret kuvitteellisen aikuisuutensa tulevaisuuden muistelun aarrekattoja tehdessään asettivat, antoi ensimmäiset viitteet yhteiskuntaluokkien välisistä orientaatioeroista. Aikuiseksi kasvamiseen liittyy runsaasti kulttuurillisesti hyväksytyjä elämänmuutoksia ja siirtymiä, joita leimaa yhteiskunnan määrittelemä muutosprosessien marssijärjestys. Tällaisia siirtymiä ovat esimerkiksi koulutukselliset siirtymät, lapsuuden kodista muuttaminen, työelämään siirtyminen, julkisen osallistumisen lisääntyminen, perheen perustaminen ja yleiset muutokset sosiaalisissa suhteissa. Yhteiskunnalliset muutokset ovat viime vuosikymmeninä pidentäneet nuoruutta ja muovanneet aikuisuuden rajaa häilyvämmäksi. Siirtymäprosessit ovat yksilöllisiä ja henkilökohtaisia. Lisäksi nuoret keskenään arvottavat erivaiheisia siirtymiä eri painotuksin. Eroja nuorten siirtymäprosessien arvostukseen, keston ja vaiheisiin tuovat esimerkiksi nuorten elinympäristö, lähtökohdat ja tausta. (Aapola ym. 2005, 8, 10-11.)

Ryhmän A aikuisuus sijoittui elämässä aikaisempaan vaiheeseen kuin ryhmän B. Ryhmä A puhui aikuisuudesta pääosin siinä elämänvaiheessa, kun nuoret olivat siirtyneet opintojen jälkeen työelämään, muuttaneet omilleen ja itsenäistyneet vanhemmistaan. Tässä vaiheessa heillä ei ollut vielä esimerkiksi perhettä, vaan nuoret asuivat yksin tai kumppanin tai lemmikin kanssa.

... toiset herää kumppanin kanssa, jotkut lemmikin, jotkut taas yksin...
(Ryhmä A, aarrekartta)

Myös vapaa-aikaa kuvatessa nuoret näkivät itsensä vapaina toimijoina, joita perhevelvollisuudet eivät rajoittaneet.

Kotona rennosti ottamista, puolison, ystävän tai itsen kanssa. Tai rentoutumisen sijasta salille, joko yksin tai ystävän kanssa. (Ryhmä A, aarrekartta)

katsoa elokuvia, juomassa viikonloppuna yksin kotona, ... käydä lenkillä, ostaa vaatteita (netistä ja liikkeistä), aina välillä haetaan ruokaa pikaruokaravintolasta tai tehdään itse (Ryhmä A, aarrekartta)

Ryhmässä A nuoret siis arvottivat aikuistumiseen liittyvistä siirtymistä ensisijaisesti kouluttautumista, työtä ja yhteiskunnallisen osallisuuden kasvua. Tolonen (2005, 35) kirjoittaa, että koulutukselliset siirtymät ovat näkyvimpiä aikuistumisen askelmia, sillä niihin liittyvät tiiviisti myös lapsuuden kodista poismuuttaminen, vastuun lisääntyminen omasta elämästä sekä sosiaalisen ja taloudellisen etäisyyden rakentaminen omiin vanhempiin. Samalla nuorelle aukeaa uusia ympäristöjä ja mahdollisuuksia kerää sosiaalista- ja kulttuurillista pääomaa vanhemmistaan erillisenä yksilönä.

Ryhmän B kohdalla aikuisuuden muistelu alkoi vasta siitä elämänvaiheesta, kun koulutuksen, työn ja itsenäistymisen lisäksi heillä oli oma asunto, puoliso ja lapsia. Aikuisuus nähtiin siis myöhemmin elämässä ja useamman siirtymän seurauksena, kuin ryhmän A kohdalla.

arkisin herään aamulla syön aamupalaa yhdessä lasten ja miehen kanssa...
(Ryhmä B, aarrekartta)

vapaa-ajalla veisin lapseni harrastuksiin ja menisin pelaamaan minun kavereiden kanssa tennistä. (Ryhmä B, aarrekartta)

Pidentynyt nuoruus liitetään useimmiten opiskeluvuosien kasvuun (Aapola ym. 2005, 22). Tällöin ne nuoret, joilla on suunnitelmissaan peruskoulun jälkeen useampi tutkinto, kuten ryhmässä A useimmilla nuorilla oli, saavuttavat työelämän ja sen mukana aikuisuuden rytinällä. Toisaalta, jos oma koulutuspolku nähdään varsin lyhyenä, työelämäsiir-

tymän luoma aikuisuus saavutetaan varsin aikaisessa elämänvaiheessa, eikä useimpia aikuisuuden siirtymiä ole vielä ehditty viimeistellä. Ryhmän B nuoret eivät olleet suunnitelleet koulutuspolkujaan juuri lainkaan ja ehkä siksi pelkkä ammatti-identiteetin saavuttaminen ja itsenäistyminen lapsuuden perheestä sitä kautta ei ollut heille riittävän tarkka aikuisuuden määre. Yksi syy heidän aikuisuutensa myöhäisempään saavuttamisajankohtaan voi hyvinkin liittyä ammatillisen identiteetin vajavuuteen ajalehtimisen seurauksena. On vaikea kuvitella aikuisuuden alkavan koulutuksellisten siirtymien myötä, kun siirtymät itsessään eivät ole vielä tiedossa. Toisaalta ammattikoulun käyneet nuoret perustavat perheen yleisesti korkeammin koulutettuja nuoria aiemmin elämässä (Aapola ym. 2005, 22; Kelhä 2008, 85), joten voi hyvinkin olla, että ryhmien välinen ero aikuisuuden saavuttamisessa ei ollut niinkään ajallinen tai iällinen, vaan nimenomaan siirtymien kautta eri tavalla painotettu.

6.2 Koulutusalan valinta

Yhdestätoista haastatteluun osallistuneesta nuoresta viisi oli menossa ammattikouluun peruskoulun jälkeen ja kolme nuorta oli jo aloittanut opinnot siellä. Yhteensä ammatillisia opintojen kautta aikuisuuttaan lähti siis rakentamaan kahdeksan nuorta. Kolme nuorta kertoi puolestaan suunnittelevansa lukio-opintoja. Kaikki nuoret olivat orientoituneita peruskoulun jälkeisiin toisen asteen opintoihin tai jatkamassa opintoja valitsemallaan opintolinjalla. Kaikki nuoret siis arvottivat koulutusta osatekijänä kohti hyvää aikuisuutta. Ero ryhmien välillä syntyi varsinaisten koulutusvalintojen sijaan eroista tulevaisuuden orientaatioissa. Ryhmän A nuorilla tulevaisuuden orientaatiot olivat suhteellisen selvät ja itse rakennetut. Jokainen nuori osasi nimetä tulevaisuuden haaveammattinsa, ja vaikka nuorimmat haastateltavat olivat vasta kahdeksannella luokalla, he olivat jo alkaneet rakentaa ammatillista identiteettiään urahaaveidensa kautta. Nuorten suunnitelmat olivat selkeitä ja realistia. (*Aineisto C.*)

TM: "...mitä tahdot opiskella peruskoulun jälkeen? Täältä tuli jo ohjelmointia. Sä menit lukioon?"

Nuori A: "Joo."

TM: "Sä haluat, olikse parturikampaaja..?"

Nuori B: "Mä oon joo hius- ja kauneudenhoitoalalla."

TM: "Sä oot siellä. Te halutte poliisiks. Ja sä olit ehkä..."

Nuori C: ”Mä olen jo lähihoitaja-alalla että tota. Jotain sen tyylistä luultavasti.” (Ryhmä A, haastattelu)

Kuten edellä kuvattu haastattelu ote kertoo, nuorilla ei ollut vaikeuksia nimetä tulevaisuuden haaveammattajaan tai vähintäänkin urasuuntia. Samoin kuin aikuistumista määrittävät kehityspsykologiset teorit, erilaiset työuramallit perustuvat siihen, että nuoret käyvät läpi samankaltaisia elämänvaiheita suunnilleen samanikäisinä ja samassa järjestyksessä. Ammatti- tai työuran rakentaminen sekä oman ammatti-identiteetin kehittyminen ovat iso osa aikuistumista. Ammatillista identiteettiä rakennetaan oman identiteetin rinnalla läpi elämän. (Penttinen 2015, 99.) Ammatti-identiteetin rakentuminen näkyi ryhmän A nuorten kohdalla esimerkiksi siinä, että he olivat pohtineet uravalintojensa seurauksia ja vaatimuksia elämänpolun kehittymisen näkökulmasta. Urahaaveita luodessa oli pohdittu omia vahvuuksia, valmiuksia ja mahdollisia uhrauksia, joita omien unelmien seuraaminen mahdollisesti vaatisi.

Jokaisella oma unelma työnsä, (poliisi/ vartija, jonkinlainen sairaanhoitaja). (Ryhmä A, aarrekartta)

...musiikillinen ammatti... (Ryhmä A, aarrekartta)

Muusikon urasta haaveileva nuori oli pohtinut muuttavansa koulun jälkeen Helsinkiin edistääkseen uraansa ja ollakseen lähempänä mahdollisia yhteistyötahoja. Koodarin urasta haaveileva nuori taas oli pohtinut tulevaisuuden työelämäorientaatiotaan siltä kannalta, että hän nauttii koneiden kanssa työskentelystä sekä harrastaa pelaamista konsoleilla ja tietokoneilla. Tämän lisäksi nuori koki, ettei ole sosiaalisesti kyvykäs tekemään töitä jatkuvasti muiden kanssa, jonka takia koodarin työ sopii hänelle sen vaatiman itsenäisen työtöiden takia. Tämän lisäksi nuori toivoi voivansa tehdä lähinnä etätöitä, joten kertoessaan tulevaisuuden muistelun kautta elämästään, hän painotti esimerkiksi asuntonsa mukavuutta ja sijaintia lähellä palveluita. (Aineisto C.)

...koneelta tehdään töitä kotona... (Ryhmä A, aarrekartta)

Ryhmässä B tulevaisuuden orientaatiot ja urahaaveet olivat vielä usean nuoren kohdalla lapsen kengissä. Neljä nuorta viidestä oli yhdeksännellä luokalla eli hakemassa toisen asteen koulutukseen puolen vuoden sisällä haastattelutilanteesta. Silti heiltä puuttui varsinainen tulevaisuuden orientaatio, eikä yksikään näistä neljästä nuoresta osannut tarkalleen kertoa, minkälainen koulutuksellinen siirtymä heillä oli edessään. He ikään kuin odottivat ajautuvansa hyvälle opinpolulle puoli vahingossa.

TM: "...kun koulu loppuu nyt teiltä, te ootte, oottekste ysillä?"

Nuori: "Joo."

TM: "Oottekste miettiny mihin te haette niinku kouluun nyt tästä?"

Nuori: "Ei mitään hajuu mut ainaki amikseen." (Ryhmä B, haastattelu)

Alemmissa yhteiskuntaluokissa kouluttautumisen hyödyt ja riskit nähdään yleisesti eritavalla, kuin ylemmissä luokissa. Koulutuksen kautta saavutettavaa hyötyä ei nähdä välttämättä nähdä investointien ja riskien arvoisena. (Naumanen ym. 2010, 74.) Tämä näkyi ryhmässä B muutaman nuoren kohdalla konkreettisesti siinä, että he sanoittivat olevansa tyytyväisiä urapolkuunsa suoritettuaan ammattitutkinnon ja siirryttyään sen jälkeen työelämään. Toisaalta työ nähtiin vain väylänä muun elämän mahdollistamiseen toimeentulon ja elämän rytmittämisen kautta. Töihin menemisestä ja työstä osana arkea puhuttiin, mutta se, mitä töissä tehdään tai mikä varsinainen työ on, oli suurimmalla osalla nuorista vielä auki.

haluaisin lähteä ulkomaille ja tehdä siellä töitä (Ryhmä B, aarrekartta)

sitten menisin tekemään paperitöitä. (Ryhmä B, aarrekartta)

Ehkä juuri siksi, että polut tulevaisuuden muistelussa esitettyihin tilanteisiin olivat vielä hieman hukassa, koulutuksesta ja työstä keskustellessa asia väännettiin hyvin helposti vitsiksi. Näissä vitseissä ei niinkään kyseenalaistettu tulevaisuuden ammattinimikkeitä, vaan naurettiin nuoren tämänhetkisen tilanteen ja tulevaisuuden muiston välisille eroille. Toisaalta ryhmän sisällä nuori nähtiin muuttumattomana, eli sama henkilö, joka osallistui haastattelutilanteeseen, nähtiin myös ruokkimassa lapsia tai toimimassa työelämässä.

Ryhmän sisällä tulevaisuuden koulutuspolkuja pohdittiin ensisijaisesti hyväpalkkaisuus edellä.

TM: "Mitäs te, ku te ootte menossa amikseen. Mikä vois olla semmonen ala mikä mahdollisesti kiinnostaa?"

Nuori: "Emmä tiä. Putki tai sähkö."

TM: "Niil on ihan hyvät palkat."

Nuori: "Palkan takii mä meen sinne!" (Ryhmä B, haastattelu)

Töitä ammattiin valmistumisen eteen oltiin valmiita tekemään, joskin jatkokouluttautumisen suhteen ei ollut varsinaisia suunnitelmia. Lukioon suuntaavat nuoret esimerkiksi eivät olleet juurikaan suunnitelleet, mihin koulutuspolku lukion jälkeen voisi jatkua.

TM: "Mitäs on sellasia mahdollisia ammatteja mitä te ihan oikeesti voisitte kuvitella esimerkiks et sieltä lukion kautta löytyy?"

Nuori A: "No lääkäri."

TM: "Sä haluisit olla lääkäri?"

Nuori A: "Joo ehkä joku semmone. Tai joku oma yritys tai joku."

TM: "Joo-o."

Nuori B: "Joo mul on sama." (Ryhmä B, haastattelu)

Vain yksi viidestä haastatteluun osallistuneesta nuoresta kykeni nimeämään mahdollisen tulevaisuuden ammattinimikkeen. Tämä nuori oli jo ammatillisessa koulutuksessa ja tulevaisuuden urahaave liittyi jatkokoulutuksen kautta hänen nykyiseen koulutusalaansa. Nuori oli kiinnostunut koulutustalasta enemmän ja alkanut suunnitella jatkokouluttautumista opintojen alettua (*Aineisto C*).

TM: "Mitä sä opiskelet?"

Nuori: "Öö raksa-alalla."

TM: "Raksa-alalla. Joo. Ja onks se semmonen et sä näkisit sen et sä joku päivä niinku oikeesti olisit siel töissä?"

Nuori: "Joo. Mä nään siel itteni töissä. Joku rakennusmestari tai insinööri ehkä." (Ryhmä B, haastattelu)

olisin rakennus insinööri omassa firmassa (Ryhmä B, aarrekartta)

Ryhmän B nuoret olivat ikään kuin jättäytyneet yhteiskunnan johdateltaviksi ja uskoivat ajautuvansa menestyksekkäästi omalle urapolulleen ajan kanssa. Varsinaisen ammatti-identiteetin rakentamisen he olivat asettaneet jonkin tulevaisuuteen ja jättäneet hyvin pitkälti sattuman varaan.

Koulutusorientaatiota ohjasi ylemmässä yhteiskuntaluokassa suunnitelmallisuus ja pitkäjänteisyys, alemmassa yhteiskuntaluokassa suureksi osaksi ajautuvuus ja sopeutuminen. Tolonen (2010) huomasi samankaltaisen ilmiön tutkiessaan yhteiskuntaluokan ja paikallisuuden merkitystä ryhmien ja tyylien muotoutumisessa. Alemmaan luokkaan tai alemmaan keskiluokkaan kuuluvien vanhempien lapset tahtoivat opiskella tai opiskelivat käytännönläheisesti ammattikoulussa työpaikan varmistamiseksi. Ylemmissä yhteiskuntaluokissa taas koulutuspolut olivat suunnitellumpia ja jäsennellympiä. Luokkajako tuli esiin nimenomaan siinä, oliko oma polku valittu vai oliko sille ajaututtu. Samalla vanhempien yhteiskuntaluokkaa näytetään toisinnettavan ensisijaisesti koulutuksen kautta.

6.3 Työn merkitys

Yhteiskuntaluokka, eli sosiaalinen ja taloudellinen olemus, periytyy vanhemmilta lapsille erityisesti koulumenestyksen kautta (Eskelinen ym. 2020, 142; Kailanheimo-Lönnqvist ym. 2020, 95; Lahelma ym. 2011,49). Se vaikuttaa elämävalintojen ja mahdollisuuksien taustalla ennakoiden nuoren tulevaa koulutustasoa ja luokka-astetta (Erola 2010b, 237-238.; Blom ym. 2012, 15; Elovainio ym. 2012, 153). Koulutukseen puolestaan liittyvät tiiviisti aikuisuuden työtehtävät ja ammattiasema, jotka määrittävät yksilön tulotasoa. Nämä kaikki näkyvät käytännössä sijoittumisena yhteiskuntaluokkaan. (Lahelma ym. 2011, 49.)

Nuorten tulevaisuuden ammattinimikkeet tuntuivat toistavan hyvin pitkälti heidän vanhempiensa koulutustasoa. Tulevaisuuden muistelun aarrekartoilla ja sitä seuranneissa purkukeskusteluissa nuorten unelma-ammattinimikkeiksi listattiin muun muassa rakennusinsinööri, koodari, opettaja, lääkäri, poliisi, johtaja, muusikko ja sairaanhoitaja. Nuorten koulutusvalinnat jäljittelevät usein vahvasti vanhempien koulutustaustaa ja yhteiskunnallista asemaa (Blom ym. 2014, 39; Naumanen ym. 2010, 87). Samalla nuoren kotitautalla on edelleen merkitystä kouluttautumisen ja työorientaation taustalla (TAT nuorten tulevaisuus raportti 2021, 21). Näin varsin pitkälti tässäkin tutkimuksessa.

Yleisiä tulevaisuuden alavalintaan vaikuttavia tekijöitä ovat nuorten mukaan ensisijaisesti kiinnostavat työtehtävät, hyvä palkkaus, hyvä työskentelyilmapiiri, mahdollisuus tehdä tärkeiksi kokemiaan asioita sekä hyvät etenemismahdollisuudet (TAT nuorten tulevaisuus raportti 2021, 21). Se, minkälaista arvoa työn sanoitettiin tuovan elämään, löi tässä tutkimuksessa eroa ryhmien välille. Ryhmä A keskittyi tulevaisuuden muistelussaan miettimään paitsi unelmatyötään, myös sitä mitä muuta kuin toimeentulon työ voi parhaimmillaan tarjota. Työn koettiin rikastuttavan elämää, tuovan iloa, rakennetta ja uusia sosiaalisia kontakteja.

TM: ”Mikä siinä työssä on tärkeitä? Että tavallaan millä perusteella te valitsette sitä työpaikkaa tulevaisuutta varten?”

Nuori: ”Se et tykkää siit työpaikasta ja siitä työstä, et se on niinku mukavaa.” (Ryhmä A, haastattelu)

Ryhmässä A tulevan työpaikan taustalla vaikutti vahvasti työn mielekkyys sekä sen tuoma arvo arkeen ja elämään. Työstä puhuttiinkin osana mielekästä arkea. Työssä arvostettiin esimerkiksi joustavuutta, vapautta, sen sosiaalista arvoa ja merkityksellisyyden tunnetta. Toimeentulokin mainittiin, mutta se ei ollut ensisijainen uravalintoja ohjaava arvo, vaan ennemminkin osa työelämän realiteetteja. Lisäksi nuorten muistelmissa perusarkei kuvattiin arvokkaana sinänsä.

...oman ajan vapaus töissä tärkeintä, rahaa töistä, iloa työn tekemisestä...
(Ryhmä A, aarrekartta)

Töissä on kivaa, työ on vaiherikasta. Työstä saa uusia kokemuksia ja ystävyyssuhteita, sekä tietenkin kahvia ja rahaa. (Ryhmä A, aarrekartta)

Ryhmä B ohitti työn sisällön tulevaisuuden muistelussa lähes täysin. Aamulla kyllä mentiin töihin, mutta muu elämän sisältö oli työtä merkityksellisempää. Osittain tämä saattaa johtua myös siitä, että työn sisältöä on vaikea kuvata, jos varsinainen tulevaisuuden työkuva on vielä epäselvä. Samankaltainen ero luokka-asetelmaan sidottuna voidaan kuitenkin nähdä myös muussa tutkimuksessa. Esimerkiksi tämän luvun alussa listatut työn vetävät tekijät korostuivat etenkin niillä nuorilla, joiden vanhemmista vähintään toisella oli yliopistotutkinto (TAT nuorten tulevaisuus raportti 2021, 21).

Ehkä osittain juuri siitä syystä, että tulevaisuuden suunnitelmat olivat varsin epäselviä, ryhmässä B tulevaisuuden muistelussa sekoittui realiteetti ja rajaton unelmaelämä. Nuoret siis esittivät korkeita tavoitteita ilman realistisia suunnitelmia. Muutama nuori pyrki haastattelutilanteessa nimenomaan pohtimaan aikuisuuttaan sen kautta, mitä rikkaat ihmiset voisivat tehdä työkseen ja vapaa-ajallaan. Tulevaisuuden muistelu esimerkiksi aloitettiin hakemalla Internetistä korkeapalkkaisia töitä. Tulevaisuuden muistelu muodostuikin näiden nuorten kohdalla omilla intresseillä väritetyksi elokuvaksi, sillä asioita katsottiin ensisijaisesti sen kautta, mikä maksaa paljon ja näyttää hyvältä elokuvissa. (*Aineisto C.*)

sitten menen toimistoon tekemään paperitöitä. kävisin katsomassa mitä työntekijäni tekevät. sitten menisin kauniin sihteerin kanssa lounaalle ja sitten mentäisiin töitten jälkeen ajelulle. (Ryhmä B, aarrekartta)

Molemmat todellisuudet, sekä realistinen että elokuvaunelma, toivat kuitenkin julki samaa arvopohjaa, jossa toimeentulo ja perhe olivat vahvasti keskiössä. Suurin osa nuorista koki työn olevan nimenomaan ensisijaisesti taloudellisen toimeentulon lähde, eikä sillä, minkälaista töissä varsinaisesti on tai mikä työn varsinainen sisältö on, ollut juurikaan merkitystä.

TM: "Onks raha sit semmonen, mikä on töissä niinku tärkeintä?"

Nuori A: "Joo. Raha tekee onnelliseksi."

Nuori B: "On joo mut sit se et siel oikeesti tykkää olla ja viihtyy."

Nuori C: "Ei se haittaa!"

Nuori B: "No et sä varmaan mihkään lastentarhaan mee."

Nuori C: "No meen jos mä saan siitä rahaa!"

nuori B: "Mut emmä ainaka menis sellatteeseen mis mä en haluis olla."

(Ryhmä B, haastattelu)

Yllä olevassa esimerkissä yksi ryhmän B nuorista sanoitti työn sisällöllisen merkityksen tärkeyttä, mutta sai muun ryhmän lähinnä vastaansa. Vaikka nuori yritti vedota ystävänsä esimerkin kautta tarjoten hänelle mahdollisimman vastenmielisen työn lastentarhassa tai lasten kanssa työskennellen, ystävän mukaan riittävän korkealla palkalla vastenmielisyydet saataisiin kumottua. Yli puolet ryhmän B nuorista sanoitti unelmatyönsä olevan sellainen, josta saisi helposti rahaa, mutta juurikaan muita kriteereitä ei tulevaisuuden työpaikkaa kohtaan ollut (*Aineisto C.*)

7 YHTEENVETO

Tämän luku sitoo yhteen tutkimuksen teoriapohjan ja tutkimustulokset sekä luo keskustelua aiemman tutkimuksen suuntaan. Se alkaa esittelemällä tutkimuksen tavoitteet ja tulelman, jonka jälkeen tutkimustuloksia peilataan aiempiin tutkimuksiin sekä teorioihin yhteiskuntaluokasta ja nuoruudesta valintojen elämänvaiheena. Keskiöön nostetaan myös yhteiskunnallinen näkökulma paitsi tulosten vaikuttavuudesta, myös nuoria ohjaavien instituutioiden ohjaustyön onnistumisesta. Tutkimuksen luotettavuutta pohditaan teorian ja toteutuksen valossa. Lopuksi tutkimuksen tuloksia pohditaan jatkotutkimuksen viitekehyksessä. Jatkotutkimusaiheet keskustelevat tutkimuksessa tai tutkimusasetelmassa ilmenneiden yksityiskohtien ja teorian eri aspektien kanssa.

7.1 Johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten vanhempien yhteiskuntaluokka näyttäytyy nuorten tulevaisuuden haaveissa ja tavoitteissa sekä mitkä seikat nuorten kuvitellussa aikuisuudessa tekevät vanhempien yhteiskuntaluokkaa näkyväksi. Näiden analyttisten tutkimuskysymysten kautta pohditaan, miten yhteiskuntaluokka toisintuu nuorten kertomuksissa ja mitkä ovat yhteiskuntaluokan toisintamisen ensisijaisia väyliä. Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessa ovat yhteiskuntaluokat ja niiden merkitys yksilön valintojen taustalla suomalaisessa yhteiskunnassa sekä nuoruus elämänpolkua määrittävien valintojen elämänvaiheena.

Talous ja nuoret TAT on julkaissut vuonna 2021 tutkimuksen, jossa nuoret ovat saaneet itse jakaa kokemuksiaan ja ajatuksiaan tulevaisuuden työelämämaisemista. Raportissa kuvataan, kuinka suuri merkitys lapsen ja nuoren kotitaustalla on edelleen kouluttautumisen ja työorientoitumisen taustalla. Vanhempien koulutustaso ja nuoren kasvuympäristö vaikuttavat esimerkiksi jatkokoulutushalukkuuteen, tulevaisuuden näkymiin työmarkkinoilla sekä odotuksiin työelämää kohtaan. Erot yhteiskuntaluokkien välillä ovat lisäksi varsin selkeitä. Lisäksi kaupungissa asuvien nuorten ja maaseudun nuorten tulevaisuuden ammattitavoitteet ja -näkökulmat eriävät selvästi toisistaan. (TAT nuorten tulevaisuus raportti 2021, 21-24.)

Tolonen (2010, 5, 11-12) on puolestaan tutkinut yhteiskuntaluokan ja paikallisuuden merkitystä ryhmien ja tyylien muotoutumisessa. Tutkimuksessaan hän haastatteli 13-17-vuotiaita nuoria Helsingissä ja Kajaanissa. Harrastuneisuutta ja muita koulun ulkopuolella kerättyjä pääomia sekä itse koulutusta peilattiin suhteessa yhteiskuntaluokkaan ja eriarvoisuuteen. Vanhempien yhteiskuntaluokan vaikutus nuorten koulutus- ja urasuuntautumiseen oli selvästi nähtävillä. Alemmaan luokkaan tai alemmaan keskiluokkaan kuuluvien vanhempien lapset elivät Tolosen mukaan vahvasti työväenluokkaista elämäntapaa ja opiskelivat, tai tahtoivat opiskella, ensisijaisesti ja käytännönläheisesti ammattikoulussa. Koulutus itsessään nähtiin lähinnä välineenä työpaikan saamiseksi. Ylemmän keskiluokan vanhempien lapset taas opiskelivat lähes poikkeuksetta lukiossa ja suunnittelivat tulevaisuuttaan jatkokoulutusperustaisesti pitkälle työelämään. Koulutus itsessään nähtiin arvokkaana ja väylänä hyvään elämään.

Aiemmissa yhteiskuntaluokkaa ja nuorten tulevaisuushaaveita yhdistävissä tutkimuksissa on havaittu kotitaustan selvä vaikutus nimenomaan nuorten tulevaisuuden orientaatioihin koskien erityisesti koulutusta ja työtä. Mitä korkeampi vanhempien koulutustausta on, sitä enemmän nuoret arvottavat koulutusta. Samaan aikaan alueelliset erot kuvaavat hyvin vallitsevaa eriarvoisuuden tilaa. Nuoren lapsuuden kasvuympäristöstä keräämät sosiaaliset- ja kulttuurilliset pääomat sekä koulutus peilaavat yhteiskuntaluokkien välisiä eroja ja tuovat esiin olemassa olevaa eriarvoisuutta sekä mahdollisuuden tasa-arvon puutetta. Lisäksi yhteiskuntaluokkien välillä on selvästi näkyvissä ajatusmaailmojen ja arvoerojen välinen kuilu, esimerkiksi koulutusta ja sen kautta saatavaa pääomaa kohtaan. Myös tämän tutkimuksen tulokset ovat samankaltaisia ja tukevat aiempien tutkimusten löydöksiä.

Tämä tutkimus toteutettiin yhteistyössä Tampereen kaupungin nuorisopalveluiden kanssa. Tutkimukseen osallistui nuorisoryhmä kahdelta nuorisotilalta. Nuorisotilat valikoituivat tutkimuksen kohteiksi elin- ja kasvuympäristönsä sijainnin perusteella alueellista eriarvoisuutta esittelevien karttapohjien kautta. Ensimmäinen nuorisotila sijaitsi yhteellisen hyvinvoinnin jakautumisen näkökulmasta ylempien kvintiilien alueella, toinen alempien kvintiilien asuinalueella. Tässä tutkimuksessa ylempien kvintiilien asuinalue voidaan tulkita jonkinlaiseksi hyvinvoinnin keskittymäksi ja siten ylemmän keskiluokan asuinalueeksi. Alempien kvintiilien asuinalue taas oli pieni- ja keskituloisten asuinalue, jonka kehitys ei ole viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana kokenut minkäänlaista nousua. (Hynynen 2020, 15-16, 18.)

Nuoriso-ohjaajat olivat keränneet nuorisotilan vakikävijöistä ryhmän vapaaehtoisia nuoria ryhmähaastatteluja varten, jotka toteutettiin aarrekarttatyöskentelynä tulevaisuuden muistelun viitekehyksessä digitaalisia välineitä hyödyntäen. Ryhmissä oli viisi tai kuusi nuorta ja nuorten ikäjakauma oli kahdeksaluokkalaisista ammattikoulun ensimmäiseen luokkaan. Tutkimusaineisto muodostui ryhmähaastattelutilanteessa syntyneistä sähköisistä tulevaisuuden muistelun aarrekartoista, työskentelyiden aikana kirjatuista muistiinpanoista sekä nauhoitetusta työskentelypurusta, joka litteroitiin. Lisäksi haastatteluihin osallistuneista nuorista luotiin taustatietolomakkeiden pohjalta ryhmäprofiilit. Tutkimusaineisto kokonaisuudessaan teemoiteltiin kahteen kertaan hieman eri painoituksin.

Tässä tutkimusasetelmassa nuoren yhteiskunnallinen tausta ei näkynyt ennako-oleteman mukaisesti varsinaisissa tulevaisuuden haaveissa tai tavoitteissa. Ryhmäprofiilista, elämän lähtökohdista ja vanhempien luokka-asemasta riippumatta kaikilla nuorilla oli hyvin samankaltainen visio aikuisuudestaan: nuoret sanoittivat ja kuvasivat hyvin keskiluokkaista elämäntyyliä, jonka muistelussa keskeisiksi teemoiksi nousivat koti, perhe, työ ja toimeentulo sekä vapaa-aika. Nuoret näkivät aikuisena käyvänsä kokopäiväisesti töissä, tulevansa toimeen omillaan ja elävänsä itsensä näköistä elämää. Tulevaisuuden muistelussa teemoiksi nousivat yleisesti vahvasti keskiluokkaiset arvot. Tunnistettuja keskiluokkaisuuteen liitettäviä piirteitä ja ominaisuuksia ovat teorian mukaan nimenomaan kokopäiväinen työssäkäynti, perheen tulotaso ja kotitalouden rakenne (Haavisto 2018, 1, 3) sekä yhteiskunnallisten mahdollisuuksien kirjo. Keskiluokkaisuuteen pyrkimisen löydöstä tukee myös aiempi tutkimus. Esimerkiksi vuonna 2002 toteutetussa nuorille suunnatussa vapaa-aikatutkimuksessa suurin osa nuorista samaistui keskiluokkaan (Helve 2009, 262). Yhteiskuntaluokkaan samaistumista sanelee ensisijaisesti yksilön koulutustaso (Blom ym. 2012, 8-9).

Keskiluokka nähdään usein jonkinlaisena ihanteena ja saavutettavana päämääränä (Skeggs 2004, 181; Aapola ym. 2005, 25). Myös suomalainen yhteiskunta pyrkii osaltaan tukemaan keskiluokkaisuutta ja useimmiten täysivaltainen aikuisuus sidotaan nimenomaan keskiluokkaihin arvoihin. Yhteiskuntaluokka ja perhetausta sanelevat useita piirteitä nuorten arkeen, elämään ja aikuistumiseen liittyvissä asioissa. Samalla erilaiset yhteiskunnan rakenteisiin sijoitetut, ikäspesifit instituutiot pyrkivät tukemaan nuoren kasvua kohti täysivaltaista aikuisuutta. (Kallinen ym. 2015, 92-93.) Nuoret ovatkin osaltaan valtion erityistoimenpiteiden piirissä yhteiskunnan pyrkiessä varmistamaan heitä työmarkkinoita varten (Silvasti ym. 2014, 13). Ehkä yksi näkyvimpiä nuorten kasvua tukevia

instituutioita on suomalainen koulutusjärjestelmä, joka tukee keskiluokkaisuuden päämäärää keskiluokkaisia arvoja tukevalla rakenteellaan ja koulutusjärjestelmän sanelemien tavoitteiden kautta (Koivusilta ym. 2001, 155-156).

Tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat varsin valmiita toistamaan vanhempiensa yhteiskuntaluokkaa pitkälti oman aikuisuutensa kautta. Osa tulevaisuuden muistelutilanteessa esiin tulleista ammattinimikkeistä oli vanhemmilta kopioituja, kun taas toiset vanhempien ammatit olivat ohjanneet nuorten toiveita nimenomaan toiseen suuntaan. Yrittäjyyttä läheltä katsellut nuori ei esimerkiksi itse ollut lainkaan kiinnostunut yrittäjyydestä, vaan toivoi työskentelevänsä tulevaisuudessa isolle multikansalliselle yhtiölle. Nuorten omien valintojen taustalla heijastelee usein vanhempien, joko tietoinen tai tiedostamaton, pyrkimys ohjata nuoren koulutus- ja elämänvalintoja. Tätä kautta vanhemmat pyrkivät tukemaan lastensa sijoittumista vähintään omaan luokka-asemaansa ja välttämään lapsen sosiaalista vajoamista yhteiskuntaluokkien hierarkiassa. (Härkönen 2010, 60; Koivusilta ym. 2001, 163.) Tässä suhteessa haastatteluihin osallistuneet nuoret olivat varsin hyvässä tilanteessa, sillä heidän suunnittelemansa elämäntavoitteet oli asetettu toistamaan keskiluokkaista elämäntyyliä ja siten vähintään toistamaan heidän vanhempiensa yhteiskunnallista statusta. Vanhempien yhteiskuntaluokkaa toisinnettiin ensisijaisesti koulutuksen kautta.

Varsinainen luokkatuotos syntyi nuorisoryhmien välisissä orientaatioeroissa. Nämä konkretisoituivat siinä, miten aikuisuuteen liitettävistä teemoista puhuttiin ja miten niitä arvotettiin. Teemoiksi nousivat aikuisuuden ajoitus, koulutusalan valinta ja työn merkitys. Vaikka karkeasti yleistäen voidaan todeta, että kummassakin ryhmässä aikuisuus saavutettiin suhteellisen saman ikäisenä, siirtymiä nuoruudesta aikuisuuteen arvotettiin eri tavalla. Ryhmässä A, jonka elinpiiri sijaitsi vahvasti keskiluokkaisella, jollei jopa ylemmän keskiluokan asuinalueella, aikuisuutta muisteltiin ensisijaisesti koulutuksellisten siirtymien kautta. Koulutukselliset siirtymät ovatkin selkeimpiä aikuistumisen merkkejä, sillä niihin liittyy omaan kotiin muuttaminen ja sitä kautta sosiaalisen ja taloudellisen etäisyyden syntyminen lapsuuden perheeseen (Tolonen 2005, 35). Ryhmässä B koulutuksellisten siirtymien lisäksi nuoret arvottivat perhettä ja elämän vakautta aikuisuuden mitareina.

Aikuisuuden siirtymät ovat hyvin henkilökotaisia, mutta siirtymien ajallisuutta ja henkilökohtaista arvostusta määrittäviä tekijöitä ovat muun muassa nuoren lähtökohdat, tausta ja elinympäristö (Aapola ym. 2005, 11). Ryhmässä B koulutuksellisten ja työelämäsiirtymien lisäksi nuoret arvottivat aikuisuuden määreinä perheen perustamista, muutoksia sosiaalisissa suhteissa ja itsenäisyyttä vanhemmistaan. Yksi syy heidän aikuisuutensa myöhäisempään saavuttamisajankohtaan voi hyvinkin liittyä ammatillisen identiteetin vajuuteen ajalehtimisen seurauksena. On vaikea kuvitella aikuisuuden alkavan koulutuksellisten siirtymien myötä, kun siirtymät itsessään eivät ole vielä tiedossa. Nyky-yhteiskunnassa vallitsevan uusliberalistisen ajattelumallin hengen mukaisesti kaikki haastatteluihin osallistuneet nuoret määrittivät aikuistumisestaan pitkälti omien ansioidensa pohjalta.

Työelämäorientaatiota ohjasi ylemmässä yhteiskuntaluokassa suunnitelmallisuus ja pitkäjänteisyys, alemmassa yhteiskuntaluokassa suureksi osaksi ajautuvuus ja sopeutuminen. Ryhmä A seurasi omaa tietään valitsemallaan urapolulla, kun taas ryhmä B luotti satunnaisten opintopolkujen lopulta johdattavan heidät työelämään ja menestykseen. Samaan aikaan työn merkitys oli alemmassa yhteiskuntaluokassa ensisijaisesti toimeentulon takaaminen, kun taas ylemmässä yhteiskuntaluokassa riittävän toimeentulon lisäksi arvostettiin työn merkityksellisyyttä ja sen tuomaa moniulotteista lisäarvoa elämään. Vanhempien yhteiskuntaluokka ja koulutustaso ennakoivat nuoren asennetta koulutusta kohtaan sekä koulutuksen yleistä itseisarvoa (Ukkola ym. 2021, 15). Alemmassa keskiluokassa, eli tässä tutkimuksessa ryhmässä B, koulutusvalintoja ohjasi ensisijaisesti käytännöllisyys. Työn ensisijainen tarkoitus oli taata toimeentulo ja kouluttautumisen arvo nähtiin nimenomaan ammatin mahdollistavana toimintana. Ryhmän A keskustelussa työn arvo nähtiin sen mielekkyydessä ja koulutus väylänä toteuttaa omia arvojaan työn kautta. Työ itsessään nähtiin elämän kokonaisuudessa lisäarvoa tuottavana tekijänä. Saman kaltaiseen tulokseen arvoeroista päätyi esimerkiksi myös Tolonen (2010, 11-12) tutkiessaan yhteiskuntaluokan ja paikallisuuden merkitystä nuorten ryhmien ja tyylien muotoutumisessa.

Kotikulttuurimme heijastuu käytökseemme, olemukseemme, välittämäämme arvomaailmaan ja ajattelutapoihimme, jolloin meidän on luontaista sijoittua elämässä sellaisiin ympäristöihin, sosiaaliin ryhmiin ja työtehtäviin, joita perhetaustamme luokka-asemineen heijastelevat (Naumanen ym. 2010, 83). Ryhmässä B näkyi teoriatasolla usein alempiin yhteiskuntaluokkiin sidottu opiskelun hyötyjen ja riskien suhde, jossa opintoihin ei olla

valmiita sijoittamaan aikaa työelämään siirtymisen viivästymisen kustannuksella. Tällöin koulutuksellista hyötyä ei nähdä korkean koulutuksen vaatimien investointien ja riskien arvoisena. Tämä on osa vanhemmilta periytyvää ja yhteiskuntaluokkaan sidottua arvokonaisuutta. (Naumanen ym. 2010, 74.) Vastaavasti ylemmissä yhteiskuntaluokissa koulutukseen ollaan valmiit panostamaan ja koulutuksen itseisarvo nähdään korkeana (Härkönen 2010, 60). Tässä tutkimuksessa luokkaerot tulivat esiin tulevaisuutta määrittävissä arvoissa ja orientaatioissa sekä siinä, miten tulevaisuutta sanoitettiin. Nuoret siis pyrkivät uusintamaan vanhempiensa luokka-asemaa koulutuksen ja elämänvalintojen kautta, joita arvot ohjaavat.

Ryhmässä A nuorten tulevaisuuden orientaatiot olivat varsin selvät ja jokainen nuori nimesi haastattelutilanteessa itselleen selkeän unelma-ammatin. Nuoret olivat myös alkaneet hiljalleen rakentaa ammatti-identiteettejään tulevaisuuden suunnitelmiaan mukailleen ja tiesivät suunnilleen, minkälainen koulutuspolku heillä oli edessään. Joustolle oli kuitenkin myös jätetty tilaa. Näillä nuorilla oli selkeästi hallussaan lapsuuden kodista perittyä sosiaalista-, kulttuurillista- ja taloudellista pääomaa, joka tukee heidän pyrkimyksiään keskiluokkaisen aseman toisintamiseen (Tolonen 2005, 59). Toisaalta tulevaisuuden muistelu oli näille nuorille toista ryhmää helpompaa, sillä pohja selkeälle tulevaisuudenvisionille oli urahaaveiden kautta jo olemassa.

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta nuorten tulevaisuuden suunnitelmat noudattivat pitkälti menestyksekkään elämän vaatimuksia. Yhteiskunnan ensisijaisena tavoitteena on valmistella nuoria ikäspesifien instituutioiden kautta työelämään ja siten kasvattaa heistä tunnollisia veronmaksajia ja täysvaltaisia kansalaisia (Silvasti ym. 2014, 13; Kallinen ym. 2015, 92). Nuorten kasvua muovaavia instituutiota ovat valtio, perheinstituutio, koulutusjärjestelmä ja työmarkkinat. Muutokset näissä instituutiossa muovaavat myös aikuisuutta ja nuorten tulevaisuuden polkuja. (Aapola ym. 2005, 10.) Etenkin nuoruuden kriittisissä elämänvaiheissa ja siirtymien ympärillä yhteiskunta näkee nuorten tarkkailun ja hallinnan erityisenä intressinään. Nuorilla ei ole samanlaista määräysvaltaa itsestään ja elämästään kuin aikuisilla, vaan nuoria ympäröivät instituutiot, yhteiskunta ja perhetausta raamittavat useita nuoren elämänvalintoja. Nuori sijaitsee tahtonsa kanssa jossakin vapaantoimijan ja rakenteiden uhrin välimaastossa. (Kallinen ym. 2015, 92-93.)

7.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tutkimusta tehdessä sen luotettavuutta ja pätevyyttä tulee aina arvioida. Laadullisessa tutkimuksessa tarkka selostus tutkimuksen kulusta, olosuhteista ja toteuttamisesta lisää sen luotettavuutta. Analyysivaihetta kuvatessa on suotavaa tuoda esiin sekä luokittelun juuret että perusteet. Yleisesti näitä seikkoja arvioidaan reliabiliuksen ja validiuksen kautta. Reliabiliuksella tarkoitetaan tutkimuksen toistettavuutta ja kykyä antaa toistettaessa samankaltaisia tuloksia. Validiuksella taas arvioidaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata tutkittavaa aihetta. (Hirsjärvi ym. 2008b, 226-227.)

Tutkimuksen reliabiliteettiin on kiinnitetty huomiota vakioimalla mahdollisimman monet muuttujat haastattelutilanteessa. Nuoret kohdattiin heille tutussa ja leimaamattomassa tilassa. Lisäksi tutkimuksen kulku, olosuhteet ja fyysinen toteutus avattiin raportoinnin yhteydessä mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Tutkimuksen validiteettia on vahvistettu huolellisella taustatietolomakkeen suunnittelulla ja haastattelurungon rakentamisella. Aineiston analyysi puolestaan on tehty mahdollisimman neutraalista näkökulmasta ja kannattelemalla tutkimuskysymyksiä jatkuvasti keskiössä. Aineiston ja tulosten välinen yhteys on osoitettu luotettavasti.

Laadullista tutkimusta tehdessä eettiseltä katsontakannalta merkittäviä periaatteita ovat haastateltavien henkilökohtainen vapaaehtoisuus, haastattelutilanteessa korostuva luottamuksellisuus ja anonymiteetti. Nuoret puolestaan ovat tutkimuksellisesta näkökulmasta katsottuna sensitiivinen kohderyhmä, jolloin haastattelutilanteessa subjektuuden esiintuontia on syytä korostaa (Kallinen ym. 2005, 80). Anonymiteetin edistämiseksi tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden taustatietoja on avattu vain sen verran, kun tutkimuksen kannalta on olennaista. Lisäksi ryhmään viitataan yhtenä yksikkönä aina kuin se suinkin vain on mahdollista. Osallistuneiden nuorten henkilötiedot ja nauhoitettu haastattelumateriaali tulivat vain tutkijan omaan käyttöön ja analyysin valmistuttua materiaali tuhottiin. Nuorten luomien aarrekarttojen esittämiseen kysyttiin haastattelun yhteydessä osallistujilta suullinen lupa.

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten kanssa käytiin haastattelutilanteen aluksi läpi tutkimuksen tarkoitus, kerätyn materiaalin luottamuksellisuus, anonymiteetti sekä osallistumisen täysi vapaaehtoisuus. Tässä vaiheessa nuorille annettiin myös mahdollisuus esittää vapaasti tutkimukseen liittyviä kysymyksiä. Haastateltavilta pyydettiin ennen haastattelun alkua lisäksi suullinen suostumus haastatteluun osallistumisesta sekä työskentelyn jälkeen erillinen suullinen lupa liittää valmis tulevaisuuden muistelun aarrekatra varsinaiseen tutkimukseen. Nuorilla oli myös mahdollisuus halutessaan keskeyttää haastattelutilanne sekä tutkimukseen osallistuminen missä tahansa tutkimuksen vaiheessa ilman seuraamuksia.

7.3 Pohdinta ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimus itsessään kykeni melko hyvin vastaamaan annettuihin tutkimuskysymyksiin ja vahvistamaan aiemmissa tutkimuksissa esiin tulleita löydöksiä yhteiskuntaluokan ja tulevaisuuden orientaatioiden välillä. Yhteiskunnallinen tausta ja vanhempien luokka-asema vaikuttavat kuitenkin elämän eri osa-alueiden taustalla varsin laajasti. Paitsi että se määrittää koulutuspolkujamme ja uravalintojamme, se heijastuu esimerkiksi myös terveyteemme ja terveystyöskentelymme, parisuhteisiimme, yhteiskunnalliseen luottavuuteen sekä mahdollisuuksien laajuuteen yhteiskunnallisina toimijoina. Jatkotutkimuksen näkökulmasta olisi mielenkiintoista tutkia vanhempien yhteiskuntaluokan ja luokka-aseman vaikutusta tarkempien rajausten kautta. Tämä tutkimus keskittyi nuorten toiveisiin aikuisuutta ja elämää kohtaan yleisesti, mutta tutkimuksen kautta voisi keskittyä tarkastelemaan tarkemmin esimerkiksi keskitetysti terveydellistä näkökulmaa yhteiskuntaluokkajaon viitekehäksessä.

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten lukumäärä oli lopulta suhteellisen suppea, sillä ryhmähaastatteluihin osallistui kokonaisuudessaan vain 11 nuorta. Ryhmäprofiileja vertaillessa nuorten lukumäärä ei muodostunut varsinaiseksi ongelmaksi, mutta kovin laajoja yleistyksiä näiden kahden ryhmän välisistä orientaatioeroista ei voi tehdä. Vaikka ryhmäprofiileista muodostui varsin yhteneväisiä kokonaisuuksia ja ryhmäkoot itsessään olivat hyvin toimivat varmistuen kaikkien osallisten kuulemisen, useampi ryhmä olisi luultavasti vahvistanut tai kumonnut löydettyjä tuloksia lisäämällä niiden yleistettävyyttä. Ryhmät olisi kuitenkin joutunut lähes väkisin kokoamaan jo käytössä olleiden nuorisotilojen

kävijöistä. Nuorisotilojen rajallinen sijainti teki useamman ryhmän muodostamisesta lähes mahdotonta, etenkin kun tutkimuksen tarkoitus oli rakentaa vertailuasemaa yhteiskuntaluokkatasojen välillä.

Tampereella suurin osa nuorisotiloista sijaitsee sellaisilla alueilla, joita 'Raportti Tampereen seudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä ja toimenpidesuosituksista' nimittää pieni- ja keskituloisten alueiksi. Alueellisen eriarvoisuuden mittareina on tutkimuksessa käytetty paikkatietopohjaisia tietoja, joissa on painotettu muun muassa alueen väestön työttömien ja korkeakoulutettujen suhdetta sekä alueen asukkaiden mediaanituloja. Tällä painotuksella Tampereen kaupungin nuorisotilat sijaitsevat lähes poikkeuksetta alimpien kvintiilien asuinalueilla. (Hynynen 2020, 15-16.) Tämä on varsin perusteltua jo siksi, että näillä alueilla nuorisotyölle on runsaimmin tarvetta alueen muun kehityksen viitekehityksessä. Tutkimuksen aineistoa analysoidessa onkin hyvä pitää mielessä, että nuorisotilojen kävijät ovat usein niitä nuoria, joilla on keskivertoa vähemmän harrastuksia nuorisotoiminnan ulkopuolella. Näin oli myös haastatteluihin osallistuneiden nuorten kohdalla. Ohjattu harrastuneisuus on yleisempää korkeammassa yhteiskuntaluokissa (Helve 2009, 265; Ukkola ym. 2021, 31) eikä nuorisotilalla käyminen ole varsinaisesti aktiivisesti ohjattua, jolloin nuorisotilakävijyys voidaan helposti yleistää alemman keskiluokan nuorten aktiviteetiksi.

Yhteiskuntaluokkien väliset erot nuorisoryhmien välillä olisivat tulleet mahdollisesti vahvemmin esiin, jos haastatteluihin osallistuneiden ryhmien välillä olisi ollut yhteiskuntaluokkajaollisesti enemmän eroa. Nyt ryhmät olivat suhteellisen lähellä toisiaan, sillä taustatietolomakkeiden perusteella ryhmä A edusti vahvaa keskiluokkaa ja ryhmä B alempaa keskiluokkaa. Nuoret puhuivat tulevaisuuden muistelun aarrekartoilla hyvin keskiluokkaisesta elämäntyylistä taustastaan huolimatta, joskin orientaatioerot, eli valintoja ohjaavat arvot, loivat eroa ryhmien välille ja toivat esiin nuorten vanhempien yhteiskuntaluokan heijastumia valintojen taustalla. Jatkotutkimuksen näkökulmasta olisi mielenkiintoista toistaa samankaltainen tutkimus, mutta tavoitella nuoria selkeämmin eri yhteiskuntaluokista perustellen nuorisoryhmien valintaa alueellista eriarvoisuutta laajemmalla, eriarvoisuutta esiin tuovalla teorialiedolla.

Tampereen kaupungin nuorisopalveluille tutkimustulos luo uusia mahdollisuuksia tunnistaa lähtökohdista rakentuvia eroja ja sitä kautta toiminnallaan vahvistaa mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista esimerkiksi puheeksi ottamisen, kannustamisen ja onnistumisen kokemusten tarjoamisen kautta. Lapsuuden kodin yhteiskuntaluokan merkityksen tunnistaminen on ensimmäinen askel mahdollisuuksien tasa-arvon vahvistamiseksi. Lähtökohtien vaikutuksen tasaamisessa nuorisotilat ovat etulinjassa kehittämässä asuinalueita ja erityisesti tuomalla esiin nuorten näkökulmaa poliittisille päättäjille. Nuorisopalveluilla on myös mahdollisuus hyödyntää tutkimuksen tuloksia esimerkiksi toiminnan suunnittelun taustana sekä työn olemassaolon ja merkityksen perusteluissa.

8 LÄHTEET

Aaltonen, K. & Kotimäki, S. & Salonen, L. & Tenhunen, E. (2020) Terveyserot. Teoksessa Mattila, M. (toim.) Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020. Kalevi Sorsa -säätiö 2020. https://issuu.com/sorsafoundation/docs/eriarvoisuus2020_web3. Viitattu 27.5.2021.

Aapola, S. & Ketokivi, K. (2005) Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Aapola, S. & Ketokivi, K. (toim.) Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 56. Tampere.

Alasuutari, P. (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Blom, M. & Melin, H. (2014) Keskiluokkaistuuko Suomi? Teoksessa Lempiäinen, K. & Silvasti, T. (toim.) Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Blom, M. & Kankainen, T. & Melin, H. (2012) Jakaantunut Suomi. Raportti ISSP 2009 Suomen aineistosta. Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston julkaisuja 10, 2012. Tampere.

Elovainio, M. & Kortteinen, M. (2012) Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Myllyniemi, S. (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 127. Helsinki: Hakapaino.

Erola, J. (2010a) Luokkarakenne ja luokkiin samaistuminen Suomessa. Teoksessa Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Erola, J. (2010b) Yhteenvedo: Yhteiskuntaluokat 2000-luvun alun Suomessa. Teoksessa Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Eskelinen, N. & Erola, J. & Karhula, A. & Ruggera, L. & Sirniö, O. (2020) Eriarvoisuuden periytyminen. Teoksessa Mattila, M. (toim.) Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020. Kalevi Sorsa -säätiö 2020. https://issuu.com/sorsafoundation/docs/eriarvoisuus2020_web3. Viitattu 27.5.2021.

- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Haavisto, I. (2018) Vankistuva keskiluokka. Elinkeinoelämän valtuuskunta. EVA-analyysi No 63. https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2018/05/eva_analyysi_no_63.pdf. Viitattu 28.4.2021.
- Harju, K. (2000) Valmiina muutokseen: aarrekartan avulla kohti uutta. Helsinki: WSOY.
- Herranen, J. & Harinen, P. (2008) Kohti hyvää aikuisuutta? Omilleen asettumisen kulttuurinen kuva. Aikuiskasvatus. 28(1). 4-14. <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/93795>. Viitattu 21.12.2021.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008a) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. (2008b) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Helve, H. (1993) Nuoret humanistit, individualistit ja traditionalistit. Helsinkiläisten ja pohjalaisten nuorten arvomaailman vertailussa. Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi ry/ Nuorisotutkimusseura Tutkimuksia ja selvityksiä 1/93. Jyväskylä: Gummerrus.
- Helve, H. (2002) Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino.
- Helve, H. (2009) Nuorten vapaa-aika, luottamus ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Merja Liikkanen (toim.) Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat. Helsinki: Gaudeamus.
- Hynynen, K. 2020. Raportti Tampereen kaupunkiseudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä ja toimenpidesuositukset eriytymiskehityksen hillintään ja ennaltaehkäisyyn. <https://tampereenseutu.fi/wp-content/uploads/2020/12/s-164-Raportti-Tampereen-kaupunkiseudun-asuinalueiden-eriytymiskehityksesta.pdf>. Viitattu 18.3.2021.
- Härkönen, J. (2010) Sosiaalinen periytyvyys ja sosiaalinen liikkuvuus. Teoksessa Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Juhila, K. (2021) Teemoittelu. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/palvelut/menetelmaopetus/>. Viitattu 15.3.2021.

Järvinen, K. (2010) Keskiluokan pinnan alta. Teoksessa Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Kailanheimo-Lönnqvist, S., & Kilpi-Jakonen, E. & Niemelä, M. & Prix, I. (2020) Eriarvoisuus koulutuksessa. Teoksessa Mattila, M. (toim.) Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020. Kalevi Sorsa -säätiö 2020. https://issuu.com/sorsafoundation/docs/eriarvoisuus2020_web3. Viitattu 27.5.2021.

Kallinen, K. & Pirskanen, H. & Rautio, S. (2015) Sensitiivinen tutkimuksessa. Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet. Tallinna: United Press Global

Karhula, A. & Sirniö, O. (2019) Ylisukupolvinen eriarvoisuus Suomessa. Poikkitieteellinen katsaus yhteiskunnallisiin tutkimuksiin. Yhteiskuntapolitiikka 84:5-6. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019112744447>. Viitattu 8.4.2021.

Kelhä, M. (2008) Äitiys, luokka ja ikä. Teoksessa Tolonen, T. (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura julkaisuja 83. Tampere: Vastapaino.

Kivinen, O. & Hedman, J. & Kaipainen, P. (2012) Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012):5. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103027/kivinen.pdf?sequence=1>. Viitattu 22.10.2021.

Koivusilta, L. & Rimpelä, A. (2001) Nuoruusiässä luodaan terveyden perusta. Teoksessa Heikkinen, E. & Tuomi, J. (2001) (toim.) Suomalainen elämäntyyli. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kokko, R-L (2006) Tulevaisuuden muistelu. Ennakointidialogit asiakkaiden kokemina. Stakes. Helsinki.

Lahelma E. & Rahkonen O. (2011) Sosioekonominen asema. Teoksessa Laaksonen M. & Silventoinen K. (toim.). Sosiaaliepideologia. Helsinki: Gaudeamus.

Martelin, T. & Pitkänen, K. & Koskinen, S. (2001) Suomalaisten väestöllinen elämänkulku: tilastoja ja tarinoita. Teoksessa Heikkinen, E. & Tuomi, J. (2001) (toim.) Suomalainen elämänkulku. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Martikainen, L. (2015) Nuoruus ei ole numero! Teoksessa Martikainen, L. (toim.) Mitä se sulle kuuluu? Nuoren elämänvalinnat puntarissa.

Melin, H. (2010) Tarvitaanko vielä luokkatutkimusta? Teoksessa Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Melkas, T. (2009) Suomalaisen yksityiselämän sosiaalisuudesta. Teoksessa Merja Liikkanen (toim.) Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat. Helsinki: Gaudeamus.

Myllyniemi, S. (2012) Tilasto-osio. Teoksessa Myllyniemi, S. (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 127. Helsinki: Hakapaino.

Myllyniemi, S. & Gissler, M. (2012) Tilasto-osio. Teoksessa Pekkarinen, E.; Vehkalahti, K. & Myllyniemi, S. (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolo -vuosikirja 2012.

Naumanen, P. & Silvennoinen, H. (2010) Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Teoksessa Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Nuorisolaki 21.12.2016/1285. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>. Viitattu 22.12.2021.

Penttinen, L. (2015) Mikä minusta tulee isona? Tulevaisuudessa työelämässä. Teoksessa Martikainen, L. (toim.) Mitä se sulle kuuluu? Nuoren elämänvalinnat puntarissa.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>. Viitattu 28.12.2021.

Riihelä, M. & Tuomela, M. (2020) Tulo- ja varallisuuserot. Teoksessa Mattila, M. (toim.) Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020. Kalevi Sorsa -säätio 2020. https://issuu.com/sorsa-foundation/docs/eriarvoisuus2020_web3. Viitattu 27.5.2021.

Saikkonen, P., Hannikainen K., Kauppinen T., Rasinkangas, J. & Vaalavuo, M. (2018). Sosiaalinen kestävyys: asuminen, segregaatio ja tuloerot kolmella kaupunkiseudulla. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 2/2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-084-6>. Viitattu 9.3.2021.

Seikkula, J. & Arnkil, T. (2013) Dialoginen verkostotyö. 4.painos. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki.

Silvasti T., Lempiäinen, K. & Kankainen, T. (2014) Eriarvoisuuden uudet paikat. Teoksessa Lempiäinen, K. & Silvasti, T. (toim.) Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Skeggs, B. (2014) Elävä luokka. Suomentanut Lahikainen, L. & Jakonen, M. Englannin kielinen alkuteos Class, Self, Culture 2004. Tampere: Vastapaino.

Sosiaalitutkimuksen sosiodemografiset muuttujat: Tilastoluokitukset, koulutus ja ammatti. KvantiMOT. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/taustamuuttujat/tilastoluokitukset_koulutus_aammatt.html. Viitattu 13.9.2021.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto [verkkajulkaisu]. Helsinki: tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/tjt/index.html>. Viitattu 23.3.2021.

TAT nuorten tulevaisuus raportti 2021: Nuorten työelämämaisemat (2021) Talous ja nuoret TAT. https://www.tat.fi/wp-content/uploads/2021/08/Nuorten_tyuelamamaisemat_web.pdf. Viitattu 5.9.2021.

Toiviainen, S. (2018) Sopeutumista, sitkeyttä ja selviytymistä. Nuorten relationaalinen toimijuus siirtymissä marginaalista kohti valtavirtoja. Nuorisotutkimus 36 (4). 35-49. <https://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2018/4/sopeutum.pdf>. Viitattu 21.12.2021.

Tolonen, T. (2005) Sosiaalinen tausta, sukupuoli ja paikallisuus nuorten koulutussiirtymissä. Teoksessa Aapola, S. & Ketokivi, K. (toim.) Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 56. Tampere.

Tolonen, T. (2010) Yhteiskuntaluokan ja paikallisuuden merkitys nuorten ryhmien ja tyylien muotoutumisessa. Nuorisotutkimus 2/2010 – Ryhmät ja vapaa-aika. Sivut 3-22.

Tolonen, T. (2008) Yhteiskuntaluokka: menneisyyden dinosauruksen luiden kolinaa? Teoksessa Tolonen, T. (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura julkaisuja 83. Tampere: Vastapaino.

Ukkola, A. & Väättäin, H. (2021) (toim.) Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja osallisuus koulutuksessa. Katsaus kansallisiin arviointeihin. Karvi Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tiivistelmät 16:2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/12/KARVI_T1621.pdf. Viitattu 21.12.2021.

Valtakunnallinen nuorisotyön- ja politiikan ohjelma 2020-2023. Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:2. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162007/OKM_2020_2_VANUPO_fi_u.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 21.12.2021.

LIITTEET

LIITE 1. Informaatiokirje

Tiedote tutkimuksesta

2.9.2021

VANHEMPIEN LUOKKA-ASEMAN NÄYTTÄYTYMINEN NUOREN TULEVAISUUDEN ORIENTAATIOISSA

Pyydän Teitä osallistumaan tähän tutkimukseen, jossa tahtoisin kuulla ja nähdä tulevaisuuden suunnitelmianne ja haaveitanne. Tutkimuksen lopullinen tarkoitus on selvittää, miten vanhemman luokka-asema näyttääytyy nuoren tulevaisuuden suunnitelmissa vai näyttääytykö lainkaan.

Käytyämme läpi tämän tiedotteen, teille järjestetään mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimuksesta. Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota.

Tutkimuksen toteuttaja

Tutkimus toteutetaan Pro gradu -työnä Tampereen Yliopistossa. Tutkijana toimii Tiia Muriuki yhteiskuntatieteiden tiedekunnasta. Tutkielman ohjaajana toimii Katja Repo.

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvitella itsensä aikuisena ja tämän jälkeen luoda ryhmänä tulevaisuuden muistelun kautta kirjoittamalla tai kuvin yhteinen kuva siitä, millaista elämä aikuisena on ja minkälaisia asioita siihen kuuluu. Tutkimukseen liittyvä haastattelu toteutetaan syyskuun aikana 2021. Tutkimukseen liittyy myös lyhyt taustatietolomake. Työskentely ja haastattelu toteutetaan nuorisotilalla erikseen järjestetyssä rauhallisessa tilassa nuorisotilan aukioloaikojen ulkopuolella. Tutkimuksen aikana omista ajatuksista ja ideoista saa vapaasti keskustella. Tarkoitus on, että lopullinen työ edustaa koko ryhmää. Tutkija tekee tarvittaessa muistiinpanoja. Tämän jälkeen keskustelemme vielä lyhyesti yhdessä kuvastanne. Keskustelu nauhoitetaan. Työskentelyyn kuluu ryhmän aktiivisuudesta riippuen maksimissaan muutama tunti. Luomanne kuvan sisältöjä vertaillaan myöhemmin tutkijan toimesta toisen nuorisoryhmän kuvaan, joka on tehty samoilla ohjeilla. Kuva liitetään mahdollisesti lopulliseen tutkimukseen liitteenä.

Luottamuksellisuus, tietojen käsittely ja säilyttäminen sekä riskit

Henkilötietojanne käsitellään yllä kuvattua tieteellistä tutkimusta varten. Henkilötietojen käsittelyn oikeudellisena perusteena on yleinen etu tieteellisen tutkimuksen nimissä (EU:n yleinen tietosuoja-asetus, art. 6 (1) sekä tietosuojalaki 4 §). Tutkimuksessa rekisteriin tallennetaan vain tutkimuksen tarkoituksen kannalta välttämättömiä henkilötietoja. Teistä kerättyjä henkilötietoja ovat asuinkunta ja asuinalue, nuorisotila-asiakkuus, vanhemman koulutustaso ja ammattiasema, ikäryhmä, mielipide ja ääni. Kerättyjä tietoja käsitellään luottamuksellisesti EU:n tietosuoja-asetuksen ja Suomen tietosuojalain edellyttämällä tavalla. Tietoja ei anneta tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille, vaan niitä käsittelee vain tutkija. Tietojanne käsittelevät tahot ja henkilöt ovat salassapitovelvollisia.

Teitä koskevien tietojen säilytyksestä vastaa Tiia Muriuki. Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa. Tutkimustiedostoa ja tutkimuksen yhteydessä kerättyjä aineistoja säilytetään käyttäjätunnuksella ja salasanalla suojatulla henkilökohtaisella tietokoneella sekä salanasuojatulla muistitikulla tutkimuksen ajan, jonka jälkeen ne tuhoetaan. Nauhoitettu keskustelu tuhoetaan jo silloin, kun se on saatu kirjoitettua auki.

Osallistujia ei missään vaiheessa nimetä yksittäisinä henkilöinä ja heihin viitataan ensisijaisesti ryhmänä. Lopulliset tulokset raportoidaan anonymisti. Yksittäisen tutkittavan tunnistaminen ei ole mahdollista tutkimustulosten julkaisusta tai selvityksistä. Tutkimuksessa käytettäviin menetelmiin ei liity terveydellisiä riskejä, sosiaalisia riskejä, taloudellisia riskejä tai henkilötietojen käsittelyyn liittyviä riskejä.

Teillä on oikeus saada tietää teistä kerätyistä tiedoista sekä siitä, mihin sitä on käytetty ja mitä tarkoitusta varten. Lisäksi teillä on oikeus tietojenne oikaisemiseen tai täydentämiseen, mikäli havaitsette niissä virheen tai ne ovat puutteellisia tai epätarkkoja. Teillä on myös oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle, jos koette, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679.

Teillä on myös oikeus ottaa yhteyttä missä tahansa tutkimukseen liittyvässä kysymyksessä tai ongelmassa tutkimuksesta vastaavaan henkilöön.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja voitte peruuttaa antamanne suostumuksen milloin tahansa ilman perusteluita ilmoittamalla siitä tutkijalle. Lisäksi voitte väliaikaisesti keskeyttää tutkimuksen. Suostumuksen peruuttamisesta ei koidu teille mitään haittaa. Mahdollinen osallistumisen peruuttaminen ei estä siihen asti kerättyjen tietojen käyttämistä tutkimuksessa. Alle 15-vuotiaille lisäksi tiedoksi, että osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista huoltajan suostumuksesta riippumatta.

Tutkimuksen tulokset esitellään valmiissa työssä ja työ tallennetaan Theseus-järjestelmään.

LIITE 2. Taustatietolomake

TAUSTATIETOLOMAKE

Asuinalue

Vanhemman (1) ylin koulutus

- yliopisto
- ammattikorkeakoulu
- lukio
- ammattikoulu
- peruskoulu

ammatti

Vanhemman (2) ylin koulutus

- yliopisto
- ammattikorkeakoulu
- lukio
- ammattikoulu
- peruskoulu

ammatti

Oma kokemus perheen tulotasosta

- erinomainen
- hyvä
- keskitaso
- välttävä
- huono

LIITE 3. Tulevaisuuden muistelun aarrekatat

akvaario, lidl paistopiesteen aamupalaa, koneelta tehdään töitä kotona, asutaan kerrostalossa ja omakotitalossa, asutaan Suomessa Helsingissä tai muualla (Oulussa)

kaunis sisustettu koti, joka on täynnä kasveja

oma auto, töiden takia usein matkalla, oman ajan vapaus työssä tärkeintä, rahaa töistä, iloa työn tekemisestä, kaksi lasta ja aviomies, yksin asuminen, lemmikki

katsoa elokuvia, juomassa viikonloppuna yksin kotona, musiikillinen ammatti, vapaa-ajalla käydä lenkillä, ostaa vaatteita (netistä ja liikkeistä), aina välillä haetaan ruokaa pikaruokaravintolasta tai tehdään itse

mennään kavereiden kanssa kaupungille, käydään ruokakaupassa (prismassa ja lidlissä)

Oma koti, vuokralla, toiset herää kumppanin kanssa, jotkut lemmikin ja jotkut taas yksin. Aluksi hyvät ja herättävät aamukahvit ja aamupala, luultavasti leipää/puuroo. Sitten työntouhuun, omalla autolla (Mersu tai Audi, ei mikään muu käy). Jokaisella oma unelmatyönsä, (poliisi/vartija, jonkinlainen sairaanhoitaja). Oma koti sijaitsee Tampereella tai jossain muussa kaupungissa (kuten vaikka Oulussa...).

Töissä on kivaa, työ on vaiherikasta. Työstä saa uusia kokemuksia ja ystävyysuhteita, sekä tietenkin kahvia ja rahaa. Seuraavaksi töistä kotiin, omalla autolla (Mersu tai Audi, edelleen). Kotona rennosti ottamista, puolison, ystävän tai itseni kanssa. Tai rentoutumisen sijasta salille, joko yksin tai ystävän kanssa. Sitten kotiin iltatoimiin. Illalla maittava iltapala ja sitten nukkumaan, aamulla taas työn touhuun.

Lomalla matkailua ulkomailla, kaverin/puolison kanssa. Ystävien kanssa voi ottaa muutaman huurteisen sillointällöin terasilla, lämpimissä kesäilloissa. Asiasta kolmanteen, lapsia olisi joskus ihan jees harkita, mutta maksimissaan kaksi, EI ENEMPÄÄ.

kun herään aamulla toivon herääväni kauniin vaimon vierestä. Sen jälkeen hakaisin omar munkin ja kupin kahvia. sen jälkeen siittäisin minun kissaa, sitten lähtisin minun uuteen supraan.

sitten menen tekemään paperitöitä. kävisin katsomassa mitä työntekijäni tekevät, sitten menisin kauniin sihteerin kanssa lounaalle ja sitten mentäisiin töitten jälkeen ajelulle.

vapaa-ajalla veisin lapseni harrastuksiin ja menisin pelaamaan minun kavereiden kanssa tennistä. tenniksen jälkeen mentäisiin kaljalle.

haluaisin lähteä ulkomaille ja tehdä siellä töitä

vaimo

muistan myöskin järjestää itselleni omaa aikaa käydä vaikka salilla

ensiksi asuttaisiin suomessa ja vietäisiin opinnot loppuun ja sen jälkeen muutettaisiin mahdollisesti ulkomaille pariksvuodeksi asumaan

pidän huolta hyvinvoinnistani siten että muistan pitää lomiam enkä vie töitä kotiin.

iltaisin katsoisin vaimoni kanssa netflixia isoita valkokankaalta isossa sängyssä ja siivoaja tekisi päivällä meidän siivous työt että vaimoni ei tarvisi siivoata.

komea mies (rikas mies)

arkisin herään aamulla syön aamupalaa yhdessä lasten ja miehen kanssa ja sitten vien heidät kouluun jos sinne on pitkä matka

haluaisin asua isossa modernissa omakotitalossa jossa on uimaallas

ystävien kanssa käytäisiin aina perillä lasillisella ja käytäisiin ennen sitä yhdessä jossakin

ei lapsia koska ne on rasittavia vaikka ne onkin ihan söpöjä silloin kun ne nukkuu

lemmikiksi haluaisin 2 koiraa

olisin rakennus insinööri omassa firmassa

lapsia kaksi, koska yks on liian vähän ja kolme liikaa

aijon muuttaa ulkomaille bilettämään

miehen kuuluu siivota ja tiskata

Mattamusta lamborghini

rahaa

viikonloput oisin kyproksella vaimon kanssa ja jättäisin lapset siskolleni hoitoon.

viikonloppuisin urheilisin ja viettäisin aikaa perheen kanssa tai lähtisin viikonloppu reissuille